

DET TEOLOGISKE
MENIGHETSAKULTET

”Jeg hadde ikke noe annet valg”

Menneskehandel i Norge – en undersøkelse av tiltak og mulighet for integrering.

Linda Ekerhovd

Veileder

Professor Gunnar Harald Heiene

*Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved
Det teologiske Menighetsfakultet og er godkjent som del av denne utdanningen*

Det teologiske menighetsfakultet, 2014, høst

AVH5035: Masteravhandling (60 ECTS)]

Master i Religion, Society and Global Issues

”Den største tragedien er ikke ondes menneskers brutalitet, men gode mennesker taushet”
- Martin Luther King Jr

Forord

Det er mange som fortjener en takk.

Takk til veileder Gunnar Harald Heiene for at du har tatt deg tid, og for god veiledning til en livsnyter som liker struktur.

Takk til familie, venner og kjæreste for god hjelp, oppmuntrende ord og korrekturlesing. Uten dere hadde nedturene blitt dype og teksten full av røde streker. Verken smågodt eller boken «The art of thinking clearly» kan gjenspeile min takknemlighet.

Takk til representant fra Nadheim, fra Lauras hus, fra Marita Women og fra ROSA-prosjektet. Deres bidrag har hatt stor betydning for avhandlingen og gitt meg større kunnskap om emnet.

Takk til informant, for det du har delt og for at du vil gjøre en forskjell.

Sist, men ikke minst.

Takk til Gå Ut Senteret for studiepermisjon til å fullføre mastergraden, og for å ha gitt meg muligheten til å reise til Kambodsja hvor mitt engasjement for menneskehandel først startet.

Innholdsfortegnelse

FORORD	2
1 INNLEDNING	5
1.1 MOTIVASJON OG BAKGRUNN	5
1.2 PRESENTASJON AV TEMATIKKEN	6
1.2.1 Definisjon av menneskehandel	6
1.2.2 Definisjon av integrering	7
1.3 AVGRENSNING OG VALG AV BEGREP	8
1.4 PROBLEMSTILLING OG FORSKNINGSSPØRSMÅL	9
1.5 METODE OG MATERIALE	10
1.5.1 Metode	10
1.5.2 Materiale	10
1.6 DISPOSISJON	12
2. HVA ER MENNESKEHANDEL	13
2.1 INNLEDNING	13
2.2 DEFINISJON AV BEGREPET	13
2.3 FORSKJELL MELLOM MENNESKESMUGLING OG MENNESKEHANDEL	14
2.4 REKRUTTERING OG FORFLYTNING	15
2.5 KONTROLL OG TRUSLER	19
2.6 ORGANISERT KRIMINALITET	20
2.7 PROBLEMET MED RE-TRAFFICKING	22
2.8 EN GLOBAL UTFORDRING	23
2.9 EN NASJONAL UTFORDRING	24
2.10 AVSLUTNING	27
3. INTEGRERING	28
3.1 INNLEDNING	28
3.2 TEORI OM INTEGRERING	28
3.2.1 Systematisk og sosial integrasjon	29
3.2.2 Kulturell og sosial integrasjon	29
3.2.3 Stigmatisering	30
3.3 MENNESKEHANDEL OG INTEGRERING I NORGE	31
3.3.1 Oppholdstillatelse	31
3.3.2 Dublin-forordningen	33
3.3.3 KOM	33
3.3.4 Hjelpetiltak	34
3.2 AVSLUTNING	37
4. FORSKNINGSMETODE	38
4.1 INNLEDNING	38
4.2 KVALITATIV FORSKNINGSMETODE	38
4.2.1 Intervjuene	39
4.3 UTVALG OG FRAMGANGSMÅTE	40
4.3.1 Utvalg	40
4.3.2 Intervjuguide	41
4.3.3 Gjennomføring	42
4.4 TRANSKRIBERING	43
4.5 ANALYSE OG TOLKNING AV DATAMATERIALET	43
4.6 RELIABILITET OG VALIDITET	44
4.6.1 Reliabilitet	44
4.6.2 Validitet	45
4.7 FORSKNINGSETIKK	45
4.8 AVSLUTNING	46

5 PRESENTASJON AV FUNN	47
5.1 INNLEDNINGEN	47
5.2 PRESENTASJON AV TILTAKENE.....	47
5.3 PRESENTASJON AV INTERVJUENE	51
5.3.1 <i>Livet som menneskehandlet</i>	51
5.3.2 <i>Hjelp og behov</i>	54
5.3.3 <i>Integrering</i>	58
5.4 PRESENTASJON AV INFORMANT	61
5.5 AVSLUTNING	65
6 DRØFTING	67
6.1 INNLEDNING	67
6.2 HVILKE UTFORDRINGER MØTER KVINNENE NÅR DE VELGER Å BRYTE UT?	67
6.2.1 <i>Trusler og kontroll</i>	68
6.2.2 <i>Avhengig av sin hallik eller madam</i>	69
6.2.3 <i>Psykiske og fysiske problemer</i>	69
6.2.4 <i>Nettverk</i>	70
6.2.5 <i>Stigma</i>	70
6.3 HVILKEN HJELP FÅR KVINNENE I NORGE?	71
6.3.1 <i>Bosted</i>	71
6.3.2 <i>Arbeid</i>	72
6.3.3 <i>Psykisk og fysisk hjelp</i>	73
6.3.4 <i>Juridisk hjelp</i>	74
6.3.5 <i>Trygg retur</i>	75
6.3.6 <i>Når kvinnene avslår hjelp</i>	75
6.4 I HVILKEN GRAD KAN KVINNENE BLI INTEGRERT?	76
6.4.1 <i>Systematisk og sosial integrasjon</i>	76
6.4.2 <i>Kulturell integrasjon</i>	78
6.4.3 <i>Re-integrering</i>	80
6.5 AVSLUTNING	81
7 AVSLUTNING	82
7.1 OPPSUMMERING.....	82
7.2 UTFORDRINGER, MULIGHETER OG VEIEN VIDERE.....	84
LITTERATUR.....	87
INTERNETTSIDER:.....	89

1 Innledning

1.1 Motivasjon og bakgrunn

Tittel på denne avhandlingen gjenspeiler to røster.

Den ene er røsten av prostituerte kvinner som har opplevd og fortsatt opplever å bli behandlet som slaver. Dette er kvinner som ofte kommer fra vanskelige og fattige kår, og som blir utnyttet i sin sårbare situasjon. I sitt desperate behov for et bedre liv og en mulighet til å forsørge sin familie, er de blitt ofre for misbruk og utnyttelse. De er blitt kjøpt og solgt, til vinning for andre. Det er røsten av kvinner som er utsatt for menneskehandel og tvunget til å leve som prostituerte - fordi de ikke hadde noe annet valg.

Den andre røsten er min egen som forfatteren av denne avhandlingen. Menneskehandel er en av vår tids største kriminalitet. Det er en hensynsløs og kynisk utnyttelse av mennesker i en sårbar situasjon. Etter å ha fått kjennskap til at dette skjer i vår verden, både i utlandet og her i Norge, kan jeg ikke tie om det. Den som tier, samtykker. Jeg har ikke noe annet valg.

For å kunne avskaffe menneskehandel og sette en stopper for vår tids slaveri, må det skapes en bevissthet hos folk flest om at det dette er virkelig og opplyse om at slaveri eksisterer den dag i dag. Gjennom min jobb på Gå Ut Senteret, har jeg fått privilegium å besøke White Doves og Daughters i Kambodsja, som er senter for kvinner utsatt for menneskehandel i Asia. Her har jeg fått høre om den grusomme virkeligheten fra kvinnene selv. Dette har satt spor. Jeg opplever at desto mer jeg lærer om menneskehandel, jo større blir trangen til å opplyse om denne urettferdigheten og grusomhetene som skjer mot menn, kvinner og barn rundt i verden. I tillegg til å vie min avhandling til dette temaet, er jeg i dag engasjert som styremedlem i *She = Precious* som gjennom en stipendordning hjelper jenter og kvinner i Nepal fra prostitusjon til skolegang¹. Jeg er også med i komiteen for En dag, som er et dagsarrangement på Bislett stadion 1.august 2015, som blant annet ønsker å sette fokus på realiteten om at det finnes over 28 millioner slaver i dag².

Motivasjonen til å skrive masteravhandlingen rundt denne tematikken, er først og fremst for å få et større bilde av realitetene, så jeg igjen kan være med å skape bevissthet om de fryktelige hendelser som skjer i vår verden i vår tid.

¹ She = precious 2014 (se internettreferanse)

² En dag 2014 (se internettreferanse)

For det er håp! Det finnes flere artikler og dokumentarer som forteller om kvinner som har vært utsatt for menneskehandel, som får hjelp og beskyttelse, og jeg har selv fått møte kvinner som er blitt reddet ut fra menneskehandel i Kambodsja. Med dette som bakgrunn, ønsker jeg i denne avhandlingen å se på hva hvilke muligheter har kvinner utsatt for menneskehandel i Norge.

1.2 Presentasjon av tematikken

Hensikten med denne avhandlingen er å se på hvordan kvinnelige offer for menneskehandel knyttet til seksuell utnyttelse får hjelp, og hvilke utfordringer og muligheter som møter disse kvinnene i det norske samfunnet. Ettersom det er handler om enkeltindivider med deres liv og ulike bakgrunner og erfaringer, finnes det ikke noe svart/hvitt svar på hvordan man best kan møte og hjelpe disse kvinnene. Menneskehandel og livet som et offer for menneskehandel er svært komplekst, og jeg vil gjøre mitt beste for å gi et så godt og helhetlig bilde av denne virkeligheten som mulig.

Som en del av presentasjon av tema, ønsker jeg å gi definisjon på menneskehandel og integrering, som er hovedbegreper i oppgaven.

1.2.1 Definisjon av menneskehandel

Menneskehandel er organisert og profittmotivert kriminalitet, hvor mennesker blir behandlet som en vare som kan kjøpes og selges flere ganger. Menn, kvinner og barn blir tvunget til å gjøre arbeid og tjenester, ved bruk av vold, misbruk og sterk kontroll. Det er et direkte brudd på menneskerettigheter, herunder forbudet i Menneskerettskonvensjonens artikkel 4 mot slaveri og tvangsarbeid³. Menneskehandel er en global utfordring. I 2000 la FN fram «The 2000 United Nations Trafficking Protocol», ofte omtalt som Palermoprotokollen. Palermoprotokollen ble ratifisert i Norge i 2003. Formålet med denne protokollen er: a) å forebygge og bekjempe handel med mennesker, med særlig vekt på kvinner og barn, b) å beskytte og bistå ofrene for slik handel, med full respekt for deres menneskerettigheter, og c) å fremme samarbeid mellom statsparter med sikte på å oppnå disse målsettingene. Palermo definerer menneskehandel følgende:

Artikkel 3

I denne protokollen menes med:

³ FNs verdenserklæring om menneskerettigheter. Artikkel 4.

Ingen må holdes i slaveri eller trelldom. Slaveri og slavehandel i alle former er forbudt.

a) handel med mennesker: rekruttering, transport, overføring, husing eller mottak av personer, ved hjelp av trusler om bruk av vold eller bruk av vold eller andre former for tvang, av bortføring, av bedrageri, av forledelse, av misbruk av myndighet eller av sårbar stilling eller av å gi eller å motta betaling eller fordeler for å oppnå samtykke fra en person som har kontroll over en annen person, med sikte på utnyttning. Utnyttning skal som et minimum omfatte utnyttning av andres prostitusjon eller andre former for seksuell utnyttning, tvangsarbeid eller tvangstjenester, slaveri eller slaverilignende praksis, trelldom eller fjerning av organer⁴.

For å lettere forstå denne definisjonen, kan protokollen deles inn i tre. Menneskehandel defineres her ut ifra 1) handling, som omhandler rekruttering, transport, overføring, husing eller mottak av personer. Dette betyr selve handlingen av det som foregår. 2) Midler som blir brukt for å gjennomføre handlingen. Her gjelder midler som tvang, vold, misbruk og kontroll. 3) Intensjonen, som utnyttelse, tvangsarbeid og slaveri.

Menneskehandel oppstår der det er mulighet for vinning i form av utnyttelse, og foregår i ulike former. Seksuell utnyttelse er en av dem. I denne oppgaven vil fokuset være på seksuell utnyttelse, såkalt sex trafficking. Sex trafficking inneholder de samme elementene som menneskehandel, men hvor målet er seksuell utnyttelse. I dette tilfelle handler det om kriminelle krefter som lurer og utnytter kvinnenens sårbarhet, og gir dem falske løfter om jobb og bedre liv. Mens virkeligheten som venter dem er en tilværelse med kontroll, vold, trusler og en umulig gjeldssituasjon.

Etttersom jeg i denne avhandlingen kommer til å fokusere på prostitusjon er det viktig å presisere at ikke all prostitusjon er menneskehandel og ikke all menneskehandel er prostitusjon.

1.2.2 Definisjon av integrering

Integrering er en uunnværlig del av prosessen for å gi kvinner som er utsatt for menneskehandel en ny start og et nytt liv med verdighet i samfunnet igjen. Å gi en definisjon av integrering er vanskelig ettersom det ikke finnes en enhetlig oppfatning av begrepet. I noen tilfeller er det lettere å forstå et ord ved å se på hva det ikke er. Det gjelder i dette tilfelle. Ofte brukes *segregering* som motsatt av integrering. Det betyr at en gruppe mennesker eller miljø lever atskilt fra majoriteten⁵, både fysisk eller sosialt. Et annet ord som brukes i forståelse av integrering, er *assimilering* som er motpol til

⁴ De forente nasjoner 2002

⁵ St.meld. nr. 49 (2003-2004)

segregering. Det betyr at vedkommende gir opp sin egen kultur, tradisjon eller levesett for å bli mer lik majoriteten. Integrering handler verken om å leve atskilt eller å gi opp sin kultur for å tilpasse seg majoriteten. Det handler om tilhørighet og en deltagelse i samfunnet. Integrering kan sees både som en prosess og som selve målet.

1.3 Avgrensning og valg av begrep

Menneskehandel er et nasjonalt problem, og foregår i flere byer i Norge. Jeg har likevel valgt å avgrense forskningen til hovedstaden Oslo, da dette er byen i Norge med flest kvinnelige prostituerte som et resultat av menneskehandel. Jeg har også valgt å avgrense til kun kvinner, selv om det finnes menn utsatt for seksuell utnyttelse. Kvinner er en mye større gruppe i Norge. Jeg har også valgt bort å sette fokus på realiteten av at flere prostituerte ender opp gravide, og at det finnes mange anonyme barn som selv lider under mødrenes grusomme tilværelse. Dette er et problem i såpass stort omfang, at jeg ikke har hatt plass til å redegjøre godt for det innenfor rammene av denne avhandlingen.

Jeg kunne også ha intervjuet flere organisasjoner, både statlige og NGO (non-governmental organization), for å få en bredere forståelse av menneskehandel og hvilke tiltak og utfordringer som eksisterer i relasjon til integrering for kvinnene som bryter ut av menneskehandel. Men på grunn av begrenset tidsramme, samt tilgjengelighet hos organisasjoner, har jeg valgt å avgrense undersøkelsene til noen få, men gode representative organisasjoner. Dette er organisasjoner som jobber tett innpå kvinner som er utsatt for menneskehandel. Men organisasjonene har ulike roller i relasjon til kvinner utsatt for menneskehandel. I denne avhandlingen ser jeg derfor kun på en begrenset del av menneskehandel i Norge, men avhandlingen bidrar til en bedre forståelse av sentrale utfordringer og muligheter som ofre for menneskehandel møter i Oslo.

Når det gjelder bruken av begrepene *menneskehandel*, *overlevende* og *offer* har jeg gjort bevisste valg på dette. For det første velger jeg å bruke begrepet menneskehandel, selv om det er et samlet begrep for all type tvangsarbeid som nevnt under 1.2.1. I Norge er dette det allmenne begrepet for å beskrive menneskehandel relatert til seksuell utnyttelse. Det vil med andre ord si at bruken av begrepet menneskehandel i denne avhandlingen utelukkende henviser til den seksuelle utnyttelsesdimensjon, selv om det ikke blir spesifisert.

Videre har jeg valgt å bruke ordet offer som en fellesbetegnelse på kvinnene som har klart å komme

ut av menneskehandel. Her kunne jeg også valgt å bruke begrepet overlevende. Begrepet ”overlevende” er en terminologi brukt av flere som jobber med menneskehandel og blir brukt for å understreke at de jobber med ressurssterke mennesker, samt den harde realitet av en kamp for livet for de det gjelder. Samtidig kan bruken av dette begrepet gi et feilaktig bilde av at de som ikke nevnes i avhandlingen er det motsatte av overlevende; døde. Men realiteten er at mange lever lenge i slaveriet. Jeg har derfor valgt å bruke begrepet *offer*, eller *kvinner utsatt for menneskehandel*, mens begrepet *overlevende* vil forekomme i intervjuet med representantene fra de forskjellige organisasjonene.

1.4 Problemstilling og forskningsspørsmål

Jeg har valgt følgende overordnede problemstilling for denne avhandlingen:

Hvilke utfordringer og muligheter finnes for kvinner utsatt for menneskehandel knyttet til seksuell utnyttelse i Norge?

Jeg ønsker å gi en framstilling av kvinnelige offer for menneskehandel knyttet til seksuell utnyttelse i det norske samfunnet, med fokus på hvilke tiltak som eksisterer for å hjelpe dem til å bryte ut av menneskehandel og forhåpentligvis integreres tilbake i samfunnet.

Denne problemstillingen vekker flere spørsmål. For det første er det relevant å forstå kvinnenens bakgrunn og årsakene for at de i utgangspunktet ble utsatt for menneskehandel. Det er kun dersom man kjenner til hvor de kommer fra og alt de har de har vært igjennom som ofre, at man reelt kan hjelpe dem tilbake til et fullverdig liv igjen. Hvilke behov de har, både fysiske, psykiske og også åndelige, er sentrale for integreringsprosessen. Her kan det være ulike dimensjoner som spiller inn og som er viktige å møte på en helhetlig måte for å hindre blant annet re-trafficking.

For å kunne gi et godt og dyptgående svar på den overordnede problemstillingen, har jeg valgt å konkretisere den i følgende forskningsspørsmål:

Hvilke utfordringer møter kvinnene når de velger å bryte ut?

Hvilken hjelp får kvinnene i Norge?

I hvilken grad kan kvinnene bli integrert?

1.5 Metode og materiale

1.5.1 Metode

Da jeg skulle velge hvordan jeg ville angripe problemstillingen, falt valget fort på kvalitativ metode. Kvalitativ metode er en forskningsmetode som vektlegger ord framfor mengder og statistikk i innsamling og dataanalyse⁶. Jeg ønsket å få et dybdesyn på menneskehandel i Norge, og hvordan kvinnene utsatt for det får hjelp. Det ville derfor ikke være mulig med en kvantitativ tilnærming, og bruk av en rekke spørreskjema og databehandling. Jeg ønsker ikke å gi en generalisering av fenomenet, men få fram noen typiske trekk. Kvalitativ forskning rommer flere tilnærminger, enten det er intervju, observasjon, analyse av tekst eller dokumenter⁷. I denne avhandlingen har jeg valgt å bruke semi-strukturerte intervjuer. Fordelen med kvalitativ metode og bruk av intervjuer, er at man får et innblikk i personers erfaring og opplevelse. Dette var noe jeg ønsket i besvarelsen av problemstilling, særlig i møte med de utfordringene ofrene står ovenfor ved integrering i Norge. Nærmere begrunnelse av metodevalg kommer i kapittel 4.

1.5.2 Materiale

Av empirisk materiale har jeg valgt to ulike kilder til stoff. Bakgrunnsstoffet for menneskehandel er hentet fra ulike rapporter og artikler skrevet om temaet. Hovedkilden til bakgrunnsstoffet vil være to bøker:

Den første er Siddhart Kara: *Sex trafficking – inside the business of modern slavery* (2009).

Forfatteren gir en analyse av menneskehandel med utgangspunkt i finans, økonomi og jus. Boken er et resultat av hans mange reiser rundt i hele verden, hvor han har forsket på menneskehandel. Han har studert fenomenet på nært hold, intervjuet individer utsatt for menneskehandel og snakket med bakmennene. Siddhart Kara er utdannet jurist, med utdanning fra både Duke University og Columbia University.

Den andre boken er skrevet av Louise Shelley: *Human Trafficking – a global perspective* (2010).

Boken tar for seg ulike former for menneskehandel på et globalt nivå, og er et resultat av akademisk forskning. Boksen bygger på en rekke ulike rapporter, studie av flere rettsoppgjør, feltarbeid og intervjuer forfatteren har utført i løpet av de siste 16 årene i Asia, Latin-Amerika, Afrika, Europa og

⁶ Bryman 2012: 380

⁷ Ryen 2002: 18

tidligere Sovjet. Forfatteren er professor ved *School of Public Policy*, i tillegg til å være grunnlegger og leder for *Terrorism, Transnational Crime and Corruption Center* på George Mason University.

Av supplerende litteratur er det viktig å nevne to andre bøker. Den ene er *Norsk Slaveri (2014)*⁸, som er den første boken skrevet på norsk om moderne slaveri i Norge. Den andre boken er *Sex trafficking – international context og respons (2009)*⁹, som tar for seg den internasjonale konteksten når det kommer til menneskehandel.

Videre vil den primære kilden for denne avhandlingen bestå av fem semi-strukturerte intervjuer gjennomført i Oslo, Norge. Jeg valgte å intervjuer forskjellige personer tilknyttet menneskehandel: tre ledere fra hjelpeorganisasjoner, en sosionom som jobber med offer for menneskehandel, samt et reelt offer. Det ble kun utført ett intervju med et offer da det var vanskelig å få til flere. Det er flere grunner til dette. Frivillige organisasjoner var ikke villig, eller i noen tilfeller ikke i stand til å gi kontaktdetaljer til kvinner. Men den primære grunnen er relatert til den psykiske påkjenningen av å måtte fortelle om sin fortid som offer. Det kan oppleves som re-traumatiserende og er en veldig hard påkjenning. Dette var noe jeg ikke ønsket å utsette kvinnene for. Vedkommende jeg fikk intervjuet er integrert i Norge og har fått jobbet godt med bearbeidingen av sin fortid. En viktig grunn til at hun ønsket å bidra i denne avhandlingen, er et sterkt ønske om å være med å stoppe menneskehandel ved å dele sine erfaringer. Selv om jeg bare har fått intervjuet et offer, ønsker jeg likevel å ta det med i drøftingen. Grunnen er at det kan gi et innblikk inn i hvordan kvinnene selv kan oppleve integreringsprosessen i Norge, og hvordan hjelpeapparatet fungerer for dem. Samtidig er nettopp det at det ikke er lett å få tilgang til kvinner som kommet ut av menneskehandel i Norge og føler seg trygge nok til å dele sine erfaringer, et viktig funn i denne avhandlingen.

Presentasjonen av de ulike organisasjonene og deres hjelpetiltak, har jeg hentet fra deres egenpresentasjon på deres egne hjemmesider på nettet.

Den teoretiske rammen for avhandlingen av den overordnede problemstillingen, er bygd på teorier rundt integrering. Denne delen vil inneholde teorier fra teoretikere som belyser forskjellige forståelser av begrepet integrering og hvordan dette fenomenet utspiller seg i samfunnet. Videre vil drøftingen bygge på en presentasjon av hvilket tiltak som gjøres for å hjelpe kvinner i integreringsprosessen med utgangspunkt i disse teoriene. Jeg vil også se på regjeringens

⁸ Reiss og Strøm-Olsen 2014

⁹ Segrave, Milivojevic og Pickering 2009

handlingsplan 2010-2014 for å bekjempe menneskehandel og å bistå og beskytte de utsatte kvinnene, og drøfte hvordan de norske myndighetene møter kvinnenenes utfordringer i integreringsprosessen.

1.6 Disposisjon

I kapittel 2 blir det gitt en innføring i menneskehandel som bakgrunnsstoff for drøftingen i kapittel 6. Jeg har valgt å se på menneskehandel på et generelt grunnlag, hvor det blir gitt både eksempler fra Norge og fra andre land. Det vil bli gitt en grundig innføring i menneskehandel med tanke på at det vil gi et godt fundament for å forstå drøftingen i kapittel 6.

I kapittel 3 vil jeg gi en presentasjon av det teoretiske rammeverket for avhandlingen. Dette kapittelet vil være todelt; integrasjonsteorier og integreringsprosess i Norge. I første del vil jeg presentere forskjellige syn på integrering. Som del av teoridelen, ser jeg det som nødvendig å gi en definisjon av stigmatisering, da dette kan være et sentralt element for hvorfor kvinner ikke blir integrert. I andre del vil jeg gi en innføring i hvordan menneskehandel blir håndtert i Norge, hvor jeg tar utgangspunkt i lovverket i møte med menneskehandel og de ulike hjelpetiltakene i Norge.

Kapittel 4 og 5 vil ta for seg første del av empiridelen, og bestå av en gjennomgang og beskrivelse av data. I kapittel 4 vil jeg utdype hvilke metode jeg har brukt, og begrunne de valgene jeg har tatt fortløpende i arbeidet med den overordnede problemstillingen. Resultatene fra undersøkelsen vil jeg presentere i kapittel 5. Dette vil være et todelt kapittel, hvor jeg først gir en beskrivelse av tiltakene jeg har intervjuet, og etterpå presentere funnene jeg har fått tilgang til igjennom empirien fra utvalget og informantene.

I kapittel 6 er målet en mer analytisk dybde i møte med funnene fra kapittel 5, i lys av bakgrunnsstoff og teoriene som er presentert i kapittel 2 og 3.

Til slutt kommer det et avslutningskapittel, hvor jeg gir en oppsummering med konklusjon av problemstillingen og ser på veien videre.

2. Hva er menneskehandel

2.1 Innledning

Menneskehandel har generert mye oppmerksomhet de siste årene. Flere Non-Governmental Organizations (NGOs) og kirker har sett sitt ansvar for å avskaffe slaveri. Mens det for et par år tilbake var manglende forskning på dette området, har det skjedd en stor utvikling på forskningsfronten med tanke på menneskehandel. Til tross for en økende interesse for dette temaet, er kunnskapsgrunnlaget for menneskehandel fortsatt ikke allmenn kunnskap¹⁰. Det meste av forskning har vært opptatt av tall og statistikk, og det er vanskelig å gi pålitelig data da offisiell statistikk og NGOs gir varierende og vage tall. Én av utfordringene med å måle data er at det kan være vanskelig å definere menneskehandel. Ofte kan kvinner som er utsatt for menneskehandel, ikke se på seg selv som et offer, eller et offer som trenger å bli reddet. Dette bidrar til at det er vanskelig å måle hvem som går under definisjonen. Med utgangspunkt i de utfordringene, ønsker jeg i dette kapitlet å se på hva som er gjort av tidligere forskning på menneskehandel. Forskingen er bygd på personers møte og erfaring med temaet. Jeg er ikke på let etter tall og statistikk, men mer hvilke konsekvenser menneskehandel har for de som er rammet av det. Jeg vil derfor henvise til litteratur bygd på empiriske materiale. Ettersom menneskehandel er et globalt problem, vil jeg først presentere det på et globalt nivå, for så å snevre inn fokuset mot Norge. Det vil bli nevnt forskjellige kilder, men hovedkildene vil være bøkene *Sex Trafficking – inside the business of modern slavery* av Siddhart Kara og *Human Trafficking* av Louise Shelley.

2.2 Definisjon av begrepet

I innledningskapitlet gir jeg en definisjon av begrepet menneskehandel, med utgangspunkt i Palermo konvensjonen. Dette er en definisjon som rommer all form for menneskehandel, ikke bare seksuell utnyttelse. Ettersom jeg ønsker utelukkende å fokusere på den form for menneskehandel hvor kvinner blir utsatt for seksuell utnyttelse og tvang, ser jeg behovet for å gi en mer tydelig definisjon av begrepet.

Segrave, Milivojevic og Pickering har gjort en grundig analyse av de internasjonale og nasjonale

¹⁰ Segrave, Milivojevic og Pickering 2009: 14

rammebetingelsene i møte med menneskehandel av kvinner i seksuell slaveri, og har kommet fram til en definisjon med tre kjerneelementer: mobilitet, tvang og utnyttelse. Definisjonen er følgende:

“Sex trafficking is defined as a movement of women, across or within borders, under deception or coercion, for the purpose of sexual exploitation into a situation of either forced labour or servitude or slavery-like practices”¹¹

Denne definisjonen bygger på Palermo konvensjonen, som også tar for seg elementene som mobilitet, tvang og utnyttelse. Det vi ser er at menneskehandel er slaveri, hvor mennesket blir ufrivillig flyttet fra sine trygge omgivelser til det fremmede og ukjente. Intensjonen med å flytte vedkommende er å bruke dem til seksuell tjeneste i en slaveri-lignende praksis. Selv om definisjonen fokuserer på at det er en bevegelse av kvinner, er det viktig å presisere at sex trafficking innebærer begge kjønn.

2.3 Forskjell mellom menneskesmugling og menneskehandel

For å få en bedre forståelse av hva menneskehandel innebærer, ønsker jeg se på forskjellene mellom menneskehandel og menneskesmugling. Dette er to fenomener som lett kan sidestilles, men som har store forskjeller i både motiv, handling og konsekvens for de det gjelder. Men det kan dog være en sammenheng mellom de to fenomenene, ettersom menneskesmugling kan føre til ulovlig migrasjon og kan resultere i utnyttelse i form av menneskehandel.

Daniel Groody har skrevet en artikkel om migrasjon, globalisering og menneskehandel, hvor han ser på forskjellen mellom menneskehandel og menneskesmugling¹². I følge Daniel Groody kan menneskehandel lett bli oppfattet som menneskesmugling. Men det er ikke det samme. Der menneskesmugling er en avtale hvor begge parter har blitt enig og har godkjent forløpet, er menneskehandel basert på tvang og ufrivillig transportering. Forskerne Segrave, Milivojevic og Pickering bekrefter dette i boken *Sex Trafficking – international context and response*, hvor de understreker at tidligere har ulovlig migrasjon, menneskesmugling og menneskehandel blitt brukt om hverandre. Men menneskesmugling kan utvikles til menneskehandel på grunn av sårbarheten til ulovlige migranter i migrasjonsprosessen¹³. Videre peker de på viktigheten ved å skille disse to

¹¹ Segrave, Milivojevic og Pickering 2009: 29

¹² Groody 2011

¹³ Segrave, Milivojevic og Pickering 2009: 6

praksisene, ettersom menneskehandel skjer både i lovlig og ulovlig migrasjon.

Videre skriver Daniel Groody at menneskesmugling er basert på at papirløse immigranter frivillig krysser internasjonale grenser med hjelp fra en guide eller en smugler fra en destinasjon til en annen¹⁴. Menneskehandel, derimot, har hverken blitt godkjent eller avgjort i enighet. Personer utsatt for menneskesmugling vil vanligvis kunne gå fri etter betaling og kan til og med finne seg jobb. Slik er det derimot ikke med menneskehandel. Jeg vil nå se på tre konkrete ulikheter som skiller menneskehandel fra menneskesmugling.

Først og fremst handler menneskehandel om utnyttelse. Mens menneskesmugling kun fokuserer på å transportere mennesker fra a til b, blir offer for menneskehandel utsatt for pågående vold og manipulasjon gjennom hele reisen. Menneskehandel er ikke bare selve forflytningen fra et sted til et annet, men innebærer en utnyttelse som begynner i det offeret er rekruttert. Offeret kan bli voldtatt, torturert, sultet, ydmyket, og dopet i løpet av reisen, både til nytelse for bakmennene og for å gjøre offeret underdanig ved salg¹⁵. For det andre er menneskehandel transnasjonal, som betyr at det foregår både internasjonalt og nasjonalt. Offeret kan oppleve å bli transportert innenfor landegrensene i sitt eget land, for eksempel fra landsbygd til storby. Den siste forskjellen er profitt. Menneskehandel er en industri med ekstrem høy profitt. Mens menneskesmugling gir en engangsinntekt, gir menneskehandel en pågående inntekt gjennom gjentatt utnyttelse av offer.

Som nevnt tidligere er hensikten med menneskesmugling ulovlig bevegelse av mennesker over landegrensene, mens menneskehandel innebærer tvang, bedrag og utnyttelse¹⁶.

Ditmore og Wijers oppsummerer skillet mellom de to begrepene ved å fokusere på hvem eller hva som er i fokus; spørsmålet om smugling angår vern av stat mot ulovlig innvandring, mens spørsmålet om menneskehandel gjelder beskyttelse av individuelle personer mot vold og misbruk¹⁷.

2.4 Rekruttering og forflytning

I følge Kara er det fem ulike måter ofrene blir rekruttert på: gjennom bedrag, salg av familie, bortføring, forførelse / romanse eller rekruttering gjennom tidligere offer¹⁸. Hvordan dette ser ut i

¹⁴ Groody 2011: 17

¹⁵ Kara 2009: 11

¹⁶ Segrave, Milivojevic og Pickering 2009:6

¹⁷ Segrave, Milivojevic og Pickering 2009:6; (Ditmore, Wijers 2003: 80)

¹⁸ Kara 2009: 7-10

hvert tilfelle vil variere. I følgende avsnitt gis en generell introduksjon av måter ofre blir rekruttert på. Jeg vil se nærmere på hver enkelt av dem.

Bedrag: Kvinnene blir lovet jobbtilbud, reise eller andre inntektsbringende muligheter med det formål å rekruttere dem til menneskehandel¹⁹. Bedrag kan også innebære falske ekteskapstilbud. I noen tilfeller vet vedkommende at tilbudene inneholder falske løfter, men med desperat ønske for en endring i livet eller for å forsørge sin familie, eller i håp om at ikke noe galt skal skje dem, takker de ja til tilbudet. I land hvor giftemål er eneste mulighet for kvinner å oppnå sosial aksept og grunnleggende rettigheter, er falske ekteskapstilbud en effektiv måte å rekruttere kvinner på²⁰.

Solgt av familie: Dette er en rekrutteringsmetode som er vanskelig å forstå fra vestlig perspektiv, da det ofte er kultur relatert. Å bli solgt av familiemedlemmer har en tilnærmet aksept i noen kulturer. Dette gjelder særlig i fattige land, hvor familier i desperasjon er tvunget til å selge sine barn for å overleve på grunn av fattigdommen eller annen livstruende situasjon²¹. Det er sjelden foreldre selger sine egne barn ut av gjerrighet. Utspekulerte halliker og bakmenn finner de mest sårbare familiene på landsbygda og tilbyr jobb i bytte mot en liten inntekt²². For å opprettholde muligheten til å rekruttere flere barn fra samme landsby, sendes det et månedlig bidrag til foreldre. Dette er betraktelig lite. I tillegg til den pålagte gjelden halliken eller bakmannsapparatet fører på jenta og det månedlige bidraget til foreldre, sitter offeret igjen med ingen inntekt til seg selv, men heller en stor gjeld til bakmannsapparatet. I noen tilfeller godtar barna å bli solgt til ære for sine foreldre. De føler de skylder foreldre å gi tilbake ettersom de har gitt dem livet.

Bortføring: Denne måten er ikke like vanlig som de to førstnevnte. Grunnen til dette er i grunn logisk; transporten er mer avansert og utfordrende. I tillegg til opplagte utfordringer ved å prøve å transportere et ufrivillig offer, vil offeret prøve å rømme ved enhver anledning²³. Selv om bortføring ofte i filmer og i media blir fremstilt som en vanlig måte å ende opp som offer for menneskehandel på, gjenspeiler ikke det virkeligheten.

Forførelse eller romantisering: Mange offer er blitt anskaffet gjennom løfter om kjærlighet. I Europa brukes såkalte *loverboys*, som oppsøker attraktive og sårbare unge jenter. De tilbyr dem

¹⁹ Kara 2009: 7

²⁰ Kara 2009: 7

²¹ Kara 2009: 8

²² Kara 2009: 8

²³ Kara 2009: 8

evig kjærlighet, forfører dem med gaver og reiser til et rikt land hvor de kan bygge framtid sammen²⁴. Men bak disse falske løftene, venter en annen virkelighet. Et handlingsforløp kan ofte være at *Loverboy* ordner falske dokumenter, for så å sende jenta avgårde på et tog eller fly og ordner med en venn som tar henne i mot ved ankomst. Vedkommende som tar imot jenta er ofte enten bordelleier eller en mellomperson. Denne måten å rekruttere jenter på er veldig vanlig i Øst-Europa, men er også blitt mer vanlig i grensen mellom latin-Amerika og USA²⁵. Her lokkes latin-amerikanske kvinner med løfter om giftemål med en amerikaner, men ender opp med en mann som tvinger dem inn i sexslaveri.

Rekruttering gjennom tidligere slaver: Denne type rekruttering kan henge sammen med den komplekse psykologien ved seksuell utnyttelse. I noen tilfeller er det snakk om «Stockholm Syndromet», en usunn empati og forsvar av sin hallik, madam eller bordelleier. I andre tilfeller er det avhengighet til dop og alkohol, forsvarsmekanismer for å overleve eller en forvrengt forståelse av at livet som slave er det eneste liv de fortjener²⁶. Det forekommer også tilfeller hvor det er et resultat av et hierarki. Når kvinnene har betalt gjelden, så kan de klatre i hierarkiet og bli «madam»²⁷. I noen tilfeller reiser de tilbake til sitt hjemland og for å rekruttere der, og opprettholder myten om at et liv i Europa er den beste løsningen for å kunne forsørge sin familie.

I de fleste tilfeller skjer rekrutteringen gjennom et medlem fra egen etniske gruppe, for eksempel nigerianske, russiske og thailandske grupper som rekrutterer fra sitt eget land²⁸. Og i noen tilfeller er det enda mer konsentrert. I Norge ser man at de fleste nigerianske kvinnene er rekruttert fra regionen Edo i Nigeria, og nærmest alle kommer via storbyen Benin City. Det er flere grunner for hvorfor rekruttering forgår i sin egen gruppe. Både nærhet og tilgang er viktig, men også tillit. Tillit er lettere etablert med noen med sin egen etnisitet, språk eller kulturelle gruppe. I følge forskning på dette området, ser man at offeret ofte blir rekruttert av personer de kjenner. Det kan enten dreie seg om bekjente, venner, familie eller noen ganger kjæreste²⁹.

Selv om majoriteten som bli rekruttert til menneskehandel er fattige, eksisterer det også tilfeller av dem som er utdannet. Shelley skriver at ofre utsatt for menneskehandel også inkluderer velutdannede individer på søk etter bedre muligheter, som blir bedratt og presset av dem de blir

²⁴ Kara 2009: 9

²⁵ Kara 2009: 9

²⁶ Kara 2009: 9

²⁷ Reiss og Strøm-Olsen 2014: 57

²⁸ Shelley 2010: 95

²⁹ Shelley 2010: 95

rekruttert av. Hun gir eksempler på studenter som ser etter sommerjobb, kvinner som leter etter ekteskap eller utdannede personer fra fattige land som søker bedre jobb i andre land³⁰. I noen tilfeller er kvinnene informert om at de skal jobbe som danser i en nattklubb, men blir ikke fortalt at det forventes en seksuell tjeneste av dem. Dette gjelder både velutdannede kvinner og kvinner fra fattige kår. Virkeligheten vil alltid være annerledes enn det som er presentert for offeret på forhånd.

Etter rekruttering blir kvinnene transportert fra sitt område til et rikt land. Dette skjer som oftest gjennom en to-trinns prosess av transport. Kvinnene blir først overført fra et landlig område til et urbant område, etterfulgt av internasjonal transport³¹. Hensikten med to-trinns prosessen er å bryte kvinnen fullstendig ned før man transporterer henne utenlands. Dette fører til en mindre sjanse for at hun vil rømme, og at hun lettere vil akseptere livet som slave. Når det gjelder transporteringen, står menneskehandlere ovenfor logistiske utfordringer med å flytte ofrene over store avstander. I tillegg til å koordinere transport, unngå å bli tatt i grense- og tollkontroll, og å sikre inngang i nytt land, må de også skaffe mat og overnatting til ofrene gjennom hele transporteringen. Derfor har bakmennene etablert internasjonale logistikknnettverk for å flytte ofrene over enorme avstander. Mange av ofrene har ingen eller lite skolegang, og kjenner ikke engang til navnet på destinasjonslandet deres. I tillegg er mange av dem blitt flyttet så langt fra deres hjemsted at en retur ser nærmest umulig ut³². I det nye destinasjonslandet eller i transittlandet, vil offeret bli forsørget med falske dokumenter som gir henne visum. Eget pass og identifikasjonspapirer vil personen bli fratatt. Shelley skriver at bakmennene rutinemessig beslaglegger pass og dokumenter til de utsatt for menneskehandel, og uten disse dokumentene står offeret uten rettslig status³³. Dette gjøres både for å styrke den dehumaniserende effekten, men også av den praktiske grunn at det vil bli vanskelig for offeret å flykte. Uten identifikasjonspapir fra sitt eget land, kan vedkommende ikke kreve beskyttelse fra sin ambassade, da hun ikke har noe bevis for statsborgerskap³⁴. For at bakmennene skal få tak i de falske dokumentene, må de ha hjelp fra enten korrupte advokater eller korrupte autoritære personer. Ofte er utgiften for å ansette en advokat for å skaffe oppholdstillatelse, den største utgiftsposten for menneskehandlerne.

Etterforskede saker i forbindelse med menneskehandel, avslører alle salgs former for transport, der noen innebærer fryktelige omstendigheter. Et eksempel er dersom noen blir syk blir det ikke gitt

³⁰ Shelley 2010: 95

³¹ Kara 2009: 10-11

³² Shelley 2010: 110

³³ Shelley 2010: 107

³⁴ Shelley 2012: 107

medisinsk hjelp da menneskehandlerne ønsker å minimalisere utgifter og kostnader ved transportering. Shelley mener at forholdene under transporteringen kan trekke linjer tilbake til hvordan slaver ble transportert i tidligere århundrer³⁵

2.5 Kontroll og trusler

Som vi har sett tidligere i kapitlet er tvang og bedrag sentrale elementer i menneskehandel. I det kvinnen er blitt del av menneskehandel, er hun blitt en gjeldsslave. Det vil si at bakmannsapparatet oppretter en gjeld kvinnene blir tvunget til å betale tilbake. De blir fortalt at de har inngått en kontrakt og når gjelden er blitt betalt tilbake, er de fri. Det er sjelden bakmennene godtar at denne gjelden er nedbetalt. Når summen nærme seg ferdigbetalt, kan kvinnen oppleve å bli solgt til en ny hallik. Dermed begynner en ny gjeld. I noen tilfeller følger ikke ofrene bakmennenes ønske og prøver å stå i mot dem. Dette blir møtt med mer tvang og vold. Særlig forsøk på å flykte blir brutalt straffet, slik at andre utsatt for menneskehandel ikke skal følge etter³⁶. For å klare å tvinge ofrene til å gjøre som de ønsker, kan bakmannsapparatet fortsette å bruke misbruk som å voldta og slå kvinnene gjentatte ganger selv etter de er ankommet sitt destinasjonssted.

Det internasjonale nettverket som kobler personer på kryss av landegrenser, tillater bakmenn å utføre vold mot ofrene i alle faser i prosessen. Det gjelder ikke bare vold mot offeret selv, men også offeret sin familie. Bakmannsapparatet kommer med trusler ovenfor offerets familie. Shelley skriver at deres evne til å skremme både offeret og familiemedlemmer skiller moderne menneskehandel fra slavehandel i tidligere århundrer³⁷. Disse truslene resulterer i at offeret gir etter, og er dermed en effektiv metode for å oppnå samarbeid fra offeret. Truslene mot familie er ikke inaktiv, men blir dessverre ofte utført, og derfor vil det å søke hjelp oppleves som egoistisk ovenfor familien.

På grunn av disse trusler er det sjelden at individer utsatt for menneskehandel søker hjelp. I noen tilfeller kan de verken språket eller har kapasitet til å oppsøke hjelp. Bakmannsapparatet følger nøye med og har kontroll på hva kvinnene gjør. I andre tilfeller har offeret en forankret frykt for rettshåndhevelse fra sitt hjemland slik at de forventer ikke hjelp i det landet de er forflyttet til³⁸. De

³⁵ Shelley 2010: 100

³⁶ Shelley 2010: 108

³⁷ Shelley 2010: 109

³⁸ Shelley 2010: 109

har opplevd korrupsjon og svik fra autoriteter i eget land og i løpet av reisen, og har dermed vanskelig for å stole på myndighetene i deres nåværende land. Andre igjen har hørt historier om andre offer for menneskehandel og deres erfaringer med at det å få hjelp fra politiet er håpløst. I rapporten *Leaving the past behind? When victims of trafficking decline assistance (2012)*, skriver Brunovskis og Surtees at ofte må ofrene bryte kontakt med hallik eller madam for å få den hjelp de behøver. På grunn av truslene, frykter kvinnene for konsekvensene dersom de gjør dette. I tillegg mangler kvinnene tillit til at de vil få god nok bistand dersom de kutter kontakten, og at det vil beskytte dem og familien mot de reelle truslene.

Truslene som blir gitt kan være relatert til en religiøs tradisjon. Dette gjelder kvinner fra Afrika, og særlig Nigeria. Når kvinner fra Nigeria blir innblandet i menneskehandel er det vanlig at de går gjennom en så kalt juju-ritual, en tradisjonell afrikansk religion. Denne religion bygger ikke på noe læresetning, dogme eller hellige skrifter. Befolkningen assimilerer de religiøse ideer og praksis utført eller observert i egen familie eller lokalsamfunn³⁹. Disse religiøse tradisjoner føres videre fra generasjon til generasjon. Den kommer til uttrykk gjennom ritualer utført av heksedoktor, juju-prest, også kjent som orakel. Hos orakelet blir kvinnene tvunget til å legge igjen kjønnsår, negler, bilder, menstruasjonsblod eller lignende i et lite skrin⁴⁰. Dette blir forseglet, og båret frem som et offer. Ritualer blir sett på som en pakt som innebærer nedbetaling av gjeld mellom offeret og bakmennene. Dersom pakten brytes trues det med forbannelse over offeret selv og familien dens, i verste fall drap. Juju-religionen har så pass stor plass i kulturen og samfunnet, at et brudd med pakten kan føre skam ovenfor familie og lokalsamfunnet. Det er ikke slik at kvinnene veier for eller imot om de skal bryte med prakten og frykte konsekvensene, for dem oppleves et brudd utenkelig på et mer ubevisst nivå⁴¹.

2.6 Organisert kriminalitet

Organisert kriminalitet har fokus på å gjøre profit, sikre forsyning og møte etterspørsel. Menneskehandel er ikke noe unntak. Det er kriminelle aktører som forflytter individer ved bruk av tvang, bedrageri og korrupsjon. De selger mennesker som en handelsvare, og tar mesteparten av vinningen i egen lomme. Menneskehandel globalt deler disse felles elementene. Likevel viser analyse av internasjonal virksomhet og handel, at det er stor variasjon når det kommer til hvordan

³⁹ Mbiti 1989: 3

⁴⁰ Reiss og Størm-Olsen 2014: 50

⁴¹ Carling 2005: 15

menneskehandel praktiseres i ulike regioner av verden. Dette bidrar til å forklare de forskjellige metodene for datainnsamling og statistikk om menneskehandelens profitt⁴².

Shelley redegjør for fem forskjellige modeller på menneskehandel som organisert kriminalitet. Jeg vil trekke frem to av dem; Øst-Europa og Nigeria. Dette er de modellene som er mest representativt for kvinner utsatt for menneskehandel i Norge. I tillegg gir de et innblikk i hvor kvinnene kommer fra, og hvilken bagasje de har med seg.

1) Voldelig entrepreneur modell (Violent Entrepreneur Model)

Denne modellen brukes hovedsakelig i Balkanske kriminelle grupper og beskriver hvordan de opererer. Shelley beskriver den som en opportunistisk og til dels tilfeldig modell i både opphav- og destinasjonsland⁴³. Videre skriver hun at borgerkrigen med påfølgende ustabilitet på Balkan på 1990-tallet resulterte i et stort antall sårbare kvinner. Kvinnene kunne ha mistet sin familie i kampene, blitt beslaglagt som en del av blodhevn mellom familier eller opplevd andre traumatiske hendelser fra den voldelige krigen. Disse kvinnene ble et lett bytte for opportunistiske kriminelle grupper. Bakmennene opererer innenfor familiegrupper og bruker vold som virkemiddel. Ofte er det menn som leder virksomheten, men det finnes også tilfeller i enkelte land eller regioner hvor det er kvinnelige familiemedlemmer eller utenforstående som styrer.

Denne voldelige modellen resulterer i betydelige brudd på menneskerettigheter, og det utføres grusom vold mot kvinnene. I tillegg til å oppleve vold fra dagen de blir rekruttert, opplever også kvinnene trusler mot familiemedlemmer hjemme.

2) Tradisjonell slaveri med moderne teknologi (Traditional Slavery with modern Technology)

Denne modellen er basert på forskning fra Nigeria og Vest-Afrika, og beskrives som en modell hvor tradisjonell slaveri moderniseres til den globale tidsalder. Det nigerianske menneskehandelsnettverket har kontakter i hele Vest-Afrika, og rekrutterer derfor kvinner også fra Nigerias naboland. Men mye av rekrutteringen styres fra og går via regionen Edo i Nigeria. Som nevnt tidligere inngår de kvinnelige ofrene i en gjeldsavtale, og bakmennene eller madammen bruker religiøs voodoo som psykologisk og fysisk press. Mange av kvinnene som rekrutteres, de såkalte madammene, er tidligere ofre for menneskehandel. De bruker moderne transportforbindelser, og er svært effektive fordi de, i følge Shelley, «kombinerer det beste av både

⁴² Shelley 2010: 112

⁴³ Shelley 2010: 121

moderne og eldre tider ved å alliere sofistikerte former for moderne teknolog og gamle skikker»⁴⁴.

Nigeria er et land preget av omfattende korrupsjon, og statlig kontroll av ulovlig virksomhet er ubetydelig da personer som sitter ved makten ofte er involvert i kriminalitet. Shelly skriver at nigerianske bakmenn og madammer utnytter det korrupte systemet og det ineffektive byråkratiet til å få pass med delvis eller ufullstendige opplysninger⁴⁵. Organiserte kriminelle bestikker alle slags tjenestemenn for å utføre sine operasjoner, enten det gjelder politi, sikkerhetsvakter, grensevakter eller lignende. Dette resulterer i at afrikanske kriminelle grupper tjener godt på menneskehandel til Europa. En handel som har vokst betydelig siden slutten av 1990-tallet.

Menneskehandel er svært lønnsomt og innebærer ofte liten risiko. Menneskehandlere kan ofte komme unna med sine forbrytelser, og i noen land er det et svakt rettslig vern mot menneskehandel. I andre land, derimot, der det finnes klare lover og regler mot menneskehandel, er det likevel fullstendig oversett av myndighetene og ofrene står derfor uten beskyttelse⁴⁶. Som et resultat, har menneskehandel tiltrukket både små-kriminelle og store organiserte kriminelle grupper i hele verden⁴⁷. Det finnes ikke en type kriminelle bak handlingene. Shelley skriver «they can include former prostitutes; military, security, and law enforcement personnel; athletes, as well as typical criminal found in a organized crime group»⁴⁸.

2.7 Problemet med re-trafficking

Noen kvinner klarer å komme seg ut av menneskehandel, men ender likevel opp som offer for re-trafficking. Re-trafficking betyr at vedkommende har kommet seg ut av menneskehandel, slik det er definert under Palermo-konvensjonen, men ved senere anledning blir de rekruttert på nytt. Kara skriver at skjebnen til et økende antall offer for menneskehandel innebærer re-trafficking, opp til flere ganger⁴⁹. Årsaken til dette er at mange av ofrene returneres til samme tilstand som de kom fra før de ble offer for menneskehandel. Fattigdommen, sosial skjevhet og mangel på økonomiske muligheter vil fortsatt være der når de returnerer. Mange er tvunget tilbake til sitt land, hvor de

⁴⁴ Shelley 2010: 129

⁴⁵ Shelley 2010: 129

⁴⁶ UNODC 2014 (se internett referanse)

⁴⁷ Kara 2009: 22

⁴⁸ Shelley 2010: 85

⁴⁹ Kara 2009: 16

mangler psykologisk, sosial og økonomisk hjelp⁵⁰. Ofrene får ikke den bistand og beskyttelse som kreves, og mulighet for å bli re-distribuert åpner seg. Igjen er de i en sårbar situasjon som andre kan utnytte. I noen tilfeller skjer re-trafficking gjennom tvang, andre ganger oppsøker personer selv sin tidligere hallik eller madam, i håp om å få en bedre avtale andre gang.

2.8 En global utfordring

Menneskehandel er et globalt problem og økende globaliseringen har forverret situasjon. Globalisering har ført til et større antall kvinner som omsettes og lettere blir transportert internasjonalt. Det har også ført til en økende virksomhet for sexturister som reiser til andre land med det formål å kjøpe sex. Globalisering har gjort det lettere å skaffe nye ofre, transportere dem og å utnytte dem i forskjellige bransjer⁵¹. I tillegg har det blitt rimeligere og mer effektivt å frakte mennesker på tvers av kontinentene⁵².

I 2012 lanserte UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime) *Global report on Trafficking in persons*⁵³. Dette er en rapport basert på data samlet fra nasjonale organisasjoner, mellomstatlige organisasjoner og NGOer. FN understreker at menneskehandel er global kriminalitet som rammer nesten alle verdens land. I følge rapporten er seksuell utnyttelse den vanligste formen for menneskehandel, og ofrene er hovedsakelig kvinner og jenter. De utgjør 74 % av all menneskehandel som er oppdaget globalt. I rapporten setter FN søkelys på kvinners situasjon som gjør dem mer sårbar for menneskehandel. Dette gjelder forskjellsbehandling i tilgang til utdanning, jobbmuligheter og rettferdig rettsvesen, samt oppnåelse av menneskelige og sosiale rettigheter⁵⁴. Særlig kvinnelige immigranter er en sårbar gruppe, da de ofte er alene og uten familie, venner eller annet sikkert nettverk.

I rapporten kartlegger FN hvor menneskehandel skjer, og mener at 73 % av ofre for menneskehandel blir utnyttet i et annet land enn deres eget. Mellom år 2007 og 2010 ble 136 ulike nasjonaliteter identifisert i 118 land⁵⁵. I de fleste land eksisterer fattigdom på forskjellige nivåer, og det finnes mennesker som kan være potensielt sårbare for å bli utsatt for menneskehandel. Den

⁵⁰ Shelley 2010: 215

⁵¹ Kara 2009 : 24

⁵² Reiss og Strøm-Olsen 2014: 19

⁵³ UNODC 2012

⁵⁴ UNODC 2012: 15

⁵⁵ UNODC 2012: 7

globale dimensjonen av menneskehandel gjør det vanskelig å vurdere hvilke land som er eksplisitt opphavsland, og hvilke som er destinasjonsland.

For å håndtere denne utfordringen globalt har det blitt lagt fram fire hovedområder, de fire P'er som det refereres til internasjonalt: *Prevention* (forebygge), *Protection* (beskyttelse), *Prosecution* (straffeforfølgelse) og *Partnership* (tverretatelig/tverrfagelig samarbeid)⁵⁶. Hvert land skal ha tiltak for å informere og øke bevissthet om menneskehandel hos innbyggerne. Myndighetene skal gi bistand og beskyttelse til potensielle ofre, og promotere deres rettigheter. Videre skal det føres straffeforfølgning av menneskehandlerne. Til slutt kreves det samarbeid på tvers av landegrensler, og mellom etater og organisasjoner innad i samme land.

2.9 En nasjonal utfordring

I følge rapporten til GRETA (Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings) er Norge et destinasjonsland. Det vil si at alle identifiserte ofre for menneskehandel er av utenlands opprinnelse⁵⁷. Det er identifisert mellom 150-200 ofre per år de siste årene hvor majoriteten av disse er kvinner utsatt for seksuell utnyttelse. I sin årsrapport fra 2013, presenterer Nadheim aktuelle land hvor kvinner er blitt rekruttert og transportert fra⁵⁸. Nigeria er den største gruppen, og felles for de nigerianske kvinnene er håp om et bedre liv og nye muligheter et annet sted. Kvinnene forteller om en fortid i Sør-Europa, primært Italia og Spania, og har endt opp i gateprostitusjon i Norge. En annen gruppe som har vært dominerende i gateprostitusjonen, er rumenske kvinner. Romfolket er en marginalisert gruppe i Romania, som gjør dem enda mer sårbar for utnyttelse. I følge Nadheim sin rapport tilsier deres erfaring at det rumenske miljøet i stor grad er organisert⁵⁹. Gateprostitusjon består også av andre øst-europeiske kvinner, da særlig fra Bulgaria og Albania. Mens russiske kvinner og et økende antall baltiske kvinner er mest representert på inne-arenaene.

I tidlig november 2014 ble boken *Norsk Slaveri* utgitt, som tar for seg problematikken med menneskehandel i Norge. I følge Reiss og Strøm-Olsen har kvinner fra Øst-Europa, og spesielt Romania, i flere år ligget på toppen i KOMs (Koordineringsenheten for Ofre for Menneskehandel) rapportering om tvangsprostitusjon i Norge, selv om nigerianske kvinner utgjør den desidert største

⁵⁶ KOM 2013: 9

⁵⁷ GRETA 2013: 10

⁵⁸ Nadheim 2013

⁵⁹ Nadheim 2013: 11

gruppen⁶⁰. De bekrefter teorien om at øst-europeiske kvinner som kommer til Norge ofte blir rekruttert gjennom «kjæreste» eller venninne. De har ikke nødvendigvis gjeld, slik som de nigerianske kvinnene, men lever under sterk kontroll og er fratatt mulighet til å styre eget liv. I likhet med Nadheim sin rapport, belyser boken romkvinnens vanskelige stilling i samfunnet. Romkvinnene kommer fra fattigdom, og i desperasjon blir de lett rekruttert til prostitusjon. På grunn av deres kultur og at de stiller svakt i samfunnet, er det vanskelig for hjelpeapparatet å få disse kvinnene inn i hjelpetiltak. Romkvinner sliter ofte med analfabetisme, lite skolegang og arbeidserfaring, og har ikke erfaring med å skulle lære⁶¹. I boken skildres det også hvordan nigerianske kvinner kommer til Norge. Dette er ofte kvinner fra fattige kår som blir tilbudt jobb i Europa, og når hun kommer til Spania, Italia eller Hellas skylder hun bakmenn 50.000 Euro. På den måten begynner hun med prostitusjon. Reiss og Strøm-Olsen uttrykker at på tross av at Nigeria har ratifisert FN-protokollen mot menneskehandel, er sjansen for straffeforfølges nesten ikke tilstede i landet⁶². Resultatet er et veletablert system for den organiserte kriminaliteten.

I Norge er menneskehandel mest synlig som gateprostitusjon, men det representerer langt ifra hele markedet. Prostitusjon som foregår på ulike innendørsarena har i mange år hatt et større omfang⁶³. Der hvor prostitusjonsmarkedet er, kan man nesten garantere at det også eksisterer menneskehandel. I Norge gjelder dette arenaer som på gaten, i massasjeinstitutter, i private leiligheter og andre innendørsarenaer som blir annonsert gjennom blant annet internett. I 2008 gav FAFO ut rapporten *Mangfoldig marked*⁶⁴. Denne rapporten kartlagte prostitusjonsmarkedet i Norge, som menneskehandel er en del av. I rapporten kommer det fram at øst-europeiske prostituerte ofte pendler mye til og fra det norske markedet, og noen etablerer seg her. Thailandske kvinner kommer hovedsakelig hit via ekteskap, og starter med prostitusjon etter en stund, ofte ved skilsmisse og på grunn av gjeld i Norge og i Thailand. Mens de afrikanske kvinnene ofte er knyttet til en situasjon med familieforpliktelse og gjeld til bakmannsapparatet⁶⁵.

Siden 2008 har det skjedd en utvikling i prostitusjonsmarkedet. I følge rapporten *Mangfoldig marked* var det hovedsakelig øst-europeiske kvinner som pendlet mellom Norge og andre land⁶⁶. Nå gjelder dette de fleste kvinner som er utsatt for menneskehandel i Norge. De flyttes på tvers av

⁶⁰ Reiss og Strøm-Olsen 2014: 44

⁶¹ Reiss og Strøm-Olsen 2014: 48

⁶² Reiss og Strøm-Olsen 2014: 53

⁶³ Tveit og Skilbrei 2008:19

⁶⁴ Tveit og Skilbrei 2008

⁶⁵ Regjeringens handlingsplan 2010-2014: 9

⁶⁶ Tveit og Skilbrei 2008: 101

Europas grenser for å jobbe kortere perioder som prostituerte. Shelley beskriver den organiserte bevegelsen av kvinner på tvers av Europas grenser for ”mobil prostitusjon”⁶⁷. I Norge er det vanlig at kvinnene forflytter seg mellom landene i Skandinavia og internt i Norge. Prostitusjonsmarkedet har økt i byer hvor økonomien har blitt bedre, som for eksempel oljebyen Stavanger. Dette resulterer i at kvinnene må reise mer enn før.

Psykiater Boris Von Hof ved Ullevål Sykehus har forsket på kvinner utsatt for menneskehandel i Norge, med fokus på den psykiske helse. Gjennom samtaler med forskjellige kvinner har han blant annet sett på belastningene et liv som offer for menneskehandel gir. Han viser til belastninger som traumer, tap og sorg, sosial og kulturell isolasjon, frihetsberøvelse, trusler og vold, angst og bekymringer, konstant utrygghet og stress⁶⁸. Dette er belastninger som Von Hof mener er konsekvent og strategisk påført av bakmennene, med den hensikt å bryte ned den personlige integriteten hos kvinnene. I tillegg kan det medføre en psykisk avhengighet til menneskehandlerne. Hos noen går det så langt at de identifiserer seg med menneskehandlerens verdier. Reaksjonene ved slike belastninger er mange. Det vanligste er angst og søvnforstyrrelse. Men skam, skyld, selvforakt, aggresjon, irritabilitet, tilbaketrekking, paranoia og skepsis kan også forekomme. Dette kan igjen medføre emosjonell ubalanse, depresjon, tvangssymptomer, spiseforstyrrelse, selvskadene atferd eller dissosiasjoner. I møte med ofrene fant Von Hof ut at de hyppigste diagnosene var belastningslidelse, PTSD (Posttraumatisk stresslidelse), dissosiasjonslidelse, angst, personlighetsforstyrrelse og depresjon. Han fant også en stor andel med psykosomatiske symptomer som smerte i muskler, hode og mage, svimmelhet, fordøyelsesvansker, kvalme og lammelser. Kroppene til kvinnene har vært igjennom hard påkjenning. Noen av de kroppslige følgende etter et liv i tvunget prostitusjon er infeksjoner, sår og skader som følge av vold og av seksuelt overgrep, samt ubehandlede sykdommer. I noen tilfeller har kvinnene vært gjennom omskjæring. Menneskehandel har en ødeleggende innvirkning på kvinnenens liv og deres kropp. I forskningen til Segrave, Milivojevic, og Pickering, understreker de at slike skader trenger, både bokstavelig og metaforisk, tid til å gro. Videre skriver de at kvinnene som lider med helseproblemer, kan slite med dette lenge etter utnyttelsen er avsluttet⁶⁹.

Norge har valgt å møte problematikken med menneskehandel ved blant annet å se på etterspørselen. Menneskehandel har sitt livsgrunnlag i etterspørselen. For å motvirke dette innførte Norge i 2009

⁶⁷ Shelley 2010: 215

⁶⁸ Von Hof 2014: 3

⁶⁹ Segrave, Milivojevic og Pickering 2009: 98

sexkjøpsloven. Forbudet mot kjøp av seksuelle tjenester var ment å forebygge og avdekke menneskehandel ved å dumpe etterspørselen⁷⁰. I evalueringen av sexkjøpsloven, som ble gjort i 2014, står det følgende:

«Forbudet i kombinasjon med straffelovens §202 (hallikparagrafen) og §204 (lov mot menneskehandel) bidrar til å gjøre Norge til et mindre attraktivt land for prostitusjonsbasert menneskehandel enn det som ville vært tilfelle uten disse tre lovene og håndhevingen av dem»⁷¹.

I følge rapporten skal sexkjøpsloven ha redusert etterspørselen etter seksuelle tjenester, og forhåpentligvis være et redskap mot å avskaffe menneskehandel i Norge. Den henviser til at kvinnene opplever færre «lunsj-kunder» og at arbeidsdagen generelt består av færre kunder.

2.10 Avslutning

I dette kapittelet er det blitt gitt en beskrivelse av sentrale sider ved menneskehandel, både generelt og hvordan det foregår i vårt eget land Norge. Menneskehandel er et komplekst og vidt tema. Bakgrunnen til kvinnene er ofte komplisert, og det handler om individer som er desperate og sårbare. Definisjonen av begrepet menneskehandel i denne avhandlingen er tett knyttet til tvang og utnyttelse av enkeltmennesker. Dersom en kvinne frivillig har gått inn i prostitusjon, for så å ha blitt utnyttet eller ikke fått betalingen selv, regnes hun som offer. Å være et offer for menneskehandel, er et juridisk begrep. Det betyr at å være et offer ikke er individets identitet eller tilegnet egenskap, men situasjonen hun er i. De er under kontroll av noen andre, og har mistet muligheten til å ivareta sitt eget liv. På grunn av kvinnenens flersidige sårbarhet og truslene som rettes mot dem og deres familie, har vi sett at det er nærmest umulig for kvinnene å flykte eller å bryte ut av menneskehandel. Kvinnene er avhengig av at noen hjelper dem ut. I neste kapittel skal vi se på hvilke tiltak og hjelp det er for kvinner som ønsker å bryte ut.

⁷⁰ Regjeringens handlingsplan 2010-2014: 16

⁷¹ Rasmussen m.fl. 2014: 7

3. Integrering

3.1 Innledning

For å besvare problemstillingen i denne avhandlingen, har jeg valgt å se på hvilken hjelp kvinner som bryter ut av menneskehandel mottar i Norge og i hvilken grad de kan integreres. Det er derfor naturlig å se nærmere på begrepet integrering. I dette kapittelet vil jeg se på ulike teorier rundt integrering, hvilke hjelpetiltak som må til og prosessen for å integreres i det norske samfunnet. Selve kapittelet vil være todelt, hvor første del gir den teoretiske rammen for avhandlingen. Her vil jeg ta utgangspunkt i teorier utarbeidet av forskjellige teoretikere i deres forståelse av begrepet integrering. Jeg vil redegjør for integrering på et systematisk, sosialt og kulturelt nivå. Som del av integrering har jeg valgt å ta med stigmatisering. Siden avhandlingen handler om en sårbar gruppe, som ofte kan møte på stigma, ser jeg det som nødvendig å redegjør for det i dette kapittelet. Jeg har valgt å ta utgangspunkt i Erwing Goffmans teori, da hans teori fortsatt er aktuelt den dag i dag.

I del to ønsker jeg å sette søkelys på hjelpetiltak som er essensielle når det kommer til integrering i samfunnet. For å ha opplevelsen av å være integrert i et samfunn, er det viktig å føle tilhørighet. Det å ha fått oppholdstillatelse ligger ofte til grunn for at vedkommende ønsker å starte integreringsprosessen. Jeg vil derfor se på forløpet til hvordan et offer for menneskehandel kan få oppholdstillatelse i Norge, og hvordan få videre hjelp til å integreres. Jeg har valgt å gi en kort presentasjon av organisasjoner som jobber konkret med hjelpetiltak for ofre for menneskehandel i Oslo. I denne presentasjonen møter vi de fire tiltakene som har gitt meg de empiriske funnene jeg vil presentere nærmere i kapittel 5.

3.2 Teori om integrering

Integrering er et vidt begrep, og kan forstås på ulike måter. Som nevnt i 1.2.2 handler integrering om tilhørighet og deltagelse i samfunnet. Grethe Brochman definerer begrepet integrering som «læring av og tilpasning til samfunnets verdigrunnlag, prosesser som knytter individet til samfunnet (økonomisk og sosialt), og skaper tilhørighet og lojalitet»⁷². Tilpasninger og prosesser som knytter personer til samfunnet, og skaper tilhørighet, kan skje på forskjellige nivåer.

⁷² Brochmann, Borchegrevink og Rogstad 2002: 30

3.2.1 Systematisk og sosial integrasjon

Hylland Eriksen skiller mellom systematisk og sosial integrasjon, som bygger på Anthony Giddens strukturteori. I strukturteorien skiller Giddens mellom sosiale *systemer* og sosiale *strukturer*. Sosiale strukturer er underliggende regler og ressurser som muliggjør sosial praksis⁷³. Mens sosiale systemer består av relasjoner mellom aktører der handlingen gjentas, og det er en sosial praksis som reproduseres. Sosial system er de rimelige stabile og vedvarende rekursive samhandlingsmønstre⁷⁴. Bo Kaspersen gir et eksempel i sin introduksjon av Giddens betegnelse av sosial system: «Hver dag året rundt kjører bybussene i Århus samme rute, og passasjerer stiger på, kjøper billett, setter seg og stiger av – handlinger der hele tiden gjentas og reproduseres»⁷⁵.

Ut fra Giddens todeling, har altså Hylland Eriksen definert systematisk og sosial integrering. Han skriver at systematisk integrasjon dreier seg om de sosiale institusjoner, deres stabilitet og evne til eget vedlikehold, relativt uavhengig av aktørene som inngår i dem⁷⁶. Det forgår altså på et makronivå. Sosial integrering, derimot, handler om relasjoner mellom aktørene. Individene kjenner en tilhørighet og det består av operative nettverk. I et land hvor alt fungerer på det institusjonelle nivå er det ikke gitt at innbyggerne er sosialt integrert. Samtidig kan det i et land hvor staten står svakt og de formelle institusjoner fungerer dårlig, være at innbyggerne har god relasjonell tilhørighet og er godt sosialt integrert gjennom familie, uformelle nettverk og tillitsskapende relasjoner. Selv om det ikke er et avhengighetsforhold mellom systematisk og sosial integrasjon, er det imidlertid ikke noe tilfeldig forhold mellom dem. Der det ikke forekommer noe form for systematisk integrering, men lokal befolkningen kun er integrert gjennom personlige nettverk, og de ulike nettverk ikke blir forenet, vil det resultere i et fragmentert lokalsamfunn. Dette kan gi ringvirkninger opp i systemet. Der det ikke er grunnleggende tillit lokalt, kan det forplante seg oppover i systemet, og institusjonene på systemnivå svekkes⁷⁷. Dette er ikke bra hverken for de som skal integreres eller samfunnet som de skal integreres i.

3.2.2 Kulturell og sosial integrasjon

En annen måte å forstå integrering på, er ut fra et kulturelt og sosialt aspekt. Når Clifford Geertz snakker om integrering, skiller han mellom kulturell integrering og sosial integrering. Kulturell

⁷³ Aakvaag 2008: 140

⁷⁴ Aakvaag 2008:140

⁷⁵ Kaspersen 2001: 65

⁷⁶ Eriksen 2010: 70

⁷⁷ Eriksen 2010: 71

integrasjon dreier seg om integrering på en «logisk-meningsfullt måte», mens sosial integrasjon er på en «kausalt-funksjonell måte»⁷⁸. Det betyr at kulturell integrering kan forstås som produksjon av felles mening, altså at man forstår verden og hverandre i tilnærmet lik grad. Det dreier seg blant annet om å kjenne til kodene og normene i et samfunn, og hvordan systemet fungerer. Det innebærer å ta del i de felles verdier, tradisjoner og skikker som finnes i samfunnet. Sosial integrasjon, derimot, kan bety forpliktende, stabilt nettverk der det flyter i samhandling⁷⁹. Sagt på en annen måte, handler det om deltagelse i det sivile samfunnet og i sosiale relasjon og nettverk. Her dreier det seg om en person som har et sosialt nettverk, av familie eller nære venner som hun eller han kan ta kontakt med og regne med ved personlige behov.

Dette er to aspekter som kan studeres uavhengig av hverandre. Eriksen trekker frem at felles meninger kan oppstå uten samhandling⁸⁰. Det vil si at det forekommer en kulturell integrasjon, uten en sosial integrasjon er til stede. Denne forståelse av integrering, kan for øvrig minne om Giddens inndeling av sosial og systematisk integrasjon, hvor et samfunn er godt integrert på systemnivå uten at menneskene nødvendigvis er sosialt integrert⁸¹. På den andre siden finnes det ulike typer samhandlinger som kan finne sted uten at man nødvendigvis forstår verden på samme måte, altså en sosial integrering uten kulturell integrering.

3.2.3 Stigmatisering

Et annet perspektiv som er viktig å ta med i redegjørelsen av integrering, er stigmatisering hvor man har vanskeligheter med å bli integrert. De som har erfart og handlet utenfor normer og verdier i et samfunn, kan oppleve å bli stigmatisert av resten av samfunnet. Dette kan hindre følelsen av tilhørighet og dermed gjøre det vanskelig å delta i samfunnet.

Begrepet stigma kan brukes på forskjellige måter. Hvordan det brukes er det uenigheter om mellom stemplingsteoretikerne på den ene siden og tradisjonelle sosiologer på den andre. Jeg har valgt å ta utgangspunkt i Goffmans teori, som man finner i de tradisjonelle sosiologenes hjørne. Goffman definerer stigma som en situasjon hvor den enkelte blir redusert i vårt sinn fra å være en hel og vanlig person, til å bli gitt diskrediterende egenskaper. Enkelt personer blir diskvalifisert fra full

⁷⁸ Eriksen 2010: 73

⁷⁹ Eriksen 2010:73

⁸⁰ Eriksen 2002: 73

⁸¹ Eriksen 2002: 75

sosial aksept⁸². Vedkommende kan føle hun/han skiller seg ut fra resten av folket, og jobber hele tiden med å justere sin sosiale identitet. Goffman sin teori bygger på case-studie hvor han analyserer stigmatiserte menneskers følelser om seg selv og i forhold til «de normale»⁸³. Han ser på disse menneskenes kompliserte bilde av seg selv, og hvordan de takler avvisning.

Ved integrering må individet bryte med de tanker og holdninger som vedlikeholder stigmatiseringen. Goffman gir noen råd for hvordan stigmatiserte personer kan håndtere «de normale» og prøver å gi de en hjelp til hvordan de kan normalisere seg selv. Han understreker blant annet at ofte mener ikke «de normale» å gjøre skade, i mange tilfeller er de uviten⁸⁴. Når individet akseptere det, er det lettere å håndtere å ikke være integrert. Videre anbefaler han stigmatiserte personer å se på seg selv som normal, og ikke bare betrakte «de normale» som normal. Goffman henvender seg altså til det kognitive hos individet, og det kan virke som at han ser på stigmatisering som en utfordring som ligger hos individet selv.

Etter nå å ha kort sett på ulike teorier for integrering, vil jeg nå redegjøre nærmere for hvordan integrering foregår i praksis her i Norge.

3.3 Menneskehandel og integrering i Norge

I 2003 kom den første handlingsplanen mot menneskehandel i Norge⁸⁵. Samme år ratifiserte Norge Palermoprotokollen, og sammen med andre land i FN forplikter Norge å forebygge, bekjempe og straffe handel med mennesker. Norske myndigheter er derfor pliktig til å yte bistand og beskyttelse til mennesker utsatt for menneskehandel.

3.3.1 Oppholdstillatelse

Som del av den internasjonale forpliktelsen har Norge innført begrenset oppholdstillatelse for personer som antas å være utsatt for menneskehandel. I det offentlige rom defineres menneskehandel slik det framgår av straffeloven §224 som bygger på Palermoprotokollens definisjon. UDI skriver i rundskrivet «Oppholdtillatelse for utlendinger som antas å være utsatt for

⁸² Goffman 1990:12

⁸³ Goffman 1990: 151-174

⁸⁴ Goffman 1990: 141

⁸⁵ Sønsterudbråten 2013: 15

menneskehandel» at formålet med en slik tillatelse er å tilrettelegge for at personer skal bryte med miljøet bak menneskehandel og med den intensjon at bakpersoner skal kunne straffefølges⁸⁶. Rundskivet skiller mellom refleksjonsperiode, som er begrenset tillatelse på seks måneder, og begrenset oppholdstillatelse, som gis med varighet på inntil ett år. Den sistnevnte kan fornyes, men det gjelder ikke refleksjonsperioden.

Dersom man er et antatt offer for menneskehandel er det ikke vanskelig å få innvilget refleksjonsperioden. Det skjer enten gjennom at det foreligger en rapport fra et offentlig organ eller hjelpeapparat som mener vedkommende er et offer, eller dersom søkeren selv anser seg selv som utsatt for menneskehandel. Intensjonen med tillatelsen er at offeret skal komme seg bort fra utnyttelsen, få bistand og beskyttelse og få tid og rom til å reflektere om vedkommende vil samarbeide med politiet. Det settes derfor to vilkår for å få innvilget tillatelsen a) vedkommende er utsatt for menneskehandel og b) vedkommende er innstilt på å motta hjelp og følge opp de tiltak som tilbys. Personer som mottar refleksjonsperioden blir ofte referert til som «reflektanter».

Etter refleksjonsperioden kan det gis begrenset oppholdstillatelse. Dette kan også innvilges uten refleksjonsperioden, men det settes strengere kriterier. Følgende vilkår må være oppfylt:

- a) utlendingen må ha brutt med miljøet bak menneskehandel
- b) Bakpersonene må ha blitt politianmeldt
- c) Politiet etterforsker saken eller de har innledet straffefølgning mot bakpersoner i saken, eller mot bakpersoner i en annen sak som gjelder menneskehandel
- d) Politi eller påtalemyndighet anser utledningens tilstedeværelse i Norge som nødvendig for å gjennomføre etterforskningen eller straffesaken⁸⁷

I Norge skiller det mellom personer som *identifiseres* som mulig ofre for menneskehandel, og personer som *verifiseres* som ofre⁸⁸. Det er lavere terskel for å bli identifisert enn verifisert. Personer som blir identifisert som mulig offer for menneskehandel får rett til bistand og beskyttelse av norske myndigheter inntil det fastslås at vedkommende er eller har vært utsatt for menneskehandel. Utlendingsdirektoratet kan verifisere en person som offer for menneskehandel dersom individet har fått oppfylt kriteriet til asyl, hjemlandet kan eller vil ikke gi beskyttelse mot videre utnyttelse, eller ved at politiet kan bekrefte at offeret har brutt med bakmennene og anmeldt

⁸⁶ Utlendingsdirektoratet 2014 (se internettreferanse)

⁸⁷ Utlendingsdirektoratet 2014a (se internettreferanse)

⁸⁸ KOM 2013: 28

forholdet.

3.3.2 Dublin-forordningen

Når mulige ofre for menneskehandel søker om oppholdstillatelse går de under definisjonen asylsøker, og får dermed de samme rettigheter som andre asylsøkere. I følge Dublin regelverket, som er en avtale mellom Norge og Det europeiske fellesskap, omfatter dublin-forordningen alle asylsøkere. Dublin-forordningen innebærer at «statene som deltar i Dublin-samarbeidet bevarer muligheten for å sende en asylsøker tilbake til en tredjestat etter første-asylstatsprinsippet, dersom dette er bestemt i nasjonal lov og ikke er i strid med FNs flyktningkonvensjon»⁸⁹. Videre står det i dublin-forordningen II at når asylsøker får endelig avslag i en stat, kan den siste staten sende asylsøker tilbake til førstestaten⁹⁰. Når det gjelder kvinner utsatt for menneskehandel i Norge, har de fleste kvinnene enten Italia, Spania eller Hellas som førstestat. Det kan gjøres unntak fra Dublin-forordningen, dersom politiet har behov for asylsøkerens tilstedeværelse i Norge under etterforskning eller på grunn av straffesak⁹¹. Dette innebærer altså mulige ofre for menneskehandel som skal identifiseres og følges opp.

3.3.3 KOM

Et av tiltakene i myndighetens arbeid mot menneskehandel, er etablering av Koordineringsenheten for Ofre for Menneskehandel (KOM). Denne enheten er forankret i regjeringens handlingsplan mot menneskehandel, *Sammen mot menneskehandel (2010-2014)*. I følge Reiss og Strøm-Olsen er deres mål å bidra til å redusere forekomsten av menneskehandel i Norge, i tillegg til å årlig gi ut rapporter med tall og statistikk over mulige ofre i Norge⁹². KOMs overordne funksjon er å være pådriver for tverretattlig samarbeid, og fungere som arena for erfaringsutveksling, samarbeid og koordinering mellom ansvarlige etater og frivillige organisasjoner, jmf tiltak 5⁹³. KOM samarbeider blant annet med Utlendingsdirektoratet (UDI) og Helsedirektoratet (Hdir). Dette er direktorater som jobber med å identifisere mulige offer for menneskehandel, og gi dem oppfølging. Dette skjer på et juridisk plan, og det gis hjelp til de med formelle rettigheter. Videre gir de tilskudd til en rekke tiltak som bidrar med identifisering, forebygging, rådgivning og oppfølging. Dette gjelder de fleste av

⁸⁹ St.prp. nr. 38 (2000-2001)

⁹⁰ Ot.prp. nr. 95 (2002-2003)

⁹¹ Utlendingsdirektoratet 2014b (se internettreferanse)

⁹² Reiss og Strøm-Olsen 2014: 25

⁹³ Regjeringens handlingsplan 2010-2014: 15

hjelpetiltakene nevnt senere i kapittelet.

3.3.4 Hjelpetiltak

For at kvinner utsatt for menneskehandel kan bli integrert igjen, trenger de hjelp fra borgere og institusjoner i samfunnet de ønsker å bli en del av. Hylland Eriksen skiller mellom systematisk og sosial integrering. Mange av kvinnene har et sosialt nettverk, men mangler et fellesskap utenfor prostitusjonsmiljøet. Et unntak er noen av de nigerianske kvinnene som føler tilhørighet i en menighet og er del av et fellesskap der. Det finnes flere hjelpetiltak i Oslo som har fokus på å få kvinner ut av menneskehandel og bli systematisk integrert i vårt samfunn.

Det finnes lite forskning som kan avdekke hvilke behov som er primære for kvinnene i integreringsprosessen og hvordan man på best mulig måte kan hjelpe dem. I 2012 gjennomførte Annette Brunovskis og Rebecca Surtees forskning på personer utsatt for menneskehandel og deres behov for hjelp. De utgav flere rapporter vedrørende temaet. Rapporten *A fuller picture - Addressing trafficking-related assistance needs and socio-economic vulnerabilities (2012a)*, ble til under oppsamling av data for en annen undersøkelse om hvorfor ofre velger å avslå bistand⁹⁴. De fikk tilgang til data som var relevant for en rapport om bistandsbehov hos ofre for menneskehandel. Rapporten viser at ofre for menneskehandel først og fremst har et behov for bred og langsiktig hjelp, mer enn grunnleggende nødhjelp og kriseintervensjon. De har behov for helsehjelp, ofte relatert til vold og eksponering av seksuelt overførbare sykdommer. I tillegg har noen av ofrene hatt begrenset eller ingen tilgang til medisinsk hjelp under fangenskapet, og sliter med ettervirkninger. Brunovskis og Surtees sine funn om høy grad av negative psykiske symptomer hos ofrene, samsvarer med undersøkelse til Von Hof (se 2.9). Rapporten viser videre at personene har behov for emosjonell og økonomisk støtte, samt juridisk hjelp. Hvilke behov og i hvilken grad de ulike hjelpetiltakene trengs innenfor hvert felt, er ulikt. I rapporten løfter de fram forskjellige utfordringer og problemer kvinnene står ovenfor etter å ha jobbet med prostitusjon. Mange av kvinnene sliter med å finne bolig eller bosted etter refleksjonsperioden. Dette gjelder også jobb. Mange møter på vanskeligheter som er en direkte konsekvens av menneskehandel. Det kan være mangel på arbeidserfaring som de ellers kunne ha fått hvis de ikke hadde blitt utsatt for utnyttelse, eller mangel på kontakter som kunne ha hjulpet dem på arbeidsmarkedet. Til sammen utgjør punktene over de mangesidige utfordringene kvinner utsatt for menneskehandel møter ved integrering i Norge.

⁹⁴ Brunovskis og Surtees 2012c

3.3.4.1 HJELPETILTAK I OSLO

I Oslo finnes det flere organisasjoner som har konkrete hjelpetiltak rettet mot kvinner (og menn) utsatt for menneskehandel.

Et av tiltakene som får statlig støtte er **ROSA**. I regjerings handlingsplan står det at ROSA har stått sentralt i bistandsarbeidet, ved sitt tilbud om trygge boliger og oppfølging til ofre⁹⁵. ROSA står for Reetablering, Oppholdssteder, Sikkerhet, Assistanse. Deres formål er å gi kvinner som tar i mot hjelp et opphold på krisesenter, og gi tilgang til juridisk og annen bistand og informasjon. ROSA koordinerer et landsdekkende tilbud med trygge oppholdssteder til personer utsatt for menneskehandel⁹⁶. Krisesenter rundt i Norge har dermed vært sentrale elementer i den norske innsatsen med å bistå ofre, og dette har skjedd gjennom ROSA-prosjektet.

NAV Grünerløkka sosialtjeneste bistår ofre som blir identifisert i Oslo kommune, som søker om refleksjonsperiode eller begrenset oppholdstillatelse. NAV Grünerløkka hjelper blant annet med å finne leilighet til ofre, men erfarer at det er vanskelig å få inngått leieavtale på det ordinære leiemarkedet på grunn av den kortvarige oppholdstillatelsen. Videre tilbyr NAV kurs, aktiviteter og arbeidstrening. For å kunne delta på tilbudene NAV tilbyr, må kvinnene ha registrert D-nummer eller fødselsnummer.

Kirkens bymisjon Nadheim er et senter for kvinner og menn med prostitusjonserfaring. De driver med oppsøkende arbeid, både mot de som arbeider med gateprostitusjon og de på innearenaene. I tillegg har de en nattkafé, som opererer som et pusterom for kvinnene. Dette er arbeid rettet mot kvinner i prostitusjon, både for de utsatt for menneskehandel og de frivillige prostituerte. Nadheim driver også med oppfølgende arbeid. De samarbeider nært med politiet, og med ulike offentlige og frivillige organisasjoner som tilbyr beboerne helsetjeneste og sosialtjeneste, språk- og annen opplæring, arbeidstrening samt sysselsetting⁹⁷. I 2009 etablerte de **Lauras hus**, et bofellesskap for kvinnelige ofre for menneskehandel. Lauras hus tilbyr et helhetlig opplegg med tett oppfølging. Av sikkerhetsgrunner er stedet døgnbemannet og det samarbeides tett med NAV Grunerløkka og ROSA-prosjektet

⁹⁵ Regjeringens handlingsplan 2010-2014: 4

⁹⁶ Regjeringens handlingsplan 2010-2014: 20

⁹⁷ Regjeringens handlingsplan 2010-2014: 21

Et annet hjelpetilbud for kvinner og menn i prostitusjon er **Prosenderet**. Prosenderet er et lavterskel omsorgstilbud for dem i prostitusjon. Deres mål er å tilby bistand og støtte, og hjelpe personer til å kjenne sine rettigheter og plikter. Dette gjelder både helsehjelp og juridisk hjelp. De gir råd og veiledning til enkeltpersoner, og informere om rettigheter, muligheter og plikter. Videre kan de bistå kvinnene i kontakt med helsevesen, NAV, politi, advokat eller utlendingsmyndigheter. I likhet med Nadheim, driver også Prosenderet oppsøkende arbeid.

Marita Women er Maritastiftelsens arbeid utad mot gateprostitusjon for utenlandske kvinner. Deres arbeid kan deles inn i tre avdelinger; oppsøkende arbeid, café, og «Ny karriere». I det oppsøkende arbeidet går ansatte og frivillige rundt på gaten om natten og snakker med deprostituerte. I tillegg til å ha vanlige samtaler og møte kvinnene med respekt, gir de info om kvinnenes rettigheter og de tilgjengelige tjenester som tilbys innenfor prostitusjonsnettverket i Oslo. Kvinnene får også invitasjon til å komme til Nattcafeen. Nattcafeen er åpent fra kl.24-03 en gang i uken. Her tilbys gratis kaffe, frukt og kjeks i en varm cafe med mulighet for toalett og en pause fra livet på gaten. Kvinnene får noen å snakke med utenfor prostitusjonsmiljøet og får tilgang til informasjon om tilgjengelige tjenester i forhold til ulike hjelpetiltak. Cafeen holdes også åpent på en ettermiddag i uken hvor det deles ut klær til kvinnene. Det siste punktet er «Ny karriere». Dette er arbeidspraksis for de som er blitt tildelt refleksjonsperiode. Hensikten er å være et alternativt arbeid for de som er motivert for en endring i livet.

Oslo Røde Kors driver tre ulike tiltak rettet mot ofre for menneskehandel. Det er Sophia (leksehjelp), Aurora (nettverksarbeid), og «Rett til å bli sett». Sistnevnte er et samtaletilbud hvor det gis informasjon om rettigheter og mulighet for bistand og beskyttelse til mulige ofre utnyttet i tvangsarbeid⁹⁸. Overordne tittel på de nevnte tiltakene er «Når mennesker blir handelsvare».

Dersom ofre ikke ønsker å bli i Norge, får de tilbudet om hjelp fra **International Organization for Migration (IOM)**. IOM har et sårbarhetsprosjekt, som assistere ofre for menneskehandel som returnerer frivillig til sitt hjemland. Arbeidet er tredelt; informere om frivillig retur, assistere i returprosessen og i perioden etter retur. Sårbarhetsprosjektet samarbeider med IOM-kontor i returland, og er en hjelp til re-integreres i sitt eget hjemland.

⁹⁸ KOM 2013: 20

3.2 Avslutning

Å bli integrert er ikke det samme som å bli lik. I innledningskapittelet ble integrering definert som en balanse mellom de to ytterpunktene assimilering og segregering. I dette kapittelet har vi sett at integrering kan skje både systematisk, sosialt og kulturelt. Samtidig kan stigma være en hinder for at integrering kan skje. Kvinnelige offer for menneskehandel trenger hjelp til å bli integrert i det norske samfunnet. I Norge er det flere tiltak som har til formål å hjelpe kvinnene og å bistå dem i integreringsprosessen. I forhold til andre land er det ikke så mange identifiserte eller verifiserte ofre for menneskehandel i Norge, og mange av de samme kvinnene går igjen i de forskjellige hjelpetiltakene. Det er et godt samarbeid mellom organisasjonene, og de både informere og benytter hverandres tiltak. Sammen har de et felles mål; å hjelpe ofre for menneskehandel.

4. Forskningsmetode

4.1 Innledning

For å besvare problemstillingen *Hvilken utfordringer og muligheter finnes for kvinner utsatt for menneskehandel knyttet til seksuell utnyttelse i Norge?* har jeg valgt kvalitativ tilnærming til innhenting av data. Den kvalitative forskningsmetoden stiller forsker kontinuerlig ovenfor valg⁹⁹, og i dette kapittelet ønsker jeg redegjør for de valgene som er blitt tatt i min undersøkelse. Det vil jeg gjøre i forhold til intervju, utvalg, transkribering og analyse. Jeg ønsker også å belyse kvaliteten på undersøkelsen og forskningsetikk relatert til avhandlingen.

4.2 Kvalitativ forskningsmetode

Kvalitativ forskning handler om ord. Pål Repstad forklarer det så enkelt som at «selve ordet kvalitativ viser til kvalitetene, det vil si egenskapene eller karaktertrekkene ved et fenomen»¹⁰⁰. Derfor er ofte denne type metode framstilt som opptatt av å bruke ord i presentasjonen av analysen. I min avhandling ønsker jeg ikke å finne tall eller føre statistikk vedrørende kvinner utsatt for menneskehandel og integrering, men ønsker å finne karaktertrekkene ved fenomenet. Videre har metoden et induktivt syn på forhold mellom teori og forskning. Med det menes at teorien er resultat av forskningen¹⁰¹. Metoden ble systematisk brukt av Glaser og Strauss da de utviklet det de kalte erfaringsbasert teori, også kjent som «grounded theory»¹⁰². I motsetning til kvantitativ forskningsmetode hvor man på grunnlag av hva man vet utleder en hypotese som gjenstand for empirisk gransking. Jeg har valgt å bruke metode hvor teori utvikles fra dataene.

Kvalitativ forskningsmetode har verdi i mening framfor handling. Dette var en av grunnene til at jeg valgte denne metoden. En kvalitativ forsker søker meningen til adferd, overbevisninger, holdninger og verdier i den konteksten forskningen blir utført¹⁰³. Jeg ønsket i denne avhandlingen å få en dypere forståelse av menneskehandel, sammen med en fyldig og innholdsrik beskrivelse av de sosiale fenomener. Ryen beskriver kvalitativ metode som å studere ting i deres naturlige setting, der

⁹⁹ Ryen 2002: 10

¹⁰⁰ Repstad 2007: 16

¹⁰¹ Bryman 2012: 380

¹⁰² Ryen 2002: 146

¹⁰³ Bryman 2012: 408

de (forskerne) prøver å forstå eller tolke fenomener ut fra den mening folk gir dem¹⁰⁴. Dette kan forstås som en epistemologisk posisjon der det handler om forståelse av den sosiale verden gjennom en undersøkelse av tolkningen av verden til dens deltakere¹⁰⁵. Jeg har valgt en undersøkelse basert på få deltakere. Med det materialet jeg har og de mulighetene det gir, er kvantitativ metode utelukkende. Kvalitativ metode trenger dypere inn og gir et nærmere bilde av virkeligheten enn ytre fakta som kvantitativ gir. Dette er en fordel i hensyn til mitt materiale. Særlig i møte med informanten kom jeg som forsker tett innpå kvinnen og nær til det naturlige. Det gir et mikroperspektiv, men funnene fra intervjuet med informanten kan gi en anelse om hvordan virkeligheten er.

Samtidig har kvalitativ metode sin begrensning. Denne metoden hjelper forsker til å oppdage de typiske trekk, men har ikke karakter til å gjenspeile det dominerende. Kvalitativ metode kan ikke bevise at slik er virkeligheten da den begrenses til å fortone virkeligheten. Den er heller ikke kvalifisert til å gi en generalisering, slik som kvantitativ metode er. Derimot søker en kvalitativ forsker meningen til adferden, holdninger, verdier og lignende i form av den kontekst forskningen blir utført. Hensikten med mitt materiale er ikke å generalisere, men å få en forståelse av konteksten.

4.2.1 Intervjuene

Jeg har valgt å bruke intervju som metodeverktøy for å opparbeide meg kunnskap og forståelse av emnet. I følge Kvale er formålet med kvalitativ forskningsintervju å innhente beskrivelser av intervjupersonens livsverden¹⁰⁶. Han beskriver det som et produksjonssted for kunnskap. Kvale skriver at «et intervju er bokstavelig talt et *inter view*, en utveksling av synspunkter mellom to personer som samtaler om et tema av felles interesse»¹⁰⁷.

I møte med intervjudeltakerne har jeg brukt semi-strukturert intervjuer. Denne type intervju kjennetegnes ved at man på forhånd har satt opp hovedspørsmål, men uten å fastlegge i detalj spørsmålsformuleringer og rekkefølge av spørsmålene¹⁰⁸. Denne listen av spørsmål blir ofte referert til som intervjuguide. Det er ikke ment at den skal følges slavisk, og spørsmålene må ikke følges

¹⁰⁴ Ryen 2002: 18; (Denzil og Lincoln 1994b:2)

¹⁰⁵ Bryman 2012: 380

¹⁰⁶ Kvale 2006: 39

¹⁰⁷ Kvale 2006: 28

¹⁰⁸ Ryen 2002: 99

etter planen. Men, som Bryman forklarer det, i det store og hele skal alle spørsmål bli stilt og lignende ordlyd-vil bli brukt fra intervjuobjekt til intervjuobjekt¹⁰⁹.

Noe av det som karakteriserer intervjuguiden er dens fleksibilitet. Repstad skriver at det ligger også i metodens fleksibilitet at intervjuguiden ofte kan og bør justeres i et prosjekt. Han mener det kan være aktuelt å justere den etter hvem man snakker med¹¹⁰. Jeg har valgt å intervju både de som jobber med ofrene og et tidligere offer. Med utgangspunkt i intervjuguiden laget for tiltakene, videreutviklet jeg en annen intervjuguide for det tidligere offeret. De omhandler de samme temaene, men blir spurt ut fra forskjellige vinkler. Jeg vil gå nærmere inn på intervjuguiden i avsnitt 4.3.2

4.3 Utvalg og framgangsmåte

Forskningsresultatet avhenger av kvaliteten på utvalget. I en kvalitativ tilnærming av datainnsamling består utvalget av få antall informanter, og forsterker dermed viktigheten av et relevant og godt utvalg.

4.3.1 Utvalg

I søken etter den gode informanten belyser Kvale at informantene bør være mest mulig ulike, for å få mest mulig allsidig datagrunnlag¹¹¹. Det betyr ikke at de ikke skal ha noe til felles, men de må alle være relevant for problemstillingen og ha det grunnleggende felles. Jeg har valgt å spørre representanter fra forskjellige organisasjoner som jobber med kvinnene på ulike måter. I utgangspunktet ønsket jeg å snakke med daglig leder eller driftsleder, da de har den fulle oversikt i sin egen organisasjon og autoritet til å uttale seg. I tre av organisasjonene fikk jeg ønsket innfridd. Men i et av tilfellene ble representanten syk og sendte en stedfortreder. I samtale med en av representantene fikk jeg tilbud om å intervju en kvinne som har kommet ut av menneskehandel. Jeg hadde kommet med etterspørsel om dette tidligere i kontakten. Jeg takke ja til tilbudet fordi det vil belyse avhandlingen fra et tidligere offer sitt perspektiv. I tillegg vil det bringer en annen dimensjon inn i avhandlingen og gjøre undersøkelsen mer troverdig. Selv om det er kun én kvinne som uttaler seg, gir det likevel et godt og viktig innblikk.

¹⁰⁹ Bryman 2012: 471

¹¹⁰ Repstad 2010: 79

¹¹¹ Kvale 2006: 58

Det ble dermed to utvalg. Jeg velger å skille mellom representantene som jobber med kvinner utsatt for menneskehandel og kvinnen. Førstnevnte vil bli referert til som utvalget, og kvinnen som informanten. Kriteriet for utvalget var at jeg ønsket fagpersoner med kunnskap og erfaring, som jobber tett med kvinner utsatt for menneskehandel. Videre ønsket jeg at vedkommende skulle ha autoritet eller mandat til å kunne uttale seg på vegner av sin organisasjon.

Kriteriet for informanten var at hun allerede er etablert og integrert i Norge, og er villig til å fortelle sin historie. I tillegg var det nødvendig for undersøkelsen at informanten har benyttet seg av et eller flere hjelpetiltak i Oslo. Det var viktig at intervjuet var basert på frivillighet, og at dette var noe hun ønsket selv.

Det finnes ikke noe fasit på hvor mange intervjuer man må ha. Det må avgjøres skjønnsmessig. Samtidig mener Repstad at det blir et bedre prosjekt av å gjøre grundig analyse av noen få intervju enn overfladiske av mange¹¹². Jeg har valgt å intervju et antall på fire fra forskjellige tiltak og én kvinne utsatt for menneskehandel. Med tanke på å gi en framstilling av hvordan kvinner utsatt for menneskehandel får hjelp i Oslo, var det ikke nødvendig å intervju flere aktører. Jeg valgte dermed ut de utvalgte tiltakene i Oslo som jeg ønsket å undersøke. Jeg tok direkte kontakt per mail til lederne eller driftsleder i ROSA-prosjektet, Marita Women og Nadheim. De var alle positive til henvendelsen. I et tilfelle ble jeg, etter gjennomført intervju, henvist til noen som hadde mer erfaring. Dette gjaldt Nadheim. Representanten fra Nadheim gav meg kontaktdetaljer til Lauras hus som er i samme organisasjon (Kirkens Bymisjon), men hvor arbeidet er rettet kun mot offer for menneskehandel. Rekruttering av informanten, som nevnt tidligere, skjedde via en av representantene i utvalget.

Representantene i utvalget har ikke behov for å være anonyme, men jeg har likevel valgt å oppgi dem kun som representanter fra tiltaket de jobber i. De representerer sin organisasjon og fungerer som talspersoner, og det er dermed ikke behov for å navngi dem. Informanten, derimot, må anonymiseres på grunn av sikkerhet og beskyttelse. Det vil derfor ikke bli gitt detaljert presentasjon av henne under redegjørelsen av funnene i kapittel 5.

4.3.2 Intervjuguide

Intervjuguiden ble utarbeidet i forkant av intervjuene. Jeg ønsket å få oversikt over det komplekse bilde, og så derfor nødvendigheten i å stille spørsmål om fortid, nåtid og framtid. Intervjuguiden

¹¹² Repstad 2007: 84

kan deles i tre hovedtemaer; 1) Hvordan ser menneskehandel ut i Norge? 2) Hvordan hjelper de kvinnene? 3) Hvilke utfordringer møter kvinnene med integrering i landet vårt? I intervjuguiden til informanten var temaene noe forandret, der de henvendte seg til vedkommende personlig. Da intervjuguiden ble utarbeidet, ble det tatt i betraktning av litteratur og tidligere forskning. Kvale anbefaler at guiden bør inneholde emnene som tas opp i intervjuet, samt hvilke rekkefølge de skal ha¹¹³. Intervjuguiden tar med mange aspekter ved menneskehandel, og ser på utfordringer når det gjelder integreringen. Intervjuguiden ble lagt opp tematisk i kronologisk rekkefølge.

4.3.3 Gjennomføring

Ved gjennomføring av intervjuet brukte jeg lydopptak. Jeg ville gjøre det slik at jeg kunne konsentrere meg om hva representantene og informanten sa og ikke bruke tid på å skrive. Men lydopptak gir imidlertid en dekontekstualisert versjon av intervjuet¹¹⁴. Verken kroppsspråk, ansiktsuttrykk eller andre visuelle aspekter ved situasjonen blir tatt med. Derfor noterte jeg noen stikkord underveis, i tillegg til lydopptaket. Både representantene og informanten var innforstått med at opptaket var kun for min egen del, som et hjelpemiddel til å registrere det som ble sagt.

Intervjuene med utvalget ble hovedsakelig gjennomført på de respektive representantene sitt arbeidssted, utenom Lauras hus som har hemmelig adresse. Jeg begynte intervjuet med å be intervjuobjektet fortelle sitt navn og stilling, slik at jeg kunne skille intervjuene fra hverandre. Deretter ba jeg dem fortelle om hvordan de jobber med kvinner utsatt for menneskehandel med fokus på seksuell utnyttelse. Dette var et stort spørsmål, og i tillegg til å gi meg mye informasjon om hjelpetiltaket var dette også for å hjelpe intervjuobjektet til å slappe av. Intervjuene varte i underkant av 1 time, og forløp hovedsakelig uten avbrytelser.

Intervju med informanten ble gjennomført hjemme hos henne, etter informantens eget ønske. Dette intervjuet varte i nærmere 2 timer, grunnet mye avbrytelser i intervjuet da andre personer kom inn i rommet. Dette var et mer emosjonelt intervju. Til tider delte informanten veldig personlige historier fra livet som offer for menneskehandel og annet som ikke var aktuelt for undersøkelsen. I disse tilfeller ble lydopptaket slått av, noen ganger etter ønske fra informanten selv. Informanten hadde ikke fortalt sin historie ved mange anledninger tidligere, og dette preget intervjuet. I tillegg vekslet

¹¹³ Kvale 2006: 76

¹¹⁴ Kvale 2006: 101

informant mellom engelsk og norsk i løpet av intervjuet. Mesteparten av intervjuet forgikk på engelsk, da det var mest naturlig for informanten og språket hun var tryggest på.

Avslutningsvis gav jeg representantene og informanten mulighet til å snakke fritt. Dette var for å ikke miste viktig og relevant informasjon jeg selv ikke hadde tenkt på i forkant ved utarbeidelse av intervjuguiden, og for at de skulle få mulighet til å forklare seg eller utdype.

4.4 Transkribering

Transkripsjonen ble gjort fortløpende etter hvert intervju. Dette var en tidskrevende prosess, men viktig. I tillegg til å være en læringsprosess for de neste intervjuene, kom jeg også nærmere materialet. Det var viktig å gjøre transkribering mens intervjuet lå friskt i minnet, slik at fortolkningsselementet ved transkripsjoner fremgikk så nær virkeligheten som mulig. For å fremme intervjuets reliabilitet valgte jeg lytte til båndet flere ganger for å forsikre meg om hva som ble sagt, og tok med de emosjonelle aspekter ved samtalen.

Kvale løfter frem at transkripsjon innebærer oversetting fra et muntlig språk, som har sine egne regler, til et skriftlig språk med helt andre regler. For å vurdere intervjuets gyldighet er det viktig å se på hva er nyttig transkripsjon for mitt materiale. Jeg kan ikke kopiere samtlige av samtalenes aspekter i min transkripsjon, men ved å inkludere pauser, gjentakelser og tonefall kan jeg prøve å formidle meningen til intervjuobjektet. Jeg har derfor valgt å føre en streng ordrett transkripsjon.

4.5 Analyse og tolkning av datamaterialet

Når man utfører kvalitative intervjuer, sitter man ofte igjen med mye data. I analysen skal data som er innsamlet raffineres. I følge Ryen innebærer analyse å redusere datamengden¹¹⁵. Dataen må altså deles opp i deler eller i elementer¹¹⁶. Jeg valgte å kategorisere datamaterialet, og kom fram til åtte temaer. Hvert tema fikk sin fargekode. Dette gjorde det lettere å skille materialet fra hverandre. Ryen beskriver denne prosessen som del av tolkningsarbeidet. Hun mener det er ikke mulig å skille databehandlingen og tolkning fra hverandre¹¹⁷. Da jeg begynte kategoriseringen av data, ble tolkningsarbeidet en naturlig del av den prosessen. Det ble en runddans mellom å kategorisere data

¹¹⁵ Ryen 2002: 145

¹¹⁶ Kvale 2006: 118

¹¹⁷ Ryen 2002: 147

og tolke dem. Tematisering av funnen ble deretter kategorisert i lys av problemstillingen og forskningsspørsmålene. Dette ble igjen grunnlaget for drøftingen senere i oppgaven.

4.6 Reliabilitet og validitet

For å kunne vurdere kvaliteten på en forskning, er kriterier som validitet og reliabilitet viktig. Dette er begreper som er utviklet i den kvantitative forskningen av naturalistiske forskere, men er blitt tilpasset den kvalitative metoden. Lincoln og Guba mente at kvalitativ forskning burde bli evaluert eller vurdert ut fra andre kriterier, og foreslo alternativene troverdighet (trustworthiness) og autentisitet (authenticity)¹¹⁸. Jeg vil vurdere kvaliteten på undersøkelsens funn og resultatet ved å se på dens troverdighet. Troverdighet består av fire kriterier: sannhet (intern validitet), anvendelse (ekstern validitet), pålitelighet (reliabilitet) og nøytralitet (objektivitet). Disse begrepene er tilsvarende de tradisjonelle begrepene som er utviklet av de naturalistiske forskerne.

4.6.1 Reliabilitet

Når man snakker om reliabilitet handler det om hvorvidt forskningsfunnene er pålitelige eller ikke. Dette er noe som må tas hensyn til gjennom hele forskningsprosessen, både i intervjustadiet, transkripsjonsstadiet og analysestadiet. Kvale gir eksempler som intervjuets reliabilitet i sammenheng med ledende spørsmål¹¹⁹, og i denne avhandlingens avsnitt 3.3 ble det gitt eksempel om grundig og ordrett transkribering av intervjuene.

Vanligvis handler reliabilitet også om at resultatene skal gjengis eller reprodusere. I kvalitativ metode er det nærmest urealistisk å oppnå de samme resultatene og svarene i et intervju. Det er flere faktorer som spiller inn. Blant annet at intervjuobjektet kan ikke gjengi det nøyaktige svaret, og ved et annengangs intervju har intervjuobjektet fått mer kunnskap om intervjusituasjonen. På grunn av begrensingen i møte med reproduksjon og gjengivelse blir ofte reliabilitet erstattet med begrepet pålitelighet i kvalitativ forskning. Gjennom hele forskningsprosessen må forsker ta vurdering som kan påvirke forskningens reliabilitet. Jeg har valgt å synliggjøre de vurderingene som er tatt for å styrke avhandlingens reliabilitet. Jeg har gjort vurdering som; bevisst ikke gi ledende spørsmål eller stille spørsmål på en måte som kan styre svarene en bestemt retning, brukt godt tid på transkribering med ønske å gjøre det nøyaktig, og ikke manipulert svarene i analysen for å få ønsket resultat.

¹¹⁸ Bryman 2012: 390

¹¹⁹ Kvale 2006: 164

4.6.2 Validitet

Når man skal sikre validitet, kommer aspekter som sannhet og kunnskap inn i bilde¹²⁰. Med dette menes at det som forskes på faktisk reflekterer det vi ønsker å undersøke. Før jeg skrev intervjuguiden leste jeg mye litteratur om temaet, slik at jeg hadde et fundament å bygge intervjuet på. Dette var nødvendig for å vite hva som var mulig å undersøke. Ryen referer validitet til sannhet som man kan gripe gjennom ord, og som referer til en stabil sosial realitet¹²¹.

Validitet referer også til hvilken grad funnene kan be generalisert på kryss av sosial setting¹²². Eller sagt med andre ord, hvorvidt årsakssammenheng holder også i andre settinger¹²³. I kvalitativ forskning er det vanskelig å generaliserer, da det ofte er snakk om et lite utvalg. I mitt tilfelle ønsket jeg å intervju sentrale personer som jobber med kvinner utsatt for menneskehandel, og hvor de jobber med dem i forskjellige settinger. Begrunnelsen for dette var å få et godt bilde av virkeligheten belyst fra forskjellige vinkler. Geertz referer til det som såkalt tykk beskrivelse; at det gis tilstrekkelig med detaljer om konteksten til at gir en følelse av å være til stede for leserne¹²⁴. I denne avhandlingen brukes semi-strukturert dybde intervju, som gir en detaljert beskrivelse av konteksten.

4.7 Forskningsetikk

I forskning hvor man bruker individer i undersøkelsen er det særlig viktig med etiske prinsipp og retningslinjer. Forskningsetikk handler om representanten eller informantens rettigheter. Næss løfter fram prinsippet om informert samtykke, som innebærer at representant eller informant er blitt informert om og vet hva forskningens målsetting og fremgangsmåte er¹²⁵. Representanten eller informantens deltagelse er basert på frivillighet og kan trekke seg dersom ønskelig. Da kontakten med representantene og informanten ble opprettet, fikk de informasjon om avhandlingens målsetting, metode og fremgangsmåte før de samtykket.

¹²⁰ Kvale 2006: 166

¹²¹ Ryen 2002: 178

¹²² Ryen 2002: 178

¹²³ Ryen 2002: 179

¹²⁴ Ryen 2002: 179

¹²⁵ Næss 2010: 47

I forskning som tar opp ømfintlig emner kreves det, i tillegg til informantens samtykke, beskyttelse av deltagerne¹²⁶. Enhver forsker som gjennomfører en forskning som involverer sensitive personopplysninger, særlig relatert til seksualitet eller religion, er pliktig til å melde til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD). Hensikten er å forsikre deltagerne at deres personlige opplysninger ikke blir offentliggjort, og å hindre bruk av informasjon som kan skade dem. I følge NSD kunne de ikke finne at prosjektet mitt medfører meldeplikt. Det var flere grunner for det. Ettersom utvalget bestod av fagpersoner eller offentlig personer, og de anonymiserte sine klienter, var det ikke behov for konsesjon. Da det gjelder informanten innebar vår kontakt kun opplysninger som ikke på noe vis kan identifisere henne. Jeg fikk bare vite fornavn, og adressen hennes ble ikke skrevet ned. Jeg ble møtt på bussholdeplassen, og fikk fra der beskrivelse til hjemmet hennes. I følge Personvernombudet for forskning, må det også legges til grunn at intervjuet transkriberes anonymt ved å fjerne personidentifiserende informasjon. I intervjuet ble det ikke spurt om noen opplysninger som kan indentifisere informanten.

Problemet med anonymiseringen av informanter, er at det kan gi tvil om troverdighet. Gjennom hele prosjektet må forsker vurdere sine valg opp mot de etiske rammer. I dette tilfelle er det viktig å opprettholde tillit mellom forsker og informant, og derfor følge retningslinjene i forskningsetikken.

4.8 Avslutning

I dette kapitlet har jeg gitt en presentasjon for hvordan jeg har valgt å angripe problemstillingen, og hvilke metode jeg har brukt. For at den innhentet kunnskap skal stoles på, ser jeg det som viktig å begrunne de valg jeg har tatt. Menneskehandel handler om individer og deres liv, og for å få dypere forståelse om dette fenomenet, falt det naturlig å gjøre en kvalitativ forskningsmetode. Jeg valgte derfor få intervjuer, hvor det var mulig å gjennomføre dybdeintervju. Begrensning med denne metoden er at den ikke er kvalifisert til å generalisere fenomenet. Den kan dermed ikke gi et fullt og dominerende bilde. Derimot kan den gi oss et innblikk i hvordan virkelighet kan se ut og gi en større forståelse av konteksten.

¹²⁶ Næss 2010: 48

5 Presentasjon av funn

5.1 Innledningen

I dette kapitlet vil jeg gi en presentasjon av funnene gitt fra intervjuene. Jeg velger å legge frem funnene i kronologisk rekkefølge fra stadiet før kvinnene bryter ut av menneskehandel og frem til de er integrerte i samfunnet eller sendt tilbake til sitt hjemland. Jeg vil først redegjøre for hva de fire valgte tiltakene har berettet, og ønsker med det å lage et bilde av virkeligheten ut ifra de intervjuene. Deretter vil jeg gjenfortelle informantens historie med hensikt å utdype virkeligheten, og bruke henne som et eksempel som illustrerer eller i noen tilfeller korrigerer. Men før jeg legger frem resultatene fra intervjuene, ønsker jeg å presentere tiltakene som er blitt brukt i avhandlingen. De er tidligere blitt presentert i kapittel 3, men jeg vil i dette kapitlet gi en mer fyldig presentasjon. Jeg har valgt å gi en grundig beskrivelse av hvert av tiltakene, med det formål at det kan vise deres brede erfaring og kunnskap angående temaet menneskehandel.

5.2 Presentasjon av tiltakene

Både tiltakene **Nadheim** og **Laura hus** er i regi av Kirkens bymisjon, og har lang erfaring med å jobbe med prostituerte. Kirkens bymisjon startet sitt arbeid allerede i år 1855 i Kristiania, med en visjon om at mennesker i byen skal erfare respekt, rettferdighet og omsorg. Kirkens bymisjon var tidligere kjent som Oslo Indremisjon, og er opprinnelsen til flere etablert organisasjoner, blant annet Indremisjonsbevegelse, Blå Kors, og KFUM¹²⁷. I dag er Kirkens bymisjon knyttet til Den norske kirke gjennom representantskap og formålsparagraf, og er en stiftelse med styre. Stiftelsen ønsker å være en pådriver for rettferdighet og solidaritet for vanskeligstilte grupper i samfunnet, og er blitt en moderne storbedrift innen helse- og omsorgssektoren med oppdrag for stat og kommune¹²⁸.

Nadheim er Kirkens Bymisjons arbeid med prostituerte, og er et senter for kvinner og menn med prostitusjonserfaring. Tilbudet gjelder for både frivillige prostituerte og de som er det under tvang. Nadheim arbeider ut fra tre målområder; oppsøkende arbeid, oppfølgende arbeid og faglig og politisk påvirkningsarbeid¹²⁹. Her har deres oppsøkende arbeid vært grunnpilar. To ganger i uken går et team å snakker med kvinner i gateprostituasjon, mens et annet team ringer kvinner som selger

¹²⁷ Kirkens bymisjon 2014a (se internettreferanse)

¹²⁸ Kirkens bymisjon 2014a (se internettreferanse)

¹²⁹ Kirkens bymisjon 2014b (se internettreferanse)

sex på inne-arena. Nadheim har også en nattkafé for de prostituerte, med tilgang til toalett, noe varmt å drikke, mulighet for å varme seg, og har litt lovsang og andakt. Sistnevnte er etter ønske fra kvinnene selv.

I 2013 var Nadheim i kontakt med 75 kvinner, fra 12 ulike land, som er blitt identifisert som mulig ofre for menneskehandel i årene 2007-2013. 22 av disse kvinnene var nye for Nadheim i 2013. Tilsvarende for 2012 var det 99 kvinner totalt, hvorav 36 var nye. Nadheim erfarer at det er et minkende antall kvinner å følge opp, samt at de har mistet kontakten med en høy andel kvinner når refleksjonsperioden er over. Flere av kvinnene har fortalt Nadheim at ved utløpt refleksjonsperiode havner kvinnene i en mer utfordrende situasjon enn før de tok i mot hjelp¹³⁰. Dette kan forklares med at de må vende tilbake til prostitusjonstilværelse, og da med enda høyere gjeld.

I 2007 søkte Kirkens bymisjon om midler for å starte trygge boliger, fordi de så behovet for et mer differensiert botilbud til mulige ofre for menneskehandel. Nadheim fikk oppdraget, og boenheten åpnet for innflytting 15.april 2009. Det fikk tildelt navnet Lauras hus, etter gatemisjonæren Laura Nadheim. Laura Nadheim jobbet i Oslo Indremisjon i nesten 40 år fram til hun døde i 1967, etter å ha viet livet sitt til jentene på gaten. Lauras hus er et tilbud om trygg bolig med sosial og helsemessig tett oppfølging for mulige kvinnelige ofre for menneskehandel. Det består av fem leiligheter i samme hus, med fellesarealer. Ved årsskiftet 2013/2014 hadde prosjektet kun syv plasser. Lauras hus ønsker å kunne tilby flere bosted, men kan ikke på grunn av de økonomiske rammer som setter begrensninger.

I 2013 har Lauras hus hatt ti beboere fra syv ulike land, med overvekt fra Nigeria. Fem av beboerne har hatt tilsammen seks barn¹³¹. Når det gjelder inntak samarbeider Lauras hus både med ROSA og Oslo kommune ved NAV Grünerløkka. På Lauras hus får de individuell oppfølging, med det mål om at de etter endt botid opplever økt selvstendighet, ny selvforståelse og økt selvfølelse. En stor del av den individuelle oppfølgingen handler om kvinnenens rettigheter og deres utfordringer knyttet til oppholdsstatus. For kvinnene er daglig sysselsetting viktig, og flere av beboerne har deltatt på ADORA-prosjektet. Dette er et utdanningsprosjekt for kvinner utsatt for menneskehandel, og er et samarbeid med ROSA. Andre beboere har hatt arbeidspraksis gjennom NAV i samarbeid med Maritastiftelsen og Røde Kors, og mange har deltatt på norskundervisning¹³². I tillegg har prosjektet

¹³⁰ Nadheim 2013: 16

¹³¹ Nadheim 2013: 24

¹³² Nadheim 2013: 24

stort fokus på kvinnenes psykiske og fysiske helse da flere av beboerne har helseplager. Det er snakk om både psykiske, somatiske og psyko-somatiske plager. Flere av beboerne får regelmessig terapi gjennom Distriktpsikiatrisk senter (DPS).

Lauras hus mottar fortsatt prosjektstøtte på årsbasis, men har fått signaler om at det tas sikte på videre drift.

Marita Women er i regi av Maritastiftelsen, og ble startet som et prosjekt i 2008. Marita Stiftelsen ble dannet i 1984 på bakgrunn av det forebyggende arbeidet som stiftelsens grunnlegger Leiv O. Holstad startet i 1975¹³³. Navnet Marita kommer fra en dokumentarfilmen «Marita – et dokument fra noen som overlevde», som ble produsert av Leiv O. Holstad, og er et symbol for de som har dødd av narkotikarelaterte årsaker. Maritastiftelsen driver oppbygging, oppsøkende- og rehabiliterende virksomhet, arbeidspraksis, ettervern og verdiformidling¹³⁴.

Marita Women sprang ut fra Maritastiftelsens utadvendte virksomhet rettet mot rusavhengige i Oslo gatemiljø¹³⁵. De fleste norske kvinner i gateprostitusjon er rusavhengig, men i de siste årene har bildet endre seg og det er kommet til flere utenlandske kvinner. Hos de utenlandske var det andre problemstillinger og utfordringer, og Maritastiftelsen erfarte at de utenlandske kvinnene hadde behov for en annen type tilbud enn de norske jentene. Det ble opprinnelsen til Marita Women. I forbindelse med den nye loven mot sexkjøp som kom i 2008, lanserte Maritastiftelsen «Ny karriere». Dette prosjektet er et tilbud for utenlandske prostituerte, og er rettet mot de som frivillig eller under tvang er involvert i prostitusjon. Det overordnede målet med prosjektet er å gi mennesker i prostitusjon en mulighet for varig endret livsløp og få hjelp til ordinært arbeid, i sine hjemland eller i Norge¹³⁶. «Ny karriere» er blitt utviklet og beskrevet i tre faser; 1)Oppsøkende gatearbeid/nattkafe, 2) Arbeidspraksis og midlertidig botilbud, 3) Etablering av jobb, bolig og sosialt nettverk i deltagerens hjemland eller i Norge. Marita Women kan melde om positive resultater og forandring i kvinnenes liv siden etablering av prosjektet for seks år siden.

Siden 2010 har Marita Women holdt åpen nattkafé hver fredag (kl.00-03:00) for kvinner i gateprostitusjon. Her får kvinnene noe varmt å drikke, noen å snakke med og høre andakt og

¹³³ Maritastiftelsen 2013: 2

¹³⁴ Maritastiftelsen 2014a (se internettreferanse)

¹³⁵ Maritastiftelsen 2014 c (se internettreferanse)

¹³⁶ Maritastiftelsen 2014 c (se internettreferanse)

lovsang. Samme år startet de samarbeid med NAV Grønerløkka Sosialtjeneste/Oslo-piloten for å kunne gi tilbud om arbeidspraksis med oppfølging for reflektanter. Arbeidspraksisen tar plass i Maritastiftelsens bruktbuikk, og her får reflektantene tett oppfølging. 2013 har 9 kvinnelige reflektanter hatt tilbud om arbeidspraksis og utvidet oppfølging på Marita-butikken, og Nattkafeen har hatt 2300 besøk i løpet av året.

Fra våren 2013 ble Marita Women og arbeidet i «Ny Karriere» etablert som en egen avdeling i Maritastiftelsen¹³⁷.

ROSA-prosjektet er et annet nylig opprettet tiltak i Oslo, som kom i gang 1. januar 2005.

Krisesentersekretariatet, som er en paraplyorganisasjon for krisesenter i Norge, ble gitt mandat av Justis- og politidepartementet til å gjennomføre et prosjekt i forbindelse med menneskehandel.

Mandatet er å koordinere sikre oppholdssteder med tilgang til nødvendig bistand og informasjon til kvinner over 18 år unyttet ved prostitusjon gjennom menneskehandel i henhold til

Europarådskonvensjonen art. 4¹³⁸. Mandatet innebærer også å veilede og informere de ansatte på krisesentrene, for å gi økt kunnskap om tema menneskehandel og å utveksle informasjon. I januar 2010 trådte loven om kommunale krisesenter i kraft, som fastslår at det er kommunene som skal sørge for krisesentertilbud og er selv ansvarlig for finansieringen. Konsekvensen av loven er at krisesentre har blitt pålagt fra sin kommune å kutte i budsjettet, som da innebærer nedbemanning av personale og kortere botid for beboere. Den nye loven berører blant annet ROSA og deres tilbud til kvinner utsatt for menneskehandel om et trygt sted å bo på et av landets krisesenter. Kvinnene som bor på krisesenter i regi av ROSA har behov for tett oppfølging, samtidig som den langsomme prosessen hos politi og utlendingsforvaltningen gjør at botiden for kvinnen ofte blir lang, i noen tilfeller opp til flere år. Dette er da utfordrende å få til med Krisesenterloven fra 2010. Samtidig samarbeider ROSA med Lauras hus. De har erfart at kvinner som har bodd lenge på krisesenter er fornøyd med å flytte inn i Lauras hus. ROSA har lang venteliste med kvinner som ønsker å flytte dit.

I tillegg til å skaffe kvinnene trygg bosted, dekker ROSA utgifter til ulike sosiale tiltak for kvinner som i henhold til oppholdsstatus ikke har rett på det. ROSA har erfart at særlig trening og norskundervisning er populært.

¹³⁷ Maritastiftelsen 2014b (se internettreferanse)

¹³⁸ ROSA 2013:5

I 2013 mottok ROSA 132 henvendelser fra kvinner som var mulige ofre for menneskehandel, fordelt på 32 nasjonaliteter. Kvinner fra Nigeria utgjør den største gruppen, etterfulgt av kvinner fra Romania. Kun 51 av kvinnene tok i mot bistand fra ROSA. Kvinnene ROSA har kommet i kontakt med har ofte reist via andre europeiske land, og en del av disse omfattes av regelverket i Dublin II forordning¹³⁹. ROSA melder at denne forordningen påvirker og kompliserer arbeidet deres med å bistå kvinnene og deres barn.

ROSA-prosjektet er i 2014 fortsatt drevet som et prosjekt.

5.3 Presentasjon av intervjuene

I dette delkapittelet ønsker jeg å presentere funnen fra intervjuene med tiltakene. Det vil bli presentert i en tredeling, ut ifra stadiene; livet som offer, ved og etter utbrudd, og tilslutt integreringsprosessen. De steder det er behov for utdyping eller konkretisering, har jeg valgt å bruke direkte sitat.

5.3.1 *Livet som menneskehandlet*

Når det gjelder bakgrunnen til kvinner utsatt for menneskehandel skisserer alle tiltakene en lik virkelighet, og peker på de samme utfordringene. Det er kvinner fra en sårbar situasjon, ofte fra fattig land. Motivet er ofte å forsørge egne barn, foreldre som er syke eller at søsken skal få utdanning. Representanten fra Lauras hus sier:

De kommer fra samfunn der det er veldig veldig vanskelig for kvinner å klare seg, uten et støtteapparat der kvinner har veldig lite mulighet for å tjene OK penger. (...) Alle sammen har vært i en veldig sårbar situasjon, av ulike grunner, når de har blitt rekruttert.

Mange av kvinnene kommer fra samfunn hvor det er mangel på rettigheter, utdanning- og jobbmuligheter, eller sosial aksept for kvinner. Representanten fra ROSA bekrefter at kvinnene kommer fra sårbar situasjon, men at ofte kan det være mer kompleks enn det. Hun legger til følgende:

¹³⁹ ROSA 2013: 7

Som vi ofte ser er at mange av kvinnene vi bistår har en historie i bunn, med sånn overgrep i barndommen, incest, vold i hjemmet. Sånn at du kan si at mange rekrutteres fra fattige forhold, men i tillegg har de gjerne en tilleggsbagasje som har gjort dem sårbar for trafficking.

Representantene fra de forskjellige tiltakene er enig i at det i Norge finnes to hovedgrupperingen; Nigeria og Øst-Europa. Kvinnene fra Nigeria kommer via Italia, Spania eller Hellas. Alle tiltakene nevner også at andre land er representert i Norge, men majoriteten er fra de to nevnte stedene. Andre steder representert er Asia og Latin-Amerika. Nadheim utdyper at hos kvinner fra øst-europeiske land ser de ofte at det er tendens av tomme kjærlighetsløfter fra såkalte «loverboys» som har fått kvinnene til Norge. Mens Latin-amerikanske kvinner kommer gjerne til Norge via ekteskap, datingside og lignende, for deretter å bli satt i prostitusjon, i følge representanten fra ROSA. Representanten fra Nadheim forteller at de nigerianske kvinnene kommer fra staten Edo:

Det er ikke alle som er fra Benin City, mer er kommet inn til Benin City. Og i Nigeria er det jo 50/50 prosent kristne og muslimer, og alle utsatt for menneskehandel i Europa er kristne. De kristne er fra staten Edo.

Videre skiller tiltakene mellom de to hovedgrupperingene. Nigerianske kvinner har ofte kvinnelig hallik, såkalt madam, men med et større bakmannsapparat i Italia, Spania eller Hellas. Alle representantene nevner kvinnes tilknytning til juju-tradisjonen. En problemstilling som er allmenn kjent blant dem som jobber med nigerianske kvinner. De øst-europeiske kvinnene har sin hallik i Norge, og er under sterk kontroll hele tiden. Disse kvinnene er mer utsatt for ekstrem vold, voldtekt og gruppevoldtekt. Representanten fra ROSA skildrer hvordan kvinnene har egendefinert ulike grader av vold, hvor de har selv flyttet grensen for hva som oppleves som normalt. Å bli banket opp innebærer for dem ofte bruken av et objekt. Representanten fra Nadheim peker på en av grunnene til den ekstreme volden:

Kvinner utsatt for menneskehandel fra øst-Europa har ofte styggere historier. Til mer konkret at du kommer til et sted, blir sperret inne, blir voldtatt. Så reglene blir satt dersom du ikke betaler ned

Både Nadheim og ROSA trekker frem at i noen tilfeller er kvinnen innforstått med at hun skal jobbe som prostituert, men har ikke visst om omstendighetene eller hvordan ting fungerer i Europa eller i Norge. Representanten fra ROSA har erfart at kvinnene som kommer til Norge i utgangspunktet for

å selge sex, har møtt på utfordringer med språk, kultur og et ukjent system, og havner derfor i et forløp hvor de blir et lett offer for utnyttelse. Representanten fra Nadheim belyser virkeligheten som møter dem i Norge. Kvinnene har ikke forestilt seg omfanget eller hvor mye penger det er snakk om, eller hvor lenge de må holde på for å betale ned gjelden.

Når det gjelder levestandarden til kvinnene som er utsatt for menneskehandel i Norge, beskriver både representanten fra Nadheim og fra Marita Women denne som dårlig. Kvinnene bor trangt sammen med flere kvinner og må sove på skift. Kvinnene har lite penger, fryser, har dårlige klær og spiser lite. Representanten fra Nadheim forteller:

Hvis vi har noe klær å dele ut, det er ofte sånn vi merker hvor fattige folk er da. Hvor ekstremt viktig det er å komme å få de klærne, brukte klær. Så folk lever hele tiden på jakt etter å overleve.

Alle tiltakene setter søkelys på problemet med at kvinnene ikke har dokumenter eller pass. Det at kvinnene mangler identitetspapirer binder kvinnene enda mer til sin madam eller hallik, som gjør det vanskeligere å bryte ut. For det å bryte ut fra menneskehandel, er ikke enkelt. Både representantene fra ROSA og fra Marita Women forteller at nesten alle kvinnene de har møtt har bedt om hjelp til å komme ut av prostitusjon, fordi kvinnene hater det. Alle tiltakene jeg intervjuet kan fortelle om trusler mot kvinnene som er relatert til det å bryte ut eller rømme. Det er ikke bare trusler mot kvinnene selv, men også mot familien deres. Representanten fra Nadheim forteller:

Truslene er veldig ofte knyttet til familiemedlemmer i hjemlandet. Så det å bryte ut eller stikke av, eller samarbeide med myndighetene, har alltid en veldig høy risiko for ikke bare seg selv men ofte familien.

Alle representantene har erfart at noen av kvinnene har oppsøkt hjelpeapparatet selv, enten etter en stund eller umiddelbart ved ankomst til landet. Mens andre blir fanget opp gjennom oppsøkende arbeid eller gjennom andre mennesker som er i kontakt med kvinnene. Det kan være politiet, advokat eller andre kvinner i prostitusjon. Det variere hvordan kvinnene kommer seg ut av menneskehandel og hvordan de takler endringen. ROSA forteller:

Det å være i prostitusjon og i tillegg være tvunget i prostitusjon gjør veldig mange skader på et menneske. Fysisk og psykisk, så det er ulikt hvordan man takler det å komme se ut av det.

Nadheim løfter fram «Stockholm syndromet» i møte med å bryte ut. Det vil si at kvinnene får en slags empati eller behov for å forsvare sin hallik eller madam. De kan innrømme at halliken eller madammen har utnyttet dem og deres situasjon, men samtidig har han/hun vært en hjelper. De oppfatter sin sjef som én som har hjulpet kvinnen til å forsørge sin familie, noe som gjør det vanskeligere å bryte ut av menneskehandel.

5.3.2 Hjelp og behov

Det er vel ingenting de ikke har behov for nesten. Og det er jo det som gjør det så komplekst, også ovenfor hjelpedistanser. At man må ha inn så mange aktører for å kunne yte ordentlig god hjelp. - Representanten, Marita Women

På spørsmålet om hvilket behov kvinnene har, var alle representantene enig om at kvinnenes behov var relatert til deres helsetilstand. De forteller at mange kommer fra land som er sårbare i henhold til typiske sykdommer som følger asylsøkere; tuberkulose, hepatitt etc. Kvinnene sliter med hodepine, med sovevansker, og mange av dem har mye diffuse smerter. Mye av det er psyko-somatisk, fordi de har levd under de forholdene de har. Kvinnene har ofte opplevd traumatiske ting som gjør at de sliter psykisk. Representanten fra Nadheim skisserer at et liv som tvunget prostituert eller veien til prostitusjon kan ha vært brutal. Mange har ettervirkning som Posttraumatisk stresslidelse (PTSD), depresjon og er generelt engstelige. Traumer gjør at mange av de også har problemer med å konsentrere seg, eller har problemer med å sove og er plaget med mareritt. Disse kvinnene har store problemer med å få hverdagen til å fungere. Representantene fra Nadheim og fra ROSA kan fortelle om et suksessfullt samarbeid mellom Nadheim og Modum Bad, som har tilbudt kvinnene kurs om grunnleggende kunnskap rundt hvordan håndtere traumer, søvnproblemer, angst og lignende. På grunn av mangel på økonomisk støtte fra staten, måtte de legge ned dette tilbudet.

Kvinnene har ikke bare psykiske plager, men også fysiske. Ingen av tiltakene jeg intervjuet kunne fortelle om kompetanse eller mulighet til å hjelpe kvinnene med deres fysiske helsehjelp. Derimot kunne de alle fortelle at de ber kvinnene henvende seg til Prosjektet eller følger dem til undersøkelser og oppfølging hos Prosjektet. Representanten fra ROSA utdyper kvinnenes fysiske plager. Hun forteller:

Er du nødt til å ha sex med 10-15 menn i døgnet, hver dag i uken, så får du skader i

underlivet. Så mange av dem har underlivsplager. Også dette er ødelagte slimhinner, fordi de har rett og slett vasket seg for mye. Det blir nok en handling for at du skal føle deg ren.

Alle representantene legger også vekt på kvinnes religiøse behov. Dette er noe de ser særlig hos de afrikanske, men de fleste oppsøker et eller annet religiøst. Representanten fra Lauras hus sier det er fordi de fleste har vokst opp med det, og det er noe positivt i deres liv. Hos de nigerianske kvinnene har mange av dem vært tvunget med i et juju-rituale, og kan da ha et behov for å gå i kirken som en måte å holde ritualet litt på avstand.

Videre belyser representantene forskjellige ting som er viktig for å best mulig hjelpe kvinnene. Representanten fra Lauras hus peker på et stort behov kvinnene har for å snakke med noen. Dette henger sammen med helsen, og det å snakke med noen om hvordan håndtere for eksempel søvnvansker. Lauras hus driver mye med psyko-edukasjon, altså terapi med undervisning, og merker dermed dette behovet sterkt. Samtidig erfarer Lauras hus at kvinnene har mange andre behov, blant annet hjelp til å få D-nummer eller personnummer og andre formaliteter.

Det å lese og skrive mener representanten fra ROSA er viktig når det gjelder å møte kvinnes behov. Hun forteller at de fleste kvinnene hun har møtt, har hatt et sterkt ønske om ny jobb. Å lese og skrive er essensielt med tanke på å få jobb. Hun kan fortelle om norskundervisning de har arrangert, men har blitt møtt med skepsis fra myndighetene på dette feltet. De mener det kan oppmuntre og føre til falske forhåpninger hos kvinnene. Representanten fra Marita Women løfter også fram viktigheten av språk. Kvinnene trenger tilrettelegging for arbeidspraksis, som også kan fungere som god språktrening. Hun mener at på denne måten lærer de seg i tillegg litt om norsk kultur og dermed integreres ved å være på arbeidspraksisen. Dette har de erfaring med fra Marita Women, hvor de tilbyr kvinnene arbeidspraksis i bruktbutikken Marita.

Representanten fra Nadheim mener kvinnene som trenger hjelp er fattige og har behov som en konsekvens av dette. Det samme belyser også representanten fra Marita Women, og da særlig i møte med kvinner og barn. Her møter de kvinner som sliter med å forsørge et barn ettersom de ikke engang har råd til bleier.

Nadheim trekker også fram behovet for juridisk hjelp. Det gjelder ikke bare i saker relatert til menneskehandel og om å ta bakmannsapparatet. Kvinnene har sammensatte problemer. Det kan være relatert til voldtekt og ønske om å søke om voldskadeerstatning, husleie eller noe så konkret

som å få tilbake penger fra forhåndsbetalte hotellrom de er blitt kastet ut fra. Representanten fra ROSA forteller at en av de første tingene de tilbyr sine kvinner er å snakke med en advokat. Denne advokaten vil da vurdere deres juridiske situasjon. Samtidig ser både representanten fra Marita Women og fra ROSA, at mange av de afrikanske kvinnene ikke har tillit til myndighetene og systemet. På grunn av deres religiøse bakgrunn, har de stor tillit til Gud og er overbevist om at han vil hjelpe dem mer enn systemet i Norge.

Når det gjelder hjelp til opphold i Norge for kvinnene, erfarer alle representantene at dette er vanskelig. Mange av kvinnene er i landet langt utover den tiden de formelt skulle ha vært her. Derimot, er det lav terskel for å bli identifisert som mulig offer for menneskehandel, og få innfridd seks måneders refleksjonsperiode med de rettighetene det innebærer. Alle representantene har dårlig erfaring med refleksjonsperioden, både fordi det er bare er kortvarig hjelp, men også fordi det er en ventetid uten noe særlig innhold. Nadheim understreker at mange av kvinnene ønsker ikke å ta imot bistand og en refleksjonsperiode, fordi de vet at etter perioden må de tilbake til prostitusjon, og da med større gjeld. Representanten fra ROSA forteller:

Det er vanskelig å få opphold i Norge. Problemet er at det er så mange rettigheter knyttet til at du politianmelder, og at politiet fører din sak. Vitner du i en menneskehandelsak, får du opphold. Veldig få kommer dit. Rett og slett fordi politiet har ikke kapasitet til å ta de sakene. (...) Så det er ikke enkelt å få opphold i Norge som følge av at du har vært utnyttet av menneskehandel.

Representanten fra Lauras hus forteller om sin erfaring med kvinner og mulighet for opphold:

Hele det UDI og folkeregisteret er en kjempe stor del av det vi gjør. Det å skaffe D-nummer eller personnummer er et kjempe problem for dem da de ikke har identitetspapir. For å få permanent oppholdstillatelse må du ha pass, og jeg tror ikke noen av dem, i så fall veldig få, kommer til Norge med pass eller identitetspapir. Pluss det er veldig vanskelig å leve i Norge uten identitetspapir, kan ikke opprette bankkonto, få mobilabonnement. Alt det offentlige trenger du D-nummer eller personnummer.

Videre forteller hun:

Vi har en uforholdsmessig høy andel med oppholdstillatelse. Vet ikke om det skyldes noe med de vi får eller om fordi de får så mye ekstra hjelp. Vi har noen avslag. Altså den prosessen tar

så utrolig lang tid. Så de går jo i mange måneder, noen gange år, og venter på UDI eller UNE skal fatte vedtak

Det kan virke som at kvinnene trenger godt oppfølging og mye hjelp for å få oppholdstillatelse.

Både representantene fra Nadheim og fra ROSA har erfart at kvinner har fått oppholdstillatelse på annet grunnlag enn å være offer for menneskehandel. Nadheim peker på muligheten for å søke familiegjening med eget barn. Mens representanten fra ROSA peker på humanitært grunnlag. Det kan være alvorlig psykisk sykdom eller på grunnlag av barn. I tillegg henviser begge representantene til realiteten ved endelig avslag på søknad om opphold. De fleste nigerianske kvinnene blir sendt ut, og forsvinner ofte. Det kan bety resirkulering i prostitusjon.

Som nevnt tidligere er straffeforfølgelse sentralt i prosessen for å få opphold i landet. I følge representantene fra Nadheim og fra ROSA er det store problemer relatert til straffeforfølgelse, særlig for de nigerianske kvinnene. Nadheim forteller at det er så få opplysninger om bakmannsapparatet som politiet kan følge opp, og det er mange ledd som krever at politiet samarbeider både med land i Sør-Europa og Nigeria. Han understreker:

Det norske myndigheter ønsker er at menneskehandel er kriminalitet som bør oppklares, men du som offer bør tilbake til ditt hjemland.

ROSA peker på problemet med korrump politi i Nigeria, som har medført at Norge ikke har vært i stand til å få til noe samarbeid. I følge representanten fra ROSA er det litt enklere med kvinner fra Øst-Europa, da det norske politiet samarbeider med politiet i blant annet Romania, Bulgaria, og Litauen. Men det største problemet med straffeforfølgelse, i følge representanten, er volden og truslene mot familien i hjemlandet dersom kvinnen anmelder eller bryter ut.

Representanten fra Lauras hus beskriver det fra kvinnenes perspektiv. Hos dem får alle kvinnene hjelp gjennom sine advokater. Utfordringen er at de har begrenset tilgang til advokaten, og får lite informasjon fra politiet. Dette er belastende for kvinnene, fordi de vet ikke hva som skjer. Hun uttrykker at er du rekruttert av naboen i hjemlandsbyen din, vil du gjerne vite hva som skjer.

I likhet med alle mennesker, har kvinnene utsatt for menneskehandel behov for tilhørighet. I følge samtlige av representantene finner de nigerianske kvinnene tilhørighet i en menighet.

Representanten fra ROSA sier følgende:

Menighetene rundt om i landet har spilt en positiv rolle i forhold til kvinnene. For de nigerianske, men også de andre, har funnet veldig støtte i ulike menigheter. De har jo en tradisjonell tro som de henter juju-en fra, men i tillegg har de aller fleste nigerianske kvinnene en sterk tro på Gud. De finner en veldig trøst i å knytte seg til en menighet. Både for troen hjelper dem i situasjonen, som på en måte veier opp mot juju-en, men også for det sosiale.

Representanten fra Marita Women løfter også opp arbeidspraksisen som et sted hvor kvinner kan føle tilhørighet. Hun har erfart at kvinner har kalt arbeidsstedet i Marita-butikken som deres familie. Gjennom arbeidspraksisen har kvinnene følt seg inkludert, sett og møtt, og har fått et nettverk som er noe annet enn prostitusjonsmiljøet.

I følge representanten fra Nadheim og fra Lauras hus er den største utfordringen å bryte med det gamle nettverk. Dette er et kriterium under refleksjonsperioden. Representanten fra Lauras hus forklarer:

Mange av dem har veldig lite nettverk. Så et problem for dem er at de har de fleste kontaktene i miljøet. Skal de bryte ut av miljøet, men så vet de ikke om de får oppholdstillatelse eller om de blir kastet ut og sendt tilbake, så det er vanskelig å bryte helt med miljøet.

5.3.3 Integrering

Noen av dem vil ikke begynne prosessen med å integrere seg for de vet ikke om de blir sendt hjem, og da går man bare å lever i et veldig ingenmannsland under refleksjonsperioden. Som regel er de asylsøkere, så de har samme problematikken som asylsøkere. - Representant, Lauras hus

På spørsmålet om hvilke utfordringer kvinner utsatt for menneskehandel står overfor ved å bli integrert i Norge, kunne samtlige representantene peke på flere ting. Både representantene fra Lauras hus, fra ROSA og fra Marita Women uttrykker viktigheten med å kunne språket. Behersker kvinnen ikke norsk, er det vanskelig for henne å få jobb, arbeidstrening eller generelt forstå det som foregår i omgivelsene rundt henne. Representanten fra Lauras hus utdyper utfordringen med å ikke kunne norsk i relasjon med arbeidstrening, da arbeidsstedet er et sted hvor de kan lære seg norsk.

Hun går videre å sier at det er et problem – det å komme seg inn på arbeidsmarkedet. Dette er både Nadheim og Marita Women sine representanter enig i. Representanten fra Marita Women sier følgende:

De fleste spør om hjelp for å få jobb. For de fleste kommer og har et annet førstestap, så de kommer som EØS-borgere hit til Norge. Og da har de i teorien rett til å skaffe seg arbeid. Det klarer de ikke. Fordi de kan ikke språket, og fordi de skjønner ikke det kulturelle, fordi de står bakerst i køen.

En annen utfordring med tanke på jobb, i følge representantene fra Lauras hus, fra Marita Women og fra Nadheim, er curriculum vitae (CV). De har ingen papirer på tidligere utdanning eller så har CV-en deres store hull. Dette gjør det ikke lett å få hverken jobb eller videreutdanning.

Representanten fra Lauras hus understreker at mangel på viktige papir og identitetspapirer er en stor utfordring.

Representantene fra Lauras hus, fra Nadheim og fra ROSA peker på de kognitive utfordringen. Hos noen av kvinnene foregår det så mye i hodet deres, at de ikke klarer å konsentrere seg. Det at kvinnene sliter psykisk, gjøre det enda mer utfordrende å bli integrert da de trenger tett en-til-en oppfølging. Representanten fra ROSA sier at kvinnene opptrer forskjellig. Noen fungerer ved å komme i aktivitet, mens andre er mer skadet.

Stigma er en annen utfordring. Mange av kvinnene tenker at andre personer kan se at de har vært i prostitusjon, og representanten fra ROSA forteller at det er veldig vanlig å utvikle denne tanken. Representanten fra Nadheim belyser det på en litt annen måte når det gjelder problemet vedrørende stigma. Han sammenligner stigma knyttet til prostitusjon og etablering på nytt sted, med annen type tvangsarbeid. Han sier:

Dette er kanskje lettere dersom du har blitt utnyttet i arbeid, for det er ikke så stigmatisert. For du har vært elendig betalt og bodd dårlig, så skal etableres i en bygd... Du kan si du har jobbet med noe. Du trenger ikke å si du har blitt utnyttet. Men det som er vanskelig er hvis du da blir integrert.(...)Det vil være en ekstra utfordring for dem som da holder kortet tett på hva de har gjort før.

Han mener at kvinnen kan lettere føle seg stigmatisert når de kommer til et nytt sted. Det kan virke

som om kvinnene ikke ønsker å fortelle om sin fortid, og det er da vanskeligere å skape gode nye relasjoner, som igjen gjør at de sliter med å bli integrert.

Representanten fra Marita Women trekker også frem kvinnes forhold til tillit, hvor hun sier at de sliter med tillit på grunn av mye tillitsbrudd tidligere. Kvinnen har kanskje opplevd tillitsbrudd fra familie, venner, politiet eller andre offentlige distanser. Hun forteller at dette gjør det vanskelig å skape nye relasjoner og bygge nye vennskap. Det kan sette en stopper for å bli sosialt integrert.

Samtlige av representantene setter også fokus på hva som skjer dersom kvinnene ikke får mulighet til å oppleve å bli integrert, men heller blir utsendt av landet. Både representantene fra Lauras hus og fra ROSA er negativt til Dublinkonvensjonen. De mener kvinnene blir sendt til et land hvor det er dårlige tider på grunn av finanskrisen. Fordi de ofte blir EØS-borgere i Spania eller Italia, blir kvinnene sendt tilbake dit. I disse landene finnes det ikke noe apparat for å ta imot de, ifølge representantene. Redningen blir tilbake i prostitusjon, i noen tilfeller frivillig, i andre tilfeller under tvang. I følge Lauras hus er det:

Et opprop fra flere organisasjoner som jobber med offer for menneskehandel i Europa, at det skal være et fritak fra Dublin-forordningen for offer for menneskehandel.

Et annet alternativ er trygg retur, som IOM jobber med. Både representantene fra Lauras hus og fra Nadheim er skeptisk til dette tiltaket. Representant fra Lauras sier:

Det er en grunn for at de ble traffickert i utgangspunktet. Det er fordi de er sårbare, og om de er økonomisk sårbare, mental sårbare. Altså, den vil jo fortsatt være der når man sender dem tilbake. I land der folk er fattige, der er kvinner mest utsatt.

I følge representanten fra Nadheim ønsker ikke kvinnene fra Nigeria å benytte seg av tilbudet om trygg retur. Han forteller:

På en måte er det egentlig verre med norsk retur, for da er du tilbake igjen i Nigeria men med gjeld denne gangen. For den gjelden forsvinner ikke. Så, og den gjelden er da, en gjeld som handler om å ja, handler om represalier mot seg selv eller familie. Og så er det en gjeld som er knyttet til inngåelse i den juju-ritualen, hvor de da tenker at onde ting kan skje.

Representanten fra ROSA, derimot, er mer positiv til re-integreringsstøtten. Hun forteller at det mye bra med programmet. Kvinnene kan bli fulgt hjem, eller bli tatt i mot i hjemlandet sitt, for så å få oppfølging der. ROSA har erfart at det har vært en suksess blant de latin-amerikanske kvinner, som har reist tilbake med tilleggsutdanning og med en sjanse for bedre jobb. Samtidig er hun enig med Laura hus og Nadheim om at det ikke har vært vellykket i Nigeria. Det kommer av ulike årsaker, som lavt utdanningsnivå og lite kjøpekraft, samt korrump politi slik at kvinnene ikke får pengene selv.

Alle representantene kan likevel henvise til flere suksessfulle historier, hvor kvinner bryter ut av menneskehandel og er blitt integrert i Norge. De forteller om kvinner som har lært seg norsk, fått seg jobb eller er midt i utdannelsen. Noen av de er gift og/eller har barn, og har fått oppholdstillatelse på det grunnlaget.

Tilslutt er det viktig å få med at alle representantene nevner noe om kvinner og barn. Å få barn er naturlig da kvinnene jobber innenfor prostitusjon. Noen ganger er det uventet, gjennom for eksempel voldtekt, andre ganger er barnet ønsket. De har erfart at i noen tilfeller har barn gitt muligheten de trenger for å få opphold og dermed integreres i Norge.

5.4 Presentasjon av informant

Informanten er ei voksen kvinne opprinnelig fra Nigeria. Hun har fått oppholdstillatelse i Norge ettersom hun ble identifisert som et offer for menneskehandel.

Informanten begynner med å forteller om sin bakgrunn og sin familie. Hennes foreldre giftet seg ung, og hun kan fortelle at moren var bare 14 år gammel. Informanten kommer fra en fattig familie, som består av mor og far med syv søsken, samt halvsøsken fra farens to andre koner. Informanten forklarer at livet i Nigeria ikke bare var enkelt, og som 14 åring ble hun voldtatt av broren til en venninne.

Videre forteller informanten at året etter hun var ferdig med ungdomsskolen ble hun sendt til Italia for å jobbe og forsørge sin familie. Hun ble rekruttert til menneskehandel ved å bli solgt av sine egne foreldre, som trodde hun skulle jobbe som hushjelp og barnepasser for en familie i Italia. I følge informanten var dette en handling gjort eksplisitt i desperasjon fra foreldrenes side. Hun ble

først sendt til Lagos, en storby i Nigeria. Der møtte hun madammen, og ble fratatt alt av dokumenter, pass og bilde av familien. På det tidspunktet forstod ikke informanten hva som skjedde, men trodde fortsatt at hun skulle til Italia for å hjelpe en familie. Der møtte hun andre jenter og kvinner, og de ble alle tvunget til å inngå juju-ritualet. Ifølge informanten skjedde Juju-ritualet på et hellig sted og ble utført av et såkalt orakel. Hun beskriver orakelet som en hellig mann som kan se framtiden. Informanten forklarer juju-ritualet:

They took us in the night. It was midnight, me and some girls. They have to beat you with a special water, with animal blood. And leaves for the forest while you hear strange noises. People are just making olololol (informanten lager lyder) with instruments. And you are taking a shower naked, and this person are beating you. You are body scrubbing; your breast, every bits of your body. And after that beating, we came back the next day. And that was when the man cut our nails. They cut our nails, everything. They just cut it down everything, and they cut the toes. And they take cotton wool and they put liquid on it and put it in your ear and cleaned out your eyes and your ears. And then put it in the plastic bag and sealed it. And then they pulled this (informant peker på øyenvippene), and this and they took a cotton wool and cleaned the water from your eyes, and they took your hair from here (informant peker på armhulen) and hair from here (peker på underlivet), and then they take a razor and just cut a part of you body and took the blood from this place (informant peker på innsiden av armen ved pulsåra) and under your feet and take blood from there too. And they seal everything. And then they punch you the very moment they take it from you. And then if you happened to have your period, your menstruation in this period, when this thing is happening. After, even within a month, they have to take your pants with blood to the man. And he will keep it with the rest of the materials, and then he put them with the shrines and that is the covenant. It is kind of a covenant, like they are sealing you faith you life with that shrines. If you don't pay these people, if you don't do want they tell you....with that they can kill you.

Etter utført ritualet hadde informanten ufrivillig inngått pakt med bakmannsapparatet. De sendte henne så videre til Italia. Der møtte hun en ny madam som krevde at informanten betalte henne 50.000 Euro, samt kost og losji. Hun truet henne med at hun hadde inngått denne pakten gjennom juju-ritualene i Lagos. Hun ble så tvunget ut i prostitusjon. Etter tre dager uten kunder, ble hun banket opp av sin madam.

Livet på gaten i Italia var tøft. Informanten forteller om en episode med en av kundene:

A customer took me, and you know it's a place where we take them, and he didn't take me there. He just drove away. And that was where I got raped. Very badly raped.(...) My second time being raped very badly. And this man took me, and like... He raped me with an object and I was badly injured inside in my womb. And I was bleeding. And I was able to leave him. Actually this man was a killer. Because police found out that he already killed three girls.

Informanten forteller om en annen episode som gjenspeiler misbruken hun opplevde på jobb:

I was with a customer. He had his friends in the boot of his jeep, and when we got to this place he open.... He said he had to pee, and the other boys came out. Three of them wanted to do something to me. They took my clothes and pushed me around. Took the money I had with me. And they pushed and I was very scared of the river. And they pushed me into the water. I was able to come out and I was very cold. It was in January actually. I was able to come out, and it was dark. I was on the street, and didn't know where I was going. And I was lucky. I was always so lucky, so blessed. A car was coming and it had a light on the top. But it was not...It was the road police. They was cleaning, they were putting things on the road for cars to see. You know, something to shine at night. So they were fixing them, so they saw me. I was shaking and I could not talk. My lips were broken. They took me in the car and they covered me. And they took me to the city.

Videre kan hun fortelle at politiet kjørte henne tilbake til hennes område, hvor hun fikk hjelp fra de andre kvinnene hun jobbet med. Disse episodene med vold viser at informanten var verken trygg på jobb eller hjemme hos madammen. Etter å ha fortalt historiene er informanten tydelig emosjonell, og det er ingen tvil om at dette er noe som har satt dype spor. Det kommer tydeligere frem da hun i løpet av intervjuet viser merker og sår på kroppen etter å ha levd som offer for menneskehandel.

Informanten forteller at etter tre år klarer hun å rømme fra madammen ved hjelp fra en kunde. Han tok henne med til et senter for kvinner utsatt for menneskehandel i Italia. Informanten kom seg ut av prostitusjon for en stund. På senteret fikk hun ordnet nye dokumenter og identifikasjonspapirer, og ble registrert som EØS-borger. Informanten hopper fram i tid, og forteller at i 2006 flyktet hun til Norge på grunn av et voldelig forhold. I løpet av en periode på tre år reiste hun mye fram og tilbake mellom Milan og Norge, særlig på grunn av pågående trusler fra hennes tidligere madam. Helt siden hun flyktet fra madammen, har truslene pågått. Hun kan fortelle om situasjon hvor hun blir tatt til fange av madammen og tvunget til å være som en hund, naken i et hjørne. Dette var for å skremme informanten, slik at hun skulle fortsette å betale ned gjelden. Informanten forklare at for å

klare å forsørge seg måtte hun tilbake til jobben som prostituert. Hun sluttet med dette da hun fikk seg norsk kjæreste. Da hun fikk barn med han, ville han ikke lengre ha noen med henne å gjøre, og hun måtte tilbake til Milano hvor hun hadde ingenting. Der møtte hun sin tidligere madammen som da ønsker å selge hennes barn. Informanten forteller om frykten for at dette kunne skje, og at hun da tok kontakt med ei kvinne hun kjente i Norge. Kvinnen hjalp informanten til Norge, og hun forteller videre:

We came directly. We went to them at the Prosender and they called a lawyer for me. And book me in a private room. And the women discussed with me. And that was how they took up the case with me. They took up the case, and the lawyer found out that I've been harassed. So she went to the police and said she needs to lay a claim. That I've been harassed for so long. (...) So the police took up the case, and they really worked on it.

Hun forteller at hun har fått god hjelp fra Prosenderet. De skaffet henne advokat, som tok saken videre til politiet. Politiet tok hennes sak på alvor, og fant viktige spor etter madammen blant annet ved hjelp av alle simkortene til informanten. Informanten forteller at hun gjennom senteret i Italia, hadde fått oppholdstillatelse i Italia som EØS-borger, og fikk derfor ikke norsk pass. Informanten sier at politiet erkjente at hun var i fare, og mente derfor at det ville være for risikabelt å sende henne tilbake til Milano. De hadde en god sak på hennes madam, gjennom opplysning fra telefonsamtale og meldinger. På grunn av dette fikk hun opphold i Norge. Truslene fra madammen, derimot, sluttet ikke da. Det var ikke før i fjor (i 2013), at informanten og hennes familie ble kvitt truslene. Dette skjedde ved at moren i Nigeria solgte all landområde til madammen og bakmannsapparatet i Nigeria, etter flere år med trusler og trakassering.

Informanten forteller om ettervirkning etter å ha levd et liv i tvunget prostitusjon og med reelle trusler. Hun har slitt med mareritt og søvnvansker. Hun kan fortelle om netter med krampe og risting på grunn av marerittene. Hun forteller videre om god hjelp fra Prosenderet, hvor hun har fått tilbud om juridisk og psykisk helsehjelp. Det førstnevnte har hun benyttet seg av, og fikk gjennom Prosenderet advokathjelp både på saker angående menneskehandel og angående barnet. Informanten har ikke ønsket ta i mot psykologtimer, da hun fikk hjelp fra psykolog i Italia på grunn av flere selvmordsforsøk. Informanten forteller også at hun har benyttet seg av tilbudene til Røde kors og har vært med på alt av aktiviteter for kvinner utsatt for menneskehandel i regi av dem. Gjennom NAV kontoret fikk hun arbeidspraksis hos Marita Women, og kom på den måten i kontakt med Maritastiftelsen. Hun forteller at hun måtte kjempe for å få til arbeidspraksis, og måtte mase mye på

NAV for å gi henne noe å gjøre. Informanten forteller at hun følte tilhørighet hos Marita Women, og det ble hennes familie. Samtidig kan hun opplyse om god hjelp fra menigheten hun har gått fast i.

Informanten har møtt på noen utfordring med å bli integrert og inkludert i samfunnet. Hun belyser to felt; bosted og jobb. Informanten forteller at det har vært og er veldig vanskelig å få bosted. Ved henvendelser for mulig leie, har hun opplevd at hun ikke hører tilbake fra leietaker når det kommer fram at hun er fra Nigeria. Selv om hun er en sikker betaler og har penger til å betale depositum, får hun ikke leiekontrakt på det ordinære leiemarkedet, sier informanten. Når det gjelder jobb, er dette noe hun fortsatt søker etter. Informanten kan fortelle at hun er skuffet over lite hjelp fra tiltakene på dette feltet. Hun kan også fortelle om vanskelighetene med å forstå systemet, og hvor vrient det var å få til en utdanning og å få godkjent tidligere utdanning. I intervjuet deler hun den kompliserte veien det har vært for henne før hun endelig fikk godkjenning til å begynne på videregående utdanning.

Informanten er fortsatt avhengig av NAV, og uttrykker en frustrasjon over den situasjon. Hun føler de kontrollerer henne, ved blant annet at de vil ha innblikk i hennes konto og hva hun gjør. Flere ganger sier informanten at hun er selvstendig og orker ikke å bli kontrollert mer. Hun forteller at hele livet har noen kontrollert henne; først familien, så madammen. I følge henne selv, er denne kontrollen over hennes liv med på å skape søvnvanskene hun sliter med.

I dag snakker hun flytende norsk, og studerer til å bli barn- og ungdomsarbeider. Informanten forteller at hun fortsatt synes det er ubehagelig å reise inn til sentrum, og liker best å være sammen med datteren. Etter at hun kom ut av menneskehandel har hun vært tilbake i Nigeria en gang. Da traff hun familien sin og måtte gjenopprette relasjon med dem. Hun har en drøm om å én dag skrive en bok om sine erfaringer og opplevelser, slik at andre jenter i Nigeria ikke skal ende opp i Europa på samme måte som henne.

5.5 Avslutning

I dette kapittelet har jeg presentert tiltakene som legger grunnlaget for de empiriske funnene i min besvarelse. Etter en kort presentasjon av deres historiske kontekst og hvordan de ser ut i dag, har jeg valgt å ta med noen av utfordringen de står ovenfor når det gjelder arbeidet deres mot

menneskehandel, og hvordan de jobber med ofrene. I redegjørelsen av funnen kommer det fram mye likheter for hvordan tiltakene erfarer menneskehandel i Norge, som igjen blir bekreftet i intervjuet med informanten. Samtidig er det noe ulikheter for hvilke behov og hvilken hjelp som er viktigst i møte med ofrene, men det er ikke store uenigheter. Det kommer tydelig fram at min informant har opplevd grusomme ting, men fikk heldigvis hjelp tilslutt. På tross av de opplevelser hun har hatt i livet, er hun i dag på et godt og trygt sted.

6 Drøfting

6.1 Innledning

I dette kapittelet vil jeg gi en analyse av resultatene knyttet til teori fra kapittel 2 og kapittel 3. Hovedproblemstillingen er *Hvilke utfordringer og muligheter finnes for kvinner utsatt for menneskehandel knyttet til seksuell utnyttelse i Norge?* Analysen vil bli belyst gjennom avhandlingens tre forskningsspørsmål som konkretiserer hovedproblemstilling. Jeg vil først se på hvilke utfordringer kvinnene møter når de bryter ut av menneskehandel. Deretter tar jeg for meg hvilken hjelp de får og avslutter så med i hvilken grad kvinnene kan bli integrert i Norge. I siste del ser jeg det nødvendig å ta med *re-integrering*, selv om dette ikke er en del av hovedproblemstillingen. I undersøkelsen av hvilke utfordringer og muligheter det finnes for kvinner, kom det frem at i realitet blir mange kvinner sendt ut av Norge. Jeg har derfor valgt å vie litt plass til hvilken skjebne som venter dem da.

Kvale skriver at *valg av analysemetode avhenger av hva som skal analyseres, av intervjuets emne, og hvorfor – formålet med intervjuet*¹⁴⁰. Formålet mitt med intervjuene var å få større kunnskap om fenomenet jeg har valgt å forske på. Jeg har derfor valgt å drøfte om intervjuene samsvarer med presentert litteratur og forskning av menneskehandel, og med valgte teorier om integrering. For å få analytisk dybde må man raffinere dataene¹⁴¹. I forrige kapittel ble dataene bearbeidet og kategorisert. De sentrale funnene som kom ut fra kategoriseringen, vil i dette kapittelet bli analysert i lys av det nevnte bakgrunnsstoffet og teorien.

6.2 Hvilke utfordringer møter kvinnene når de velger å bryte ut?

Når kvinnene bryter med menneskehandel og med prostitusjon, møter de på mange utfordringer. I tillegg til å være i et fremmed land hvor de hverken kan språket eller har familie i nærheten, har man de psykiske og fysiske påkjenningene livet på gaten har ført med seg. Kvinnene møter også på utfordringer relatert til å bryte kontakt med hallik eller madam, med prostitusjonsmiljøet og relatert til stigma.

¹⁴⁰ Kvale 2006 : 114

¹⁴¹ Ryen 2002: 170

6.2.1 Trusler og kontroll

Både i den litteraturen som har blitt presentert og i den empirien jeg har fått tilgang til hos hjelpetiltakene og informanten, ser vi at trusler og kontroll er sentrale begrep imøte med menneskehandel. I det kvinnen er blitt en del av menneskehandel, er hun blitt en gjeldsslave. Hvordan dette ser ut hos hver enkelt av kvinnene varierer. Hos noen er det gjennom en religiøs pakt, i andre tilfeller på grunn av sterk kontroll. En fellesnevner for kvinnene er at de har blitt fratatt muligheten til å styre eget liv. Tiltakenes erfaring med det grepet bakmannsapparatet har på kvinnene gjennom trusler og kontroll, samsvarer med hva Shelley skriver (se 2.5) om hvor utfordrende det er for kvinnene å bryte ut eller rømme nettopp på grunn av dette grepet. Men i forlengelse av det, skriver Shelley at på grunn av disse truslene søker ofrene sjelden hjelp, og i tillegg har noen av dem ikke tillit til systemet i det nye landet på grunn av dårlig erfaring fra sitt eget hjemland. Det sistnevnte samsvarer ikke helt med slikt tiltakene la det frem. Alle representantene deler at de har erfaring med at kvinner har oppsøkt dem direkte eller gjennom andre kvinner. En mulig forklaring på dette kan være at prostitusjonsmiljøet i Oslo ikke er så stort, og at kvinnene gir anbefalinger til hverandre. Selv om majoriteten av kvinner som får hjelp har fått det gjennom organisasjonenes oppsøkende arbeid, forekommer det tilfeller hvor kvinnen selv oppsøker hjelp. Dette gjelder blant annet informanten som oppsøkte Prosjektet med en gang hun kom til Norge siste gangen. Samtidig viser funnene at selv om kvinnene oppsøker hjelp, er det ikke alltid de tar imot bistanden. Det kan forklares med at den type hjelp innebærer å bryte kontakt med madam eller hallik. Jeg vil gå nærmere inn på dette senere i kapittelet.

For noen av kvinnene er truslene relatert til tradisjonen rundt juju-rituale. Dette ser vi tilfelle av både i tidligere forskning om menneskehandel og i mine funn. Både erfaringene hos informanten og tiltakene bekrefter Juju-tradisjonen sin store plass i kultur og samfunn i Nigeria. Dette samsvarer med tidligere presentasjon av juju-tradisjonen i forbindelse med trusler (se 2.5). Et brudd med pakten kan ikke bare føre skam ovenfor familie, men kan også brukes som en psykologisk trussel mot kvinnene. Hos både informanten og representantene ble det nevnt at kvinnene blir lurt av sin madam til å tro at de vil bli psykisk gal dersom de bryter pakten.

Samtidig er det interessant at det kan virke som om truslene forsvinner når kvinnen bryter ut av prostitusjonen. Dette kommer ikke tydelig fram i den presenterte litteraturen og i funnen fra tiltakene. At det ikke blir nevnt, kan tolkes som at truslene blir avsluttet når kvinnene bryter kontakt med bakmannsapparatet og kommer under vingen til hjelpetiltakene. Hos informanten, derimot,

fortsatte truslene selv etter hun sluttet med prostitusjon og fikk hjelp i Norge. Madammen og bakmannsapparatet sluttet med trusler og trakasseringen først da de selv mente gjelden var nedbetalt, jmf da moren til informanten solgte hele eiendommen sin til dem. Dette var flere år etter informanten hadde kommet seg ut av menneskehandel.

6.2.2 Avhengig av sin hallik eller madam

Nadheim løfter fram «Stockholm syndromet» i sin redegjørelse av utfordringene ved å bryte ut. Dette syndromet skaper en binding som gjør at kvinnene får en slags empati eller behov for å forsvare sin hallik eller madam. Dette funnet samsvarer med forskning utført av Kara, hvor han relaterer det til rekruttering gjort av tidligere slaver¹⁴². Den usunne relasjonen til sin hallik eller madam, gjør det vanskelig å bryte ut av menneskehandel. I noen tilfeller er offeret så emosjonell avhengig av sin hallik at det å bryte kontakten er helt utenkelig. Dette er en vanlig og bevisst taktikk utført av hallik eller madam.

I tillegg til den emosjonelle avhengigheten, er det den fysiske. Kvinnernes mangel på identifikasjonspapir binder også kvinnene til sin hallik eller madam. I følge Shelley beslaglegger bakmennene rutinemessig ofrenes pass og dokumenter, slik at de står uten rettslig status og det blir vanskeligere å flykte. Alle tiltakene har fokus på at dette er et stort problem når kvinnene kommer til Norge og skal få hjelp. Uten dokumenter eller pass er det vanskelig å gi dem juridisk hjelp. Et eksempel på dette er når informanten ble fratatt sine dokumentasjoner og bilder før hun ble sendt til Europa fra Nigeria.

6.2.3 Psykiske og fysiske problemer

Dersom kvinnene først klarer å bryte ut, møter de fort nye utfordringer. En av de største er deres psykiske helse. Alle representantene delte erfaring rundt dette punktet. Samtlige av kvinnene de har vært i kontakt med slet med hodepine, og alle tiltakene kunne peke på psyko-somatisk smerte hos kvinnene. Tiltakene presenterte også andre psykiske problemer som søvnevansker, PTSD, depresjon og angst. Dette samsvarer med forskning som for eksempel analysen Boris Von Hof har stått for, som tidligere presentert. Gjennom samtaler med tidligere offer for menneskehandel, har han kommet fram til det komplekse symptombylde kvinnerens sitter igjen med (se 2.9). Segrave, Milivojevic og Pickering belyser også at forholdene kvinnene har levd under, har hatt en

¹⁴² Kara: 9

ødeleggende virkning på kvinnenes liv og kropp. Når kvinnene bryter ut av menneskehandel, bærer de med seg den fysiske og psykiske påkjennelse de har vært utsatt for. Videre skriver de at kvinnene som lider med helseproblemer, kan slite med dette lenge etter utnyttelsen er avsluttet. Dette samsvarer med empirien jeg fått gjennom informantene. Hun innrømte at hun slet med mareritt og netter med skjelving. Det er tydelig at et liv som offer for menneskehandel gir ettervirkning, også flere år etter hun kom ut fra det.

6.2.4 Nettverk

I funnene kom det fram at når kvinnene bryter med prostitusjon, må de også bryte med miljøet. Det er interessant at dette var noe alle representantene nevnte. Det har tydelig en sammenheng med kriteriet for å få refleksjonsperiode i landet. Dette kan være utfordrende for kvinnene da de mister det eneste nettverket de har. Det finnes lite forskning på denne tematikken ettersom det meste av forskning på tiden etter livet som offer for menneskehandel, handler om re-integrering. Ergo det kommer tydelig fram i funnene, men ikke noe som nevnes i litteraturen eller i annen tidligere forskning. Hos informantene er det kontaktene og vennskapene hun har fått, som har hjulpet henne videre etter Prosenteret. Dette har vært nettverket gjennom hennes tid hos Marita Women og i menigheten.

6.2.5 Stigma

Vi har tidligere sett hvordan på Goffmans definerer begrepet stigma som en situasjon hvor den enkelte blir redusert fra å være en hel og vanlig person, til å bli tilskrevet diskrediterende egenskaper. Både representanten fra ROSA og fra Nadheim nevnte at kvinnene kan utvikle slik tankegang. Kvinnene kan begrense sin identitet til å kun være en prostituert, og at det er noe alle kan se. Med en slik tankegang kan det være utfordrende å bryte helt med prostitusjonen. Stigmatiserte personer skaper et skille mellom dem og «de andre». Representanten fra ROSA belyser at kvinnene ofte kan tenk på seg som annerledes, og at de skiller seg ut ved at folk kan se at de har tidligere jobbet som prostituert. For kvinner i menneskehandel kan stigma være en push-faktor for at de vender tilbake til prostitusjon eller ikke tør å bryte ut. Gjennom sin analyse av stigmatiserte personers følelser rundt seg selv og sitt forhold til «de normale», belyser Goffman følelsen av å skille seg ut. Videre sier han at de hele tiden jobber med å justere sin sosiale identitet (se 3.2.3). I intervjuet med informant var dette ikke noe hun selv snakket om. Derimot kan det tolkes som det likevel var noe, ettersom hun ikke likte å dra til byen.

6.3 Hvilken hjelp får kvinnene i Norge?

I dag er norske myndigheter pliktig til å yte bistand og beskyttelse til mennesker utsatt for menneskehandel. Funnene viser at den hjelpen kvinnene per dags dato kan få i Norge er refleksjonsperiode eller midlertidig oppholdstillatelse. Dersom kvinnene benytter seg av dette tilbudet, innebærer det en rekke rettigheter. Når det gjelder oppholdstillatelse vil jeg gå mer i dybden under 6.4, da det henger sammen med hvilken grad kvinnene kan bli integrert. I dette delkapittelet skal vi se på hvilken hjelp kvinnene kan få når de bryter med menneskehandel og i løpet av refleksjonsperioden. Det finnes lite forskning om hjelp for kvinner når de er i denne perioden i livet. Vi har tidligere sett at mye av forskning vedrørende menneskehandel omhandler enten statistikk og tall eller hva menneskehandel innebærer. Det betyr at når det gjelder hjelp og integrering i Norge, finnes det lite forskningsbasert kunnskap.

I 5.3.2 begynner avsnittet med sitat fra representanten fra Marita Women, hvor hun belyser menneskehandel sin kompleksitet. Denne kompleksiteten gjenspeiles i hvilken hjelp kvinnene trenger. Dette bekreftes i rapporten til Brunvoskis og Surtees, hvor de setter søke lys på kvinnes psykiske og fysiske, emosjonelle, økonomiske, sosiale og juridiske behov for hjelp.

6.3.1 Bosted

I følge handlingsplanen til regjeringen er det lett å bli identifisert som mulig offer, og ta del i de rettigheter det innebærer. Dette samsvarer med tiltakenes erfaring. En av rettighetene for et mulig offer, er beskyttelse i form av bosted. I kapittel 3 ble det presentert en rekke tiltak som tilrettelegger for at denne rettigheten blir møtt. ROSA-prosjektet sitt formål er å gi kvinner et opphold på kriesenter, NAV Grønerløkka hjelper med å finne leiligheter og Lauras hus er et bofellesskap for kvinnelig ofre for menneskehandel. Samtidig viser funnene at ROSA-prosjektet har lang venteliste på kvinner som ønsker å flytte til Lauras hus, mens Lauras hus ikke har kapasitet til å ta i mot flere. I følge Segrave, Milivojevic og Pickering sin forskning er ikke alle kvinnes behov like, og ikke alle kvinnene har behov for å bli «låst inne» for sin egen sikkerhet¹⁴³. Kvinnene har variert behov når det gjelder bosted. Å bo på kriesenter er dermed ikke en gitt god løsning for kvinner som har vært utsatt for menneskehandel. Mange av dem trenger tett oppfølging av folk med relevant kompetanse, noen kriesentrene ikke kan garantere. I tillegg er det mye utskiftninger på kriesenter, og det er i utgangspunktet ikke lagt opp til å være et hjem over lang tid. Kriesenteret blir bare et

¹⁴³ Segrave, Milivojevic, og Pickering 2009: 119

midlertidig oppholdssted, hvor det er vanskelig for kvinnene å føle seg som hjemme og få tid til å bygge seg opp et trygt nettverk. Funnene viser at det er vanskelig for kvinnene å få oppholdstillatelse, og at det er en lang prosess. Det resulterer i at kvinnene ender opp med lang ventetid, på et sted som ikke er optimalt for deres situasjon.

Det å finne bosted er også utfordrende etter godkjenning av oppholdstillatelse for kvinnene. En av oppgavene til Nav Grünerløkka er å hjelpe kvinnene på dette området, inkludert på det ordinære leiemarkedet. Informanten forteller at hun fikk hjelp av dem, men likevel strever med å få bosted. Hun opplevde å bli oversett eller avvist da det kom fram at hun var fra Nigeria. Det kan virke som om informanten her følte seg stigmatisert, at hun skilte seg ut og ikke har full sosial aksept. Som nevnt tidligere under 6.2.5 er dette en utfordring når kvinner bryter ut, og som tydelig kan henge igjen i flere år.

6.3.2 Arbeid

Funnene viser at det kvinnene ofte ønsker og trenger først og fremst, er hjelp til å få jobb. I avsnittet 3.3.4.1 ble det presentert «Ny karriere», som er arbeidspraksis for reflektantene. Det vil si at det er begrenset til de som er i en refleksjonsperiode. Det samme delkapittel opplyser om arbeidstrening gjennom NAV Grünerløkka/Oslo piloten. For å ta del i dette tilbudet må kvinnene ha D-nummer eller fødselsnummer, noe de færreste av kvinnene har. Funnene viser at mulighetene for å få arbeid er minimal for kvinnene. Det har mange grunner. I følge funnene er dette blant annet på grunn av mangel på språk og på CV. I en av rapportene til Brunovskis og Surtees pekes det også på mangel på personlige kontakter som kan gi dem tilgang til arbeidsmarkedet¹⁴⁴.

I følge representantene fra ROSA, fra Lauras hus og fra Marita Women er det å kunne lese og skrive essensielt i møte med å få jobb og arbeidstrening. Dersom kvinnene ikke behersker språket, er det vanskelig å komme inn på arbeidsmarkedet. Det er interessant at representanten fra ROSA uttrykker en skuffelse over at myndighetene ikke verdsetter deres norskkurs. Hun forklarer det med at myndighetene ikke ønsker å gi kvinnene falske forhåpninger om å få godkjent opphold. I tillegg er det mangel på arbeidssteder hvor kvinnene kan få trening. Marita Women bruker sin egen butikk som praksissted, men har begrenset antall plass. Dette er synd, ettersom arbeidspraksis er et sted hvor kvinnene kan lære seg språket. Informanten uttrykte misnøye med tiltakene, da hun følte hun ikke fikk nok hjelp når det gjaldt arbeid.

¹⁴⁴ Brunovskis og Surtees 2012a

Som allerede nevnt, viser funnene også til at mangel på CV er en stor utfordring når kvinnene ser etter jobb. Brunvoskis og Surtees belyser også dette, der de mener det er en direkte konsekvens av at kvinnen har blitt utsatt for menneskehandel. Kvinnen er bli frarøvet muligheten til å ta utdanning eller få arbeidserfaring. Dette resulterer i at de har ingen papir på tidligere utdanning eller har store uforklarlige hull i CV. Det tragiske som kan skje, særlig for kvinner fra fattige land, er at når de ikke får tilpass i arbeidsmarkedet, så må de bli værende eller vende tilbake til prostitusjon. Dette er et argument for at Norges håndtering av sitt ansvar for å bistå offer for menneskehandel ikke strekker til.

6.3.3 Psykisk og fysisk hjelp

Både presentert bakgrunnsstoff og de empiriske funnene viser til de helserelaterte ettervirkning kvinner er utsatt for etter et liv i tvunget prostitusjon. Prosjektet er et lav terskel omsorgstilbud for de som er i prostitusjon, og gir helsehjelp med blant annet undersøkelse av kjønns sykdom og andre sykdommer relatert til et liv på gaten. I tillegg tilbyr de psykologisk hjelp. Funnene viser at det er et stort behov for hjelp når det gjelder kvinnenens helsetilstand. Det går både på det psykiske, fysiske og psyko-somatiske. Informanten fortalte om skader på kroppen som er forårsaket av livet som en prostituert. Det å stå i korte skjørt og småsko i minusgrader måned etter måned, er en påkjenning på kroppen. Dette samsvarer med empirien til Segrave, Milivojevic, og Pickering i deres undersøkelse av kvinner utsatt for menneskehandel. De løfter fram at det har en ødeleggende innvirkning på kvinnens kropp.

Når det gjelder psykisk helsehjelp, får kvinnene tilbud om psykologisk hjelp, noe som kanskje vi nordmenn ser på som et viktigere behov for kvinnene enn kvinnene selv. I følge Segrave, Milivojevic, og Pickering er det mange kvinnene som ikke ønsker terapi¹⁴⁵. De ønsker bare å gå videre med deres liv, uten å gå igjennom fortiden – noe terapi krever. Dette samsvarer med hva informanten fortalte. Hun kunne fortelle om at flere mente hun burde snakke med noen, men valgte å takket nei til tilbudet Prosjektet gav henne om psykologisk hjelp. På den andre siden har representantene fra tre av tiltakene erfart kvinnenens kognitive utfordring. De belyser at det foregår mye i hodet til kvinnene, som resulterer i konsentrasjonsvansker og problemer tilknyttet integrering. Det kan virke som om den psykiske hjelpen som tilbys kan begrunnes ut ifra erfaringsbasert

¹⁴⁵ Segrave, Milivojevic og Pickering 2009: 106

kunnskap fra tiltakenes side, og de ser at kvinnene har et behov for det. Noe kanskje ikke kvinnen selv klarer å se.

Samtidig forteller både Nadheim og ROSA om suksessfullt samarbeid mellom Nadheim og Modum Bad, hvor de har tilbudt kvinnene kurs om grunnleggende kunnskap for hvordan håndtere traumer, søvnproblemer, angst og lignende. Dette er et kurs kvinnene har satt pris på. På grunn av mangel på økonomisk støtte fra staten, måtte de legge ned dette tilbudet. Det er interessant at et tilbud som er suksessfullt og til god hjelp for kvinnene blir lagt ned. Den handlingen samsvarer ikke med regjeringens plikt med å yte bistand.

6.3.4 Juridisk hjelp

Både teori og funn viser at juridisk hjelp er et sentralt element i kampen mot menneskehandel. Kvinnene er ofre for kriminalitet. De internasjonale fire P'er som ble presentert tidligere (se 2.8), innebærer at myndigheter skal promotere deres rettighetene, samt føre straffeforfølgelse. I Oslo hjelper Prosjektet kvinnene til å kjenne sine rettigheter og plikter, og gir dem juridisk hjelp. Prosjektet hjelper dem blant annet med å skaffe advokathjelp. I følge funnene er dette et behov hos kvinnene, særlig i saker angående oppholdstillatelse. Samtidig mener representanten fra Nadheim at det gjelder ikke bare saker relatert til menneskehandel, men også andre problemer kvinnene står ovenfor.

I følge representantene fra Nadheim og fra ROSA er det store problemer relatert til straffeforfølgelse, særlig for de nigerianske kvinnene. Representanten fra Marita Women bekrefter dette, ved å redegjør for at mange aktører må jobbe på en sak. Dette resulterer i at politiet nærmest gir opp når de vet at saken handler om en nigerianske kvinne. Den juridisk hjelp kvinnene har behov for og rett på, blir i følge funnene ikke fulgt opp på det nivået de internasjonale målene krever. Det er en for komplisert sak, og som funnene viser er det veldig mange ledd. Som nevnt i kapittel 2 er menneskehandel en organisert kriminalitet med høy profitt, men med lav risiko. Det nigerianske nettverket har mange aktører innblandet og innebærer mye korrupsjon, som gjør det nærmest til en umulig oppgave for politiet å følge opp. Etersom majoriteten av kvinnelige ofre for menneskehandel relatert til seksuell utnyttelse er fra Nigeria, blir det ført få straffeforfølgelse i Norge. Sett fra kvinnenens side, er det ikke alltid de selv ønsker hjelp fra myndigheten. Når det gjelder tillit til rettshåndhevelse, som Shelley nevner (se 2.5), løfter både representantene fra ROSA og fra Marita Women dette frem som et problem. Shelley peker på de nigerianske kvinners erfaring

av korrupsjon, hvor de bevitner at deres bakmenn samarbeider med autoritære personer. Med dette som bakgrunn, har representantene erfart at kvinnene, hovedsakelig de nigerianske, har mer tillit til Gud enn systemet. Dette resulterer i at de ønsker ikke hjelp fra myndighetene. Representanten fra Nadheim nevner også at de nigerianske kvinnene ikke har tillit til at norske myndigheter vil gi dem oppholdstillatelse, og ønsker dermed ikke hjelp.

Samtidig ser man noen vellykkede historier, slik som informantens sin historie. Hun fikk advokathjelp gjennom Prosjektet, og politiet valgte å kjøre hennes sak. Det gjelder både i saken relatert til menneskehandel, men også vedrørende barnet hun fikk med en norsk mann.

6.3.5 Trygg retur

Dersom kvinnen ikke ønsker å være i Norge, kan hun få tilbudet om hjelp fra International Organization for Migration (IOM) til trygg retur. Deres sårbarhetsprosjekt samarbeider med IOM-kontor i returlandet, og er en hjelp til re-integrering i sitt eget hjemland. I følge Kara ender ofte tilfelle ved retur at kvinnen blir utsatt for re-trafficking (se 2.7). Dette stemmer overens med funnene når det gjelder kvinnene fra Nigeria. Videre viser funnene en uenighet vedrørende reliabiliteten til sårbarhetsprosjektet. Både representantene fra Lauras hus og fra Nadheim er skeptisk til dette tiltaket. Disse funnene viser at kvinnene sendes tilbake til samme situasjon de var i før de reiste fra sitt hjemland. For noen betyr det å vende tilbake til fattigdom, samfunn hvor kvinner har mangel på rettigheter eller andre sårbare situasjoner. I noen tilfeller vender kvinnene tilbake til en verre situasjon fordi de kommer hjem med en gjeld. Tilbudet strekker ikke til, og derfor ønsker ikke mange av de nigerianske kvinnene å benytte seg av det. Representanten fra ROSA er enig i at det ikke er tilrettelagt for kvinner fra Nigeria. Samtidig har hun erfart at det har vært vellykket for kvinner fra blant annet Sør-Amerika.

6.3.6 Når kvinnene avslår hjelp

I 3.3.4 presenterte jeg forskning utført av Brunovskis og Surtees angående menneskehandel og hjelpetiltak. I rapporten deres *Leaving the past behind? When victims of trafficking decline assistance* (2012c), tar de for seg årsaker til hvorfor ofre takker nei til bistand. Ofte er kvinnene tvunget til å holde kontakt med bakmannsapparatet, fordi de ikke vet konsekvensene for seg selv eller familien dersom de bryter kontakten. Etersom de fleste tiltakene krever at kvinnene avslutter

kontakten, hemmer dette deres evne til å ta i mot hjelp¹⁴⁶. Funnene fra denne rapporten samsvarer med mine empiriske funn. Både ROSA og Nadheim har erfaring med at kvinnene takker nei til bistand, grunnet frykt og mistillit til at myndighetene i Norge kan gi de den beskyttelse de og familien trenger. Det er en eksplisitt link mellom at kvinnene avslår bistand og truslene som er gitt mot kvinnenes familier. Kvinnene er redde for at bakmannsapparatet skal utføre represalier mot familien dersom de tar imot hjelp. I andre tilfeller har det sammenheng med at kvinnene føler de norske myndigheter ikke forstå hvem de står ovenfor. I følge ROSA sin årsmelding har de erfart at kvinnene ikke har tillit til at hjelpen som tilbys er god nok, og at hjelpetiltaket ikke forstå hvor farlig og mektig bakmannsapparatet er¹⁴⁷. Kvinnene opplever at ingen kan de gi de den reelle beskyttelsen de trenger, og dermed forblir de i fangenskapet.

6.4 I hvilken grad kan kvinnene bli integrert?

Med utgangspunkt i Grethe Brochman definisjon av integrering (se 3.2), vil jeg i dette delkapittelet drøfte i hvilken grad kvinnene lærer seg tilpasning og tilknytning til andre individer i samfunnet, og i hvilken grad de føler en tilhørighet. Dette gjøres i lys av teoriene presentert i kapittel 3 vedrørende integrasjon. Som en viktig del av undersøkelsen rundt mulighetene for integrering, vil jeg også gi litt plass til re-integrering. Dette begrunnes ved at Norge er et destinasjonsland, og de fleste kvinnene blir sendt ut av landet.

6.4.1 Systematisk og sosial integrasjon

I teoridelen ble det presentert systematisk og sosial integrasjon, en teori utarbeidet av Eriksen (se 3.2.1). Systematisk kan forstå på makronivå, og i dette tilfelle innebærer det integrering i det offentlige rom, som for kvinnene vil innebære blant annet oppholdstillatelse, arbeid, få identitetspapirer og de rettigheter det medfører. De empiriske funn viser at det er vanskelig for kvinnene å få oppholdstillatelse, som er et eksempel på systematisk integrering. Vi har tidligere sett at lovverket i Norge gir mulige ofre for menneskehandel en refleksjonsperiode og/eller begrenset oppholdstillatelse. Når ofrene blir reflektanter får de tilgang til rettigheter som innebærer juridisk hjelp, trygg bolig, tilpasset oppfølging, sosialhjelp, helsehjelp og arbeidsrettet tiltak. Disse skal hjelpe kvinnene til å bli integrert i systemet. Videre får de rett på tilpasset aktiviteter for å stimulere

¹⁴⁶ Brunovskis og Surtees 2012b: 10

¹⁴⁷ ROSA 2013: 27

til selvhjelp. I hvilken grad disse rettighetene blir oppfylt, variere ut ifra de empiriske funnene. På grunn av begrenset økonomisk støtte, har ikke tiltakene kapasitet til å gi tilpasset oppfølging til alle reflektantene. Det finnes heller ikke nok arbeidsrettet tiltak for kvinnene.

Internasjonalt har Norge fått ros for å ha seks måneders lang refleksjonsperiode, da andre land ofte har færre måneder¹⁴⁸. I praksis er det ikke like idyllisk. Ifølge funnene fungerer ikke refleksjonsperiode etter sin hensikt. Alle representantene kritiserer denne ordningen, da de har erfaring med at det blir en lang og innholdsløs venteperiode for kvinnene. Formål med perioden er at kvinnene skal reflektere over om de vil føre sak mot sitt bakmannsapparat. Representanten fra Nadheim understreker at kvinnene ofte ikke tar imot refleksjonsperioden, fordi de vet at det ikke blir ført politisak etter de seks månedene. Det er mange rettigheter knyttet til at kvinnene politianmelder, men i realitet har ikke politiet kapasitet til å ta de sakene. Det kan forklares med, som vi har sett på tidligere, at det er kompliserte saker og krever mange aktører. Dermed blir refleksjonsperioden meningsløs for kvinnene, da det ikke er noe for kvinnene å reflektere over. Under 3.3.1 ser vi at Norge har en handlingsplan, et forløp på hvordan mulige ofre for menneskehandel kan få oppholdstillatelse og bli integrert i kongeriket. I følge funnene ser vi at kvinner ofte får oppholdstillatelse på grunnlag av humanitære årsaker eller familiegjenforening. Samtidig er min informant et eksempel på et mulig offer for menneskehandel som har fått oppholdstillatelse fordi politiet førte hennes sak.

I forbindelse med systematisk integrering og oppholdstillatelse, er det viktig å belyse hva som kan skje dersom søknad om oppholdstillatelse ikke blir innfridd. De tilfellene hvor kvinnene får avslag på oppholdstillatelse i Norge, skal de ifølge Dublin-forordningen bli sendt til sitt førstestat. Dette skjer ofte i Norge. Kvinnene blir sendt tilbake til Italia eller Spania, og funnene viser at sjansen for at de blir utsatt for re-trafficking eller vende tilbake til prostitusjon er stor. Som nevnt i resultatkapittelet blir kvinnene sendt til land i finanskriser, hvor det ikke er en fungerende ordning for å integrere kvinnene på systematisk nivå. Mange av kvinnene er redde for å bli sendt tilbake til førstestat, da det i mange tilfeller er hvor bakmannsapparatet befinner seg der. Kvinnene frykter å bli redistribuert tilbake til tvunget prostitusjon.

I forlengelse av systematisk integrasjon, gjelder dette også kvinnes utfordring med å komme seg inn på arbeidsmarkedet og å få et sted å bo. Funnene viser at kvinnene har vansker med å få jobb og

¹⁴⁸ Andre EU-land opererer med seks måneders begrenset oppholdstillatelse, og hvert EU-land bestemmer selv lengde på refleksjonsperiode. For mer informasjon, se European Commission. u.d (se internett referanse)

bosted. Dette fører til at kvinnene ikke blir integrert på makronivå, som kan resultere i vanskeligheter med å bli sosialt integrert. Hva angår sosial integrasjon på en større skala, går mye tapt dersom man ikke har for eksempel jobb. Informantens historie gir oss et eksempel på dette. Da hun fikk oppholdstillatelse i Norge stod hun uten noe. Før hun fikk arbeidstrening gjennom NAV, ble dagene tilbragt hjemme alene. Systematisk var hun integrert, men manglet et nettverk og relasjoner med andre mennesker utenom prostitusjonsmiljøet.

Vi har tidligere sett at Eriksen beskriver sosial integrering som relasjoner mellom aktørene. I empirien jeg har fått tilgang til, er tilhørighet åpenbart viktig for kvinnene. Eriksen sier at sosial integrering finner sted når individer kjenner en tilhørighet, og den type integrering består av operative nettverk. I følge funnene gjelder dette særlig de nigerianske kvinnene. Alle representantene trekker frem de nigerianske kvinnenenes tilhørighet i en menighet eller kirke. Mange av de har klart å få seg et nettverk utenom prostitusjonsmiljøet. Kvinnene som ikke har funnet tilhørighet i kirken, derimot, har lite nettverk. Ettersom de må bryte med prostitusjonsmiljøet for å få innvilget refleksjonsperioden, står de ofte uten noen andre relasjoner enn aktører som er i hjelpetiltakene. Selv om de nigerianske kvinnene har nettverk i menighet eller kirke, kan de samtidig slite med å få jobb, oppholdstillatelse, forstå systemet, med andre ord den systematiske integreringen. Eriksen beskriver dette som når det i et land ikke fungerer på makronivå, men innbyggerne likevel er sosialt integrert (jmf eksempel under avsnitt 2.3.1).

I funnene ser vi at både tillit og stigma kan være et hinder for sosial integrering. I følge representanten fra Marita Women sliter mange kvinner med tillit på grunn av tillitsbrudd fra nære personer og autoritære personer. De kan ha vansker med å få vennskap og relasjoner. Stigma kan også ha den virkningen på kvinnene at de trekker seg unna. Dette ble løftet frem av representanten fra Nadheim. Det kan virke som om kvinnene ikke ønsker å fortelle om sin fortid, i frykt for å bli stigmatisert. I teoridelen la jeg fram råd Goffman gir for å håndtere stigmatiseringen (se 3.2.3). For at kvinnene skal komme ut av den nedbrytende tankegangen, må de gi slipp på tanken om at de er annerledes. Det er altså ingenting som tilsier at kvinnene skal fortelle om sin fortid, men de må lære seg å leve med den.

6.4.2 Kulturell integrasjon

En tredje dimensjon i integrering, er det kulturelle. Den kulturelle integrering rommer felles mening

og forståelse av samspillet i et samfunn. Funnene viser at gjennom språkkurs og arbeidspraksis, får kvinnene en innføring i den norske kulturen. De får ta del i de felles verdier, tradisjoner og skikker som finnes i samfunnet, slik som Clifford Geertz definerer kulturell integrering (se 3.2.2).

Martita Women påpeker at noen av kvinnene forstår ikke det kulturelle. Dette kan tolkes på mange måter. Et eksempel er hvordan nordmenn forholder seg til systemet og byråkrati. Kvinnen kan ha kommet fra land hvor de ikke er vant med verken byråkrati eller noe særlig system. Samtidig kan de ha liten skolegang, og er uvitende om hvordan ting fungerer. For oss nordmenn er det en selvfølge at man må ha en minimum utdanning for å ta videreutdanning. Dette er ikke nødvendigvis en selvfølge for dem.

Dersom kvinnene ikke er kulturelt integrert, kan det skape mye frustrasjon. De skikkene og normene som er i samfunnet er utenfor deres referanseramme. Hvis de i tillegg ikke kan språket, kan frustrasjonen vokse. Som nevnt tidligere er det å lære språk essensielt for kvinnene om de skal bli i Norge. Det å lære språk er en måte å bli kjent med et land og dets kultur på.

Når kvinnene ikke forstår verden og samspillet i en noenlunde like grad som de andre i samfunnet, slik som Geertz betrakter kulturell integrasjon, kan det oppstå «kultur kollisjon». Det betyr at virkelighetsoppfatningen, skikkene og normene man har med seg kolliderer i møte med annen kultur. I funnen ser vi at samtlige av kvinnenes første ønske er hjelp til å få ny jobb. Tiltakene tilbyr annen hjelp, som tar tak i det hele og komplekse bilde. Kvinnen derimot trenger først og fremst en jobb som kan betale ned gjelden, ikke å snakke med en psykolog. Dette betyr ikke at kvinnene også ser behovet for helsehjelp, juridisk hjelp og sosialhjelp, men det er ikke det først de ber om hjelp for. Samtidig er det ulikt hos de forskjellige kvinnene hvor stort behovet er for annen hjelp, eller ønske om den type hjelp. Informanten understrekte flere ganger at hun ikke hadde behov for psykolog, selv om både Prosjektet og andre tilbydde henne det flere ganger. Det å snakke med en psykolog er enda større tabu i Afrika enn i Norge. Særlig i betraktning av at madammen truer de nigerianske kvinnene med at de blir gal dersom de bryter kontakten, er det enda høyere terskel for å oppsøke psykisk hjelp. Et annet eksempel er den religiøse bakgrunnen til kvinnene fra Nigeria. Mange av disse kvinnene kommer fra en kultur og et samfunn hvor religion har en sentral plass, og blir sendt til et sekulært land som Norge. For dem er det mer meningsfullt å stole på Gud enn å stole på myndighetene og systemet. Mange av kvinnene er overbevist at Gud vil hjelpe dem, og at de dermed ikke trenger hjelp fra de norske myndighetene.

6.4.3 Re-integrering

I undersøkelse om integrering og menneskehandel, er også re-integrering et viktig element å ta med. Statistikk viser at kvinner utsatt for menneskehandel ofte blir utnyttet i et annet land enn deres hjemland. Som nevnt tidligere, er Norge et destinasjonsland, og de fleste kvinner vil bli sendt ut av landet. Som reflektant har de rettighet som trygg retur og re-etablering i hjemlandet. I funnene kommer det frem at sårbarhetsprosjektet til KOM er vellykket for kvinner fra blant annet Latin-Amerika. Dessverre gjelder det ikke majoriteten fra Afrika og land med fattigdom og korrupsjon.

Vi har tidligere sett at det er lite tilgjengelig forskning på integrering i Norge av kvinner utsatt for menneskehandel. Derimot finnes det mer forskning når det gjelder re-integrering av kvinner utsatt for menneskehandel. Jeg kommer til å drøfte dette i lys av forskning utført av Brunovskis og Surtees. I 3.3.4 presenterer jeg noe av forskning de har gjort, og i en av rapportene deres fokuserer de på re-integrering¹⁴⁹. Der belyser de tre felt som er relevant ved re-integrering. Den første er reetablering av relasjoner. Da kvinnen ble rekruttert kan hun ha etterlat seg familie og/eller mann. Det kan være krevende og vanskelig å komme tilbake til den tilværelse etter å ha opplevd å være under fangenskap. I andre tilfeller kommer kvinnen tilbake til foreldre som kanskje er skyld i at hun i utgangspunktet ble sendt til Europa. Dette samsvarer med informantens erfaring. I følge min informant ble hun sendt til Europa av sine foreldre, og var lenge sint på sin mor. Da hun reiste tilbake til Nigeria på ferie, måtte hun reetablere relasjon med sin mor.

Videre viser rapporten at kvinnenes økonomiske situasjon er en del av re-integreringen. De vender tilbake med mangel på inntekt, og for mange av kvinnene med en ekstra munn å mate. Gjennom sårbarhetsprosjektet skal de få økonomisk støtte i ett år etter hjemkomsten. I følge funnene har mange av kvinnene mistillit til dette, og særlig i land hvor det er stor korrupsjon ser ikke kvinnene noe til pengene. Siste felt relatert til re-integrering er stigma. Brunovski og Surtees peker på to typer stigma; «descredited» og «descreditable»¹⁵⁰. Førstnevnte handler om at kvinnen føler folk ser eller vet at de er tidligere offer for menneskehandel. Mens descreditable dreier seg om kvinnenes frykt for å få nære relasjoner som kan finne ut om fortiden. Begge disse typene ser vi igjen i funnene når det gjelder integrering (se 6.2.3).

¹⁴⁹ Brunovskis og Surtees 2012d

¹⁵⁰ Brunovski og Surtees 2012d: 44

6.5 Avslutning

I dette kapittelet har vi tatt for oss i hvilken grad kvinnene kan bli integrert i henhold til systematisk, sosialt og kulturelt integrering. Førstnevnte dreier seg om integrering på det offentlige og institusjonelle nivået, og i dette tilfelle omhandler oppholdstillatelse, bosted, arbeid og forståelse av systemet. Sosialt og kulturelt derimot dreier det seg om relasjoner og møter mellom individer i et samfunn. For å komme dit at kvinnene er integrert i det offisielle rom, føle en tilhørighet, for så å ta del i samfunnet, trenger de hjelp. Hjelpetiltakene ser til kvinnes behov, og hjelper de med alt fra de grunnleggende behovene til det mer konkrete når det gjelder integrering. Kvinnene har vært utsatt for forskjellige påkjenninger, og deres behov varierer. For mange av kvinnene er de blitt utsatt for repeterende, påtrengende og langvarig traumatisering. Det medfører et alvorlig og kompleks symptom-bilde, både psykisk og fysisk. En ting har kvinnene til felles; de har vært utnyttet og har en gjeld å betale. Derfor ønsker ofte kvinnene først og fremst en ny jobb, så de kan betale ned gjelden og få tilbake friheten. Kvinnene har levd under et fangenskap preget av trusler og tvang. Å få leve et liv i frihet er ikke lenger en selvfølge for dem.

7 Avslutning

7.1 Oppsummering

Det er blitt sagt at menneskehandel er nåtidens slaveri. Problemstillingen i denne avhandlingen er «Hvilke utfordringer og muligheter finnes for kvinner utsatt for menneskehandel knyttet til seksuell utnyttelse i Norge?», og i besvarelsen av denne kommer det tydelig fram at menneskehandel er et liv i fangenskap. Offeret fratras kontrollen over sitt eget liv, og holdes fange ved bruk av tvang, misbruk og trusler fra én eller flere personer.

Menneskehandel er et konsept som har eksistert i Norge lenge, men det er først de siste årene det har kommet frem i søkelyset. Media har rapportert om flere tilfeller hvor kvinner, menn og barn er blitt utnyttet og tvunget til arbeid og tjenester. Selv om det i dag er allmenn kjent at menneskehandel er tilstedeværende i vårt samfunn, mangler det fortsatt mye kunnskap om fenomenet. Dessverre er det mange feiloppfatninger om mennesket som blir utsatt for menneskehandel. Det er en gal oppfatning at dersom vedkommende har visst om eller har samtykket til utnyttelse, regnes det ikke som et offer. Heller ikke dersom de avslår tilbud om hjelp eller mener de har det bedre nå enn tidligere i livet. Menneskehandel defineres ikke ut ifra hvorvidt vedkommende har visst om utnyttelsen eller tør be om hjelp eller ikke. Menneskehandel er et faktum så fort det er noen som selges og utnyttes for andres menneskers vinning og tilfredsstillelse.

Hensikten med denne avhandlingen er å se på de utfordringene kvinner utsatt for menneskehandel som blir utnyttet for seksuell tjeneste, har i Norge, samt deres muligheter til å få hjelp og bli integrert i samfunnet igjen. Selv om denne avhandlingen først og fremst retter fokus på seksuell utnyttelse, er det viktig å presisere at all menneskehandel dreier seg ikke kun om prostitusjon. Dette gjelder også den andre veien: Ikke all prostitusjon er menneskehandel. Jeg har tatt utgangspunkt i de hjelpetiltakene som finnes i Oslo, og har sett på hvilke muligheter kvinnene har for å bli integrert i det norske samfunnet og igjen få verdigheten og livet sitt tilbake.

I bakgrunnsstoffet om menneskehandel er det tydelig at det dreier seg om kvinner som blir utnyttet i deres sårbare situasjon. Disse kvinnene blir tvunget til å utføre seksuelle tjenester, og maktmidlene som blir brukt mot dem for å kontrollere dem, er misbruk og trusler. Særlig trusler mot kvinnen selv og mot hennes familie gjør det vanskelig for kvinnen å bryte ut av menneskehandel. Dersom de

klarer å bryte ut, er ettervirkningene mange. Et av dem er det komplekse helsemessige symptombylde. De trenger både psykisk og fysisk hjelp. I Norge er det flere tiltak som har som formål å bistå og beskytte kvinner fra menneskehandel. Disse ble presentert i kapittel 3. Som en del av Norges ansvar for å bekjempe menneskehandel og å hjelpe ofre, kan kvinnene få innvilget en refleksjonsperiode. Dette er en tid hvor individet kan få pause fra tvangsarbeidet, og få tid til å reflektere over om hun vil samarbeide med politiet. Det innebærer å anmelde og å føre bakmennene frem for rettsapparatet.

Når kvinnene bryter ut av menneskehandel, starter en integreringsprosess for å komme tilbake til samfunnet. Integrering er et vidt begrep, og det finnes mange forståelse av det. Jeg har valgt å se på systematisk, sosial og kulturell integrering. Systematisk integrering dreier seg om integrering på makronivå, altså det som skjer i det offentlige rom og gjennom systemer i samfunnet. For kvinner utsatt for menneskehandel vil dette dreie seg om veien tilbake til samfunnet på et formelt og systematisk nivå. Det innebærer å få oppholdstillatelse, D-nummer eller personnummer, jobb og andre nødvendigheter for å kunne bidra i samfunnet. Det sosiale dreier seg om relasjoner og nettverk. I avhandlingen kommer dette begrepet fram i kvinnenes behov for tilhørighet. Kvinnene integreres sosialt når de får nettverk utenfor prostitusjonsmiljøet og føler en tilhørighet i et fellesskap i samfunnet. Blant de nigerianske kvinner finner mange det ofte i en menighet. Kulturell integrering handler om å forstå normene, holdningen og verdiene i samfunnet, samt kjenne til kodene og hvordan ting fungerer. For kvinnene er dette noe de tar del i når de lærer seg det norske språket og blir bedre kjent med den norske kulturen. En opplevelse som ofte går igjen hos kvinnene er å føle seg stigmatisert. Kvinnene opplever å være annerledes enn de andre i samfunnet, og dette kan være til hinder for at de deltar i samfunnet og blir godt integrert.

Problemstillingen for avhandlingen spør etter utfordringer kvinnene møter i Norge. Når kvinnene velger å bryte ut av menneskehandel, møter de på en god del utfordringer. Først og fremst er selve handlingen å bryte ut en stor utfordring. Som nevnt tidligere er kvinnene under konstant kontroll, og opplever både tvang og trusler. Truslene blir brukt som redskap for at kvinnene ikke skal flykte eller unngå å betale tilbake gjelden. For noen av kvinnene er det en religiøs dimensjon i truslene, som er linket opp med pakten gjennom juju-ritualet. De er redd for å bryte denne pakten i frykt for å bli gal eller føre skam over familien. En annen utfordring er å bryte med en hallik eller madam og med prostitusjonsmiljøet. Noen av kvinnene er emosjonelt tilknyttet sin hallik eller madam, og er avhengig av dem ettersom kvinnene ikke har andre som kan hjelpe. Å bryte med prostitusjonsmiljøet kan også være vanskelig, siden dette er deres eneste nettverk i Norge. Når

kvinnene bryter ut, står de ofte uten ingenting. De har kommet til landet med falske dokumenter, og de har ikke sine identifikasjonspapirer. Dette er en stor utfordring for kvinnene, og det er en stor jobb for dem å få nye identitetspapirer. I tillegg kommer den psykiske, fysiske og psyko-somatisk ettervirkningen samtlige av kvinnene sliter med. Typiske trekk er depresjon, angst, søvnvansker, PTSD og konsentrasjonsvansker. Dette skaper utfordringer for kvinnene med tanke på å delta i samfunnet. Det kan være vanskelig for noen av kvinnene å få jobb og å fungere som normalt i samfunnet. Selv for kvinnene som får oppholdstillatelse, vil det fortsatt være en lang vei å gå for å få tilbake et normalt liv i Norge. Kvinnene møter på utfordringer med å få seg jobb og med å få leie bosted på det ordinære leiemarkedet. De er ofte ikke gode nok i norsk, og når det gjelder jobbsøking har de ofte ikke CV eller CVen deres har tidsperioder uten innhold.

Videre i den overordnede problemstillingen spør jeg etter hvilke muligheter kvinnene har. Når kvinnene kommer til Norge som personer utsatt for menneskehandel, har de muligheten til å få bistand og beskyttelse. Dette er knyttet opp til at de blir identifisert som offer for menneskehandel, noe som det i utgangspunktet ikke er vanskelig å bli. De får da innvilget seks måneders refleksjonsperiode. Som reflektant skal de ha mulighet til å bli med på aktiviteter i regi av Røde kors, ta norsk kurs og få arbeidspraksis, i tillegg til helsehjelp og juridisk hjelp. Det varierer hvor mange av kvinnene som får ta del i de forskjellige tiltakene. Etter refleksjonsperioden er det ikke mange muligheter for kvinnene, såfremt de får oppholdstillatelse. Det er noe bare et fåtall av kvinner får.

7.2 Utfordringer, muligheter og veien videre

I mitt empiriske materiale kommer det fram noen generelle områder hvor kvinnene møter på utfordringer i sin integrering. Dette er også problemområder Norge kunne vært bedre på å håndtere for å kunne hjelpe kvinnene som er utsatt for menneskehandel her i vårt land.

Det første problemområdet jeg vil trekke frem er oppholdstillatelse for ofre utsatt for menneskehandel. Det gis mange rettigheter til kvinnene dersom de velger å politianmelde sin sjef eller bakmannsapparatet. Først og fremst vil dette valget gi kvinnene mulighet til oppholdstillatelse. Men for mange kvinner er det veldig vanskelig å anmelde personene bak handlingene, og de ender opp med å takke nei til denne muligheten. Utfordringen ligger i at kvinnene har blitt utsatt for mange og alvorlige trusler relatert til å bryte ut av menneskehandel, så å anmelde en hallik eller

madam blir for dem helt utenkelig.

Også selv om kvinnen velger å anmelde forholdene, dukker det raskt opp flere utfordringer. Dette er utfordringer relatert til straffeforfølgelse av bakmannsapparatet, som er en kostbar affære både i tid og penger. Menneskehandel er organisert kriminalitet, som er godt planlagt med mange ledd og personer i prosessen. I følge funnene fra intervjuene ser jeg at kvinnene ofte kommer fra land med høy korrupsjon, noe som gjør det vanskelig for politiet i Norge å føre sak i samarbeid med opphavlandet. Straffeforfølgelse krever at mange aktører jobber på en sak, og det er nødvendig at politiet har mulighet til å prioritere tid til det. I mange tilfeller har ikke politiet mulighet eller kapasitet til å føre sak mot bakmannsapparatet. Dette kan resultere i at kvinnen som er offer for menneskehandel ikke kan få den juridiske hjelp de trenger for å få oppholdstillatelse i Norge, og på den måte bli beskyttet fra sin hallik eller madam. Dette er ofte skjebnen for de nigerianske kvinnene, og de står i fare for å bli utsatt for re-trafficking.

Jeg tolker også funnene dithen at norske myndigheter har store hull i integreringsprosessen for kvinner (og menn) utsatt for menneskehandel. Et av problemene er den dårlige boløsning eller mangel på boplass. Som vist i drøftingen er ikke krisesenteret et optimalt sted å bo for ofrene. Det er trist å se at det i Oslo, byen med høyest antall ofre i Norge, kun finnes ett bofellesskap for mennesker utsatt for menneskehandel. I dette bofellesskapet er det bare plass til åtte personer. Det viser at sjansen for å få boplass på et senter hvor ofrene får riktig oppfølging og hjelp, er minimal. Lauras hus er et svært velfungerende tiltak, som det burde være enda flere av i landet vårt. Ett annet problem i følge det empiriske materialet, er mangel på mulighet for arbeidstrening. Dette var noe både informanten og utvalget etterlyste. Det at dette ikke er bedre tilrettelagt, kan forklares ut i fra en tanke om at myndighetene ikke vil gi falske forhåpninger for kvinnene om permanent oppholdstillatelse.

Måten Norge håndtere det sosiale problemet menneskehandel er og hvordan de møter kvinnenens utfordringer på, reiser noen spørsmål. Når vi ser på handlingsplanen til regjeringen for hvordan håndtere menneskehandel, kommer det tydelig fram at den er orientert rundt forbrytelsen.

Representanten fra Nadheim oppsummerer det på en bra måte, der han sier at det norske myndigheter ønsker, er å se menneskehandel som en kriminalitet som bør oppklares, mens ofrene bør tilbake til sitt hjemland. Man kan da spørre seg hvem det er som egentlig beskyttes her. Er det Norge som stat eller er det kvinnene? Mange av kvinnenens rettigheter er knyttet opp mot hvorvidt de vil føre sak i rettsapparatet mot personene som står bak menneskehandelen. Det er først når

kvinnen ønsker å samarbeide med politiet at hun kan få den beskyttelse hun trenger (så fremt det ikke ligger annet grunnlag for oppholdstillatelse eller at kvinnen er tydelig i fare). Dette kan reise spørsmålet om bistand og beskyttelse er ment å være et redskap for å ta personene bak den kriminelle handlingen, eller for å hjelpe kvinnene. Slik situasjonen er i Norge i dag, må det være rom for å stille spørsmål om hvem som står i fokus i bekjempelsen av menneskehandel i Norge.

Som vi har sett i denne avhandlingen er det fortsatt en vei å gå for at Norge oppfyller de internasjonale kravene om forebygging, beskyttelse, straffeforfølgelse og tverretatelig/tverrfaglig samarbeid (se 2.8). Antall offer øker i vårt land, og det finnes mange svarte tall. Dette viser at vi trenger mer kunnskap om fenomenet, og per dags dato finnes det for lite forskning rundt menneskehandel i Norge. Særlig er det et behov for mer forskning når det gjelder personer utsatt for menneskehandel og tiltak for å hjelpe dem. For slik situasjonen er for kvinnene i dag så er utfordringene mange, men mulighetene få.

Litteratur

Aakvaag, Gunnar C. *Moderne sosiologisk teori*. Oslo: Abstrakt forlag AS 2008.

Brochman, Grethe, Tordis Borchegrevink og Jon Christian Rogstad. *Sand i maskineriet. Makt og demokrati i det flerkulturelle Norge*. Oslo: Gyldendal Akademiske. 2002.

Brunovskis, Anette og Surtees, Rebecca. *A fuller picture - Addressing trafficking-related assistance needs and socio-economic vulnerabilities*. Fafo report. Oslo. 2012a.

Brunovskis, Anette og Surtees, Rebecca. *Out of sight? Approaches and challenges in the identification of trafficked persons*. Fafo report. Oslo. 2012b.

Brunovskis, Anette og Surtees, Rebecca. *Leaving the past behind? When victims of trafficking decline assistance*. Fafo report. Oslo. 2012c.

Brunovskis, Anette og Surtees, Rebecca. *No place like home? Challenges in family reintegration after trafficking*. Fafo report. Oslo. 2012d.

Bryman, Alan. *Social research methods*. 4th edition. New York: Oxford University Press. 2012.

Carling, Jørgen. *Fra Nigeria til Europa. Innvandring, menneskesmugling og menneskehandel*. Institutt for fredsforskning (PRIO) Oslo. 2005.

De forente nasjoner. FNs protokoll for å forebygge, bekjempe og straffe handel med mennesker, særlig kvinner og barn, art.3. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet. 2002.

Eriksen, Thomas Hylland. *Samfunn*. Oslo: Universitetsforlaget 2010.

Eriksen, Thomas Hylland. *Små steder – store spørsmål. En innføring i sosialantropologi*. 3 utgave. Oslo: Universitetsforlaget 2010.

Fuglerud, Øivind. *Migrasjonsforståelse. Flytteprosesser, rasisme og globalisering*. Oslo: Universitetsforlaget 2001.

Goffman, Erwing. *Stigma – Notes on the management of spoiled identity*. London: Penguin Books 1990.

GRETA. *Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Norway*. First evaluation round. Strasbourg, 7 May 2013.

Grimen, Harald. *Samfunnsvitenskapelige tenktemåter*. 3 utgave. Oslo: Universitetsforlaget 2009.

Groody, Daniel. "Moving Targets: Migrants, Globalization and Human Trafficking?" i: Hiller Haker, Lisa Sowle Cahill, and Elaine Wainwright. *Human trafficking*. London: SCM Press. 2011, s.15-23.

Haugeland, Annikken og Loga, Jill. *Frivillighet, innvandring, integrasjon*. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. Oslo 2009.

- Kara, Siddharth. *Sex trafficking – inside the business of modern slavery*. New York: Columbia University Press. 2009.
- Kaspersen, Lars Bo. *Anthony Giddens – introduktion til en samfundsteoretiker*. 2 reviderede udgave. København: Hans Reitzels Forlag. 2001.
- KOM. *Rapport fra Koordineringsenheden for Ofre for Menneskehandel 2012*. Oslo. Juli 2013.
- Kvale, Steinar. *Det kvalitative forskningsinterview*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS. 2006.
- Kullerud, Dag. *Kirkens bymisjon. Respekt – omsorg – rettferd*. Oslo: Aschehoug. 2005.
- Maritastiftelsen. Årsrapport 2013.
- Mbiti, John S. *African Religions and Philosophy*. 2.nd ed. Oxford: Heinemann Educational Publisher. 1989.
- Nadheim. Årsrapport 2013.
- Nøss, Hans Erik. *Små nøkler - store dører. En invitasjon til sosiologi*. Oslo: Universitetsforlaget. 2010.
- Ot.prp. nr. 95 (2002-2003). *Om lov om endringer i utlendingsloven (Dublin II-forordningen)*. Oslo: Kommunale- og moderniseringsdepartementet.
- Rasmussen Ingeborg, Steinar Strøm, Sidsel Sverup og Vibeke Wøien Hansen. *Evaluering av forbudet mot kjøp av seksuell tjeneste*. Oslo: Vista Analyse 2014.
- Regjeringens handlingsplan 2010-2014. *Sammen mot menneskehandel*. Oslo: Justis- og politidepartementet.
- Reiss, Ellen og Strøm-Olsen, Nicolai. *Norsk slaveri*. Oslo: Frekk forlag 2014.
- Repstad, Pål. *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag*. 4. revd utgave. Oslo: Universitetsforlaget 2007.
- ROSA. Årsmelding 2013.
- Ryen, Anne. *Det kvalitative intervjuet. Fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Bergen: Fagforlaget Vigmostad & Bjørk AS. 2002.
- Segrave Marie, Sanja Milivojevic og Sahron Pickering. *Sex Trafficking. International context and respons*. Devon: Willian Publishing. 2009.
- Shelley, Louise. *Human Trafficking. A global perspective*. Cambridge: Cambridge University Press. 2010.

St.meld. nr. 49 (2003-2004). *Mangfold gjennom inkludering og deltakelse*. Oslo: Arbeids- og sosialdepartementet.

St.prp. nr. 38 (2000-2001). *Om samtykke til inngåelse av en avtale mellom Kongeriket Norge og Republikken Island og Det europeiske fellesskap om kriterier og mekanismer for å avgjøre hvilken stat som er ansvarlig for behandlingen av en asylsøknad som fremlegges i Norge, Island eller*. Oslo: Utenriksdepartementet.

Sønsterudbråten, Silje. *Bistand og beskyttelse til ofre for menneskehandel. Tverretatlig samarbeid i Oslo og Bergen*. Fafo rapport. Oslo. 2013.

Tveit, Marianne og Skilbrei, May-Len. *Mangfoldig marked. Prostitusjonens omfang, innhold og organisering*. Fafo rapport. Oslo. 2008.

UNODC, *Global Report on Trafficking in Persons 2012* (United Nations publication, Sales No. E.13.IV.1).

Von Hof, Boris. *Kvinner i ROSA og Psykisk helse – hvilke tilgang har de på psykisk helsetjeneste, hva er deres behov og hvordan blir de møtt?* Power point presentasjon. Sundvollen mai 2014.

Internettsider:

Endag 2014. <http://www.endag.no/> Hentet 11.november 2014.

European Commison. u.d. *Protecting the victims of trafficking*. <http://ec.europa.eu/immigration/tab3.do?subSec=40&language=7> Hentet 4. nov 2014.

Kirkens bymisjon 2014a. *Historie*. <http://www.bymisjon.no/Om-oss/Historie/> Hentet 22. okt 2014.

Kirken bymisjon 2014b. *Om Nadheim*. <http://www.bymisjon.no/Virksomheter/Nadheim/Om-Nadheim/> Hentet 23. okt 2014.

Maritastiftelsen 2014a. *Formål*. <http://www.marita.no/formal/> Hentet 22.okt 2014.

Maritastiftelsen 2014b. *Historikk*. <http://www.marita.no/historikk-2/> Hentet 22. okt 2014.

Maritastiftelsen 2014c. *Marita Women*. <http://www.marita.no/marita-women/> Hentet 22. okt 2014.

She=Precious 2014. <http://www.sheisprecious.no/> Hentet 11.nov 2014.

UNODC. 2014. *UNODC marks first human trafficking day with call for countries to step up fight against this crime*. U.d. <http://www.unodc.org/unodc/en/frontpage/2014/July/unodc-marks-first-human-trafficking-day-with-call-for-countries-to-step-up-fight-against-this-crime.html> Hentet 12.nov 2014.

Utlendingsdirektoratet. 2014a. *Oppholdstillatelse for utlendinger som antas å være utsatt for*

menneskehandel (refleksjonsperiode mv.). http://www.udiregelverk.no/no/rettskilder/udi-rundskriv/rs-2013-014/#_Toc371409817 Hentet 9.sept 2014.

Utlendingsdirektoratet. 2014b. *Retningslinjer for behandling av saker som er omfattet av Dublinforordninge.* http://www.udiregelverk.no/no/rettskilder/udi-rundskriv/rs-2014-001/#_Toc375300801 Hentet 2. november 2014.